

• V. ÉVFOLYAM •
1915
AUGUSZTUS
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN •

homballanypár

294488.

ULT ES JOVO

• ZSIDÓ IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT •
AZ OMKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESTTI

• DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Mezey Ferenc: Magyar Zsidó Múzeum	283	Pap Izsák: Apám	
Szász Menyhért: Samborból jött a lány.		Lamentáció egy koporsó felett	308
(Vers)	285	Valaki elment.	308
Szász Menyhért: Add vissza uram. (Vers).	285	Év után	308
Dr. Weisz Miksa: Történeti és kultúrtörté-		Káddis. (Versek)	308
neti emlékek a Magyar Zsidó Múzeumban	286	Abádi Imre: Zarjecska vár	309
Somlyó Zoltán: Zsidó utcában. (Vers) . .	290	Fleiner János: Sebesülten	
Sachnovitz S.: Écho	291	Ébredés	314
Nagy Imre: Könyörgés fiamért. (Vers) . .	293	Itthon. (Versek)	314
Dr. Kohlbach Bertalan: Vallásrégiségek mú-		TOLLHEGYRŐL.	
zeumunkban	294	Secundus: Hárman valának együtt,	
Székely Béla: Csöndes beszélgetés a halálról	297	„Könnyű kitalálni“, Csodálatos, renegá-	
Dr. Fabó Bertalan: Kép és képes dísz a		tok akadnak	315
Magyar Zsidó Múzeumban	298	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Krausz Jakab: Szombatesti népdal. (Kotta)	301	Múzeumi számunk, A Magyar Zsidó Mú-	
Nagy Imre: Elfáradás. (Vers)	301	zeum és a Jüdisches Kunstarchiv, A pa-	
Szász Menyhért: Fejér Sándor	302	lesztinai segélyakció stb.	315
Boros korsóhoz. (Patai fordítása.) (Vers) .	303	ÚJ KÖNYVEK.	
Mandl Bernát: Zsidó pecsétek és érmek .	304	Dénes Sándor, Herczeg Géza, Harci riadó	
Fejes-Boldizsár Ferenc: Katonakórházban.		(Molnár Ernő dr.)	319
(Vers).	306	SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.	
Lévai Mihály: Rebenwurzl Sára	306		
Neményi Endre: Az úr szombatján. (Vers)	307		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Régi házasságlevél. (Műmelléklet).

A Magyar Zsidó Múzeum bizottsága és el-	
nöksége. Mandel Bernát, dr. Kohlbach	
Bertalan, dr. Fabó Bertalan, dr. Weisz	
Miksa, dr. Mezey Ferenc, Székely Ferenc,	
dr. Bánóczy József	284
Donáth Márkus nyitrai Móhel-könyvének	
(1833) illusztrált kézírjaiból	286
Rabbi Beer Nikolau liptószentmiklósi főrabbi	
konvenciók levele 1838-ból.	286
Az 1869-iki kongresszus résztvevőinek egyik	
csoportképe	287
Magyar népies díszű színes mizrach 1869-ből	288
Korfuai mizrach	288
Üvegre festett mizrach.	288
Óbudai megkövetési tábla	288
Haynau és Windischgrätz proklamációja,	
Honvédbizonyítvány, Kunewalder-prokla-	
máció egy része	289
Fejér Sándor: A szamaritánus	290
Fejér Sándor: Árverés.	291
Szekrény régi menórákkal	294
Ezüst fűszertartók a XVI-ik, XVII-ik és	
XVIII-ik századból	295
Régi tóradíszek, fűszertartók és gyertyatartók	295
Régi óbudai templomi falí gyertyatartók .	295
Héber ímakönyv vert ezüst fedele jelenetekkel	296
Szekrény a Magyar Zsidó Múzeumból külön-	
félé tárgyakkal	296
Amulett. Rokokkó kidus-serleg. Ezüst tóra-	

korona. Vert és vésett kidus-serleg. Bieder-	
meyer kidus-serleg	297
Szombatos kályhacsempe. Pecsétek és érmek.	
Telcs: Jehuda Epstein plakettje.	297
Bihari: Eötvös Károly.	298
Jacobus Mendel zsidó országbíró Mátyás	
király idejében. Gedő Lipót festménye egy	
régi érem után	299
Levy: A vak rabbi.	299
A Magyar Zsidó Múzeum egy illusztrált	
ímakönyvből	300
Illusztrált megilla a XVIII. századból. . .	301
Fejér Sándor: Jób	302
Fejér Sándor arcképe	302
Fejér Sándor: Siker	303
Telcs Ede plakettjei	304
Pecsétek és érmek a Magyar Zsidó Múzeumból,	
Jacobus Mendel zsidó országbíró pecsétje	
1496-ból	305
A nagyváradi hitközség pecsétje 1755-ből	305
Joselmann praef. (1480—1555) pecsétje .	305
A pozsonyi hitközség pecsétje 1749-ből .	305
Jacobus Mendel zsidó országbíró pecsétje	
1496-ból	305
Fejér Sándor: Razzia	307
Peszach-est Bené-Berakban	313
Egy palesztinai sómerlegény.	314
A bajai görögstíflú zsidótemlom	316
Dr. Lemberger Sámuel. (Arckép)	317
A pozsonyi „Makkabea“ cionista futballklub	
I. csapata	317

MULTÉSTÖVÖ

ZSIDÓ · IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁR-
SADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottsá-
gának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

V. ÉVF., 1915 AUG.

DR. MEZEY FERENC: MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM

Kultúrtörténetünkben szinte példa nél-
kül való, amit a magyar zsidóság
a lefolyt rövid félszázad alatt min-
den téren alkotott. Páratlanul áll
az is, amit e rövid idő alatt fele-
kezeti öntudatának fokozására, val-
lások életének mélyítésére, tudományának korszerű
fejlesztésére és a hit nemes szellemével egyező
műveltségnek terjesztésére önnön erejéből létesített.

Mindaz, ami e néhány évtized munkájának ered-
ményeképpen eszményi vagy emberbaráti, helyi
vagy általános vonatkozásokban a zsidóság javára
kifejlődött, az ország szellemi és erkölcsi értéké-
nek gazdagodását is jelenti. Pedig az ország köz-
szelleme eddig közművelődési munkáknak is édes-
keveset kedvezett. Pedig az állami szűkkeblőség
gyakran útját állotta ama törekvéseknek, melyek
a többi egyházakhoz hasonló jogállapotokért való
szüntelen küzdelem mellett a felekezet számára
hitbeli feladatok mellett nemzeti és kulturális hiva-
táskört is követeltek.

Így lesz-e ezután is?

Most a nehéz történeti időkben, mikor külön-
ben is minden gondolatunkat a magyar nemzet
létének nagy kérdései uralják és amikor a fele-
kezeti sérelmeket a hazaszeretet mindent magával
ragadó árja szinte teljesen elmosza, nem taglalom,
hogy az állam polgári, egyéni és testületi jogok
és előnyök osztásánál a hazafias érzésben minden-
esetre egységes és makulátlan zsidóságot mily el-
bánásban részeltette. Panasz árnya meg ne
zavarja lelkünk hangulatait, meg ne érintse a leg-
szentebb kötelességek teljesítésében oly egységes
harmóniában nyilvánuló akaratunkat és jutalmat
nem váró hazafias áldozatkészségünket. De az igaz-
ság szerint megállapítjuk, hogy a hatalom ténye-
zőinek jogainkat megtagadó eddigi eljárása mellett
intézményeink fejlődése meg nem akadt. Sőt az
egyének polgári munkájáról nem is szólva, a fele-

kezeti alkotások egész sorozata tanuskodik kultúr-
képességünkről és itt is messzemenő áldozatkészsé-
günkről. Csak arra az eltagadhatatlan tényre akarok
utalni, hogy amikor testvérközösségünk egy része
— megengedem, hogy jóhiszeműen — *a hit feltésé-
nek* címén vonta el tőlünk a történelmi összetartozás
és a vallás egységének válhatlan kapcsolata jogán
keresve keresett békejobbot, éppen akkor intéz-
ményeinket konzervatív szellem hatotta át és
főképpen a mi körünkben támadt egészséges, üd-
vös és intézményes életre mindaz, ami a vallások
tudatot szolgálja, mindaz, ami a felekezeti érzést
növeli. Zsidó tudomány, irodalom, műveltség,
rendszeres pap- és tanítóképzés, üldözött testvéreink
íránt különböző alapokon nyilvánuló könyörület,
az ifjúságnak gyámolítása, a zsidó közösség szá-
mára való megtartásának ideája, iskolák segítsége,
mind-mind országos intézményekben keres és
talál menedéket, támaszt és érvényesülést. Lokális
szervezeteinkben él az ősi zsidó hit és az ember-
szeretet arra hivatott folyton szaporodó és fejlődő,
gyakran hatalmas intézményekben jut a maga
jogaihoz.

Való igaz, hogy eme munkában, jóllehet az
elmúlt félszázadban a magyar zsidóság a vallási
reformmozgalmaktól távol maradt, néha a kor
követeléseivel számító új irányzat is nyilvánul,
de aki leszáll a való élet exigenciáinak mélyére,
aki a műveltségnek, formaérzéknek és izlésnek
minden körben, minden vonalon való átalakulásá-
nak tanulságos jelenségei elől elzárkózni nem akar,
kénytelen elismerni, hogy a magyar zsidóság egy
részében pezsgő zsidó életnek újszerűségében, sőt
még az elvétve szóhoz jutó szertelenségekben is,
mint az új korszakba öntött óbor, mindig benne
van az oktatás, példázás, lelkesítés, a segítség és
mentés hűséges zsidó szándéka.

Ez alkotások sorában szerényen húzódik meg
a Magyar Zsidó Múzeum, mely mintegy kis

tükre mindannak, ami a zsidó vallás gyakorlatában, a zsidó életben művészi alakot ölt, mindannak, amit hit és hagyomány meleg szeretettel aranyozott meg. Öt évvel ezelőtti szerény indítványom folytán, mint az IMIT egyik ága kelt életre. Az volt a célom, hogy a zsidóság történetére, szellemi életére, vallási kultuszára, hagyományára és művészi érzékére jellemző emlékek, szertartási tárgyak, kiváló régi művek, képmások, ötvösmunkák és okiratok szakszerűleg egybegyűjtessenek és hogy e gyűjtemények szemléltetővé tétessenek. Kétségtelen, hogy az ily múzeum nemcsak vallásfelekezeti és általános művészeti, hanem amennyiben elsősorban magyar eredetű tárgyakat is felölel, nemzeti közművelődési érdekét is szolgál. A Mult és Jövő olvasói előtt legkevésbé szorul magyarázatra, hogy múzeumunk létesítése és fenntartása a hit iránti szeretet, az ősök iránti kegyelet, a nevelés, a művészi érzék és történelmi tudás szempontjából mekkora fontossággal bír. Örömmel jelenthetem, hogy a szerény eszközökkel öt évvel ezelőtt életbehívott múzeum már bontogatja szárnyait és hogy közel van az az idő, amikor a művelt magyar zsidóság ebben is szellemi épülést találhat. Ahol csak kulturált zsidóság él, mindenütt felismerték az ily múzeum fontosságát. Reméljük, hogy a mi múzeumunk, úgy mint egyéb intézményeink, szintén méltó módon illeszkedik az egyetemes zsidóság kultúr-intézményeinek sorába. E reményünket az eddigi eredmény támogatja. Már szépen sorakoznak egymás mellé a zsidóság eszméi tiszteletének nemes

patínával bevont emlékei, poézist lehelő tárgyak, szenvedések és küzdelmek tanúságtételei, szellemi tornák megszentelt dokumentumai, majd dadogó, majd diadalmasan megszólaló művészi igyekezetek próbatételei. Megannyi érdekesen világít be ősünk lelki életébe és bizonyára termékenyítőleg hat a mai és következő nemzedékek zsidó érzületére.

Csak kevés ugyan azoknak száma, akik a Múzeum ügyét eddig felkarolták, de akik mellénk állottak, a legjobbak közül valók. Lesz alkalmam, hogy ezek iránt való hálámat a felekezet nyilvánossága előtt lerójam. Legkiválóbb hitközségeink és egyesületeink, papjaink és tanítóink közül kevesen jelentkeztek, holott arra az erkölcsi szolidaritásra, melynek szükségét körünkben annyira hangsúlyozzák, az ily alkotásoknál is szükség van. Külföldön más és öröndetesebb tapasztalatokat tettek. A művelt zsidó nők is lelkesen csatlakoztak. Az igaz hála érzetével mondok köszönetet dr. *Kohlbach Bertalan*, *Mandl Bernát* és dr. *Weisz Miksa* tudós tanárainknak, akik tettel és tanáccsal önzetlenül buzgólkodnak múzeumunk tudományos rendezése körül, valamint dr. *Fabó Bertalan* múzeumi örnek, aki sok szeretettel végzi tisztét. Az eddigi sikerünkben nagy része van a felekezeti sajtónak, melyben a Mult és Jövő oly kiválóan neveli a hitéletben a szép és nemes érzéket.

A Magyar Zsidó Múzeum más hasonló gyűjteményekkel összehasonlítva és arasznyílététtekintve, máris számottevő. Bízást hisszük, hogy a zsidóság szeretete azt önnön dicsőségére és a késői nemzedékek okulására naggyá növeli.

A Magyar Zsidó Múzeum bizottsága. Balról jobbra: Mandl Bernát, dr. Kohlbach Bertalan, dr. Fabó Bertalan és dr. Weisz Miksa. Jobbra a Magyar Zsidó Múzeum elnöksége: dr. Mezey Ferenc, Székely Ferenc és dr. Bánóczi József. A háttérben héber kézíratszekrény, szertartási tárgyak és a Winterberg Gyula udv. tanácsos ajándékozta óriási kandeláber (menóra) a XVIII-ik századból

SZÁSZ MENYHÉRT: SAMBORBÓL JÖTT A LÁNY

A körúton a villanyfény kísérte,
Oly árván jött . . . a szeme lángolt,
Ébenhajú zsidó lány volt.

Szóltam:
Madár . . . te árva . . .
Síkos a pesti járda,
S vágyakra éget.
Hogyha akarod, vezetlek téged.
Két erős kezem
Megvéd . . .
Gyere velem . . .

Ő szólt: —
A kert, az ottmaradt,
A ház, az ottmaradt
És otthagytam a dalos madarat.
És minden elveszett, mi volt,
Csak egy maradt velem,
A sápadt útitárs,
A Hold . . .

Szóltam: —
Te gügyögő galamb,
Hangod kacagó ezüst harang,
Ajkad karminja
Csókra hív.
Szívemnek kinja
Már e szív . . .
Épp most ébredtem
S furcsa, hogy este
Harmatot leltem.
Ki vagy?

S ő szólt: —
A ház, az ottmaradt,
A nagyanyó, az öreg volt, szegény
S a kancsuka már vígan csattogott
Az utcák sötét, rémes rejtekén.
Mindenki szaladt,
Én is szaladtam
. . . És elszaladtam.
Emberek jöttek,
Ismerős, idegen
Elhagyott hidegen,
Magam maradtam.

És szóltam: —
Ki vagy? Hol láttalak s mikor?

S ő így szólt: —
Én vagyok a megfagyott síkoly,
A rohanás, a könny, a kín, a fagy, a vér,
A férfivágy előtt az első állomás
A Bajadér.
S Hadúrnak én voltam a szűzi áldomás.
Mondták, hogy táncoljak,
Én táncoltam vígan
(Az Isten verje meg, ki férfi van!)
Mondták: kötözzem őket; kötöztem őket én,
Mondták: öleljem őket; öleltem őket én
(Az Isten verje meg, mindet e földtekén!)

Te is, te idegen, te is, te férfi,
Előlem térj ki . . . odább,
Én rohanok tovább!

S hogy befordult az utca oldalán,
Sírva csuklottam én:
Samborból jött a lány.

SZÁSZ MENYHÉRT: ADD VISSZA URAM

régi mosolyát embereknek,
ha álmaikban szenderegnek.

~~Szerelmeknek~~
Uj szerelmeknek)fakadását,
a fiainknak kacagását.

A pásztort vissza a nyájához,
a férfit vissza a párjához.

A tavaszt ismét boldog kéken
és boldog telet a békében.

Melegedő csendes békét,
jó emberek menedékét.

Asztalhoz a régi széket,
estebédhez a vendéget.

Boldog álmot, teli tálat,
teljesedő csendes vágyat.

Derős eget, halvány kéket,
boldog, csendes öregséget.

Gyümölcsérést, boldog nyarat,
kertben daloló madarat.

Üldözöttnek menedékét,
rossz álomnak boldog végét
és — a Békét.

Donáth Márkus nyitrai Móhel-könyvének (1833) illusztrált kéziratjaiból

DR. WEISZ MIKSA: TÖRTÉNETI ÉS KULTÚRTÖRTÉNETI EMLÉKEK A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUMBAN

(OKIRATOK, KÉZIRATOK, NYOMTATVÁNYOK STB.)

Nazai zsidóságunk történetének, hitfeleink művelődési viszonyainak immár megbecsülhetetlen és valóban számottevő forrása a Magyar Zsidó Múzeum. Községeink külső és belső viszonyainak hűségeseit képezik a múzeum idevágó gyűjteményei. Régi almáriomfiókból, padlásokból és községeink *genízáiból* kerülnek elő mintegy varázsígére a becsesebbnél becsesebb emlékek, melyekből a kutató rekonstruálhatja majdan eleink életét, küzdelmét, szenvedéseit és reményeit. A zsidóság jogi helyzetét, kereseti forrásait, viszonyát a magyarsághoz, családi életét, zsinagógai szokásait tárják fel előttünk múzeumunk gyűjteményei, melyek remélhetőleg idővel magukban egyesítik majd a *dissecta membra*-it hazai zsidóságunk történetének.

A múzeumnak már eddig is szép *kéziratgyűjteménye* van, mely sokféle szempontból érdekes. A készülő katalógus tudományosan feldolgozza azt, itt csak vázlatosan akarjuk ismertetni. Teljes kézírataink közül érdekesek az ú. n. *mohelkönyvek*, melyek sokáig az anyakönyveket pótolták. Első részükben a *mohel* agendáját tartalmazzák, második részük pedig rendszerint lajstromát adja a fiúgyermeknek, kik Ábrahám frigyében felvették pontos, kronológiai sorrendben. Mohelkönyveink többnyire szép kivitelűek, iniciálékkal és tollrajzokkal díszítve. Köpcsényben, 1769-ben készült az egyik, melyet azután Madzsar Sámuel használt *Temesvárott* 1820-tól kezdve (127. leltárszám); a második *Puchóban* készült 1835-ben, Löwy József jegyezte benne a fiúkat 1831-től 1864-ig (126. leltárszám); a harmadik a *líptószentmiklósi*

hitközség történetére fontos, a jámbor és szentéletű *Hahn Juda Löb* tulajdona volt, Donáth Márkus nyitrai scriptor írta 1833-ban, Hahn, kinek Beer Nikolautól van approbációja, 1833-tól 1881-ig használta és 761 gyermek nevét jegyezte fel benne. (239. leltárszám). *Liturgiái* tartalmú *kéziratgyűjteményünk* csaknem gazdagnak mondható. Érdekessége által kitűnik ebből a johoalakú pergamentre írt *Haftóra* kézirat, mely külsőleg teljesen hasonlít a tóratekercshez. Gersón nevű író írta 1732-ben Prossnitz városában, a jámbor *Ahron Mose b. Iszerl* adományozta zsinagógái célra (13. leltárszám, dr. Mezey Ferenc ajándéka). Számos művészi kivitelű *Jom kippur Kátán* és *Szefira* kézirat mutatja eleink megható jámborságait, kik *Ze Eli veánvéhu* elvét erre is alkalmazták, *díszes* kivitelű imádságoskönyvből akarták Isten nevét dicsőíteni. Ide sorozhatjuk a nem magyar származású kis imádságoskönyvet is, mely alkalmi imák gyűjteménye. 1769-ben készült Németországban zsidó-német bevezetéssel. Scriptora gazdagon illuminálta. Szép *megillagyűjteményt* is nevezhet már magáénak a múzeum. Szép, olasz kézből származó *megillája* (149. leltár-

Rabbi Beer Nikolau líptószentmiklósi főrabbi konvenciós levele 1838-ból. Dr. Kohlbach Bertalan ajándéka

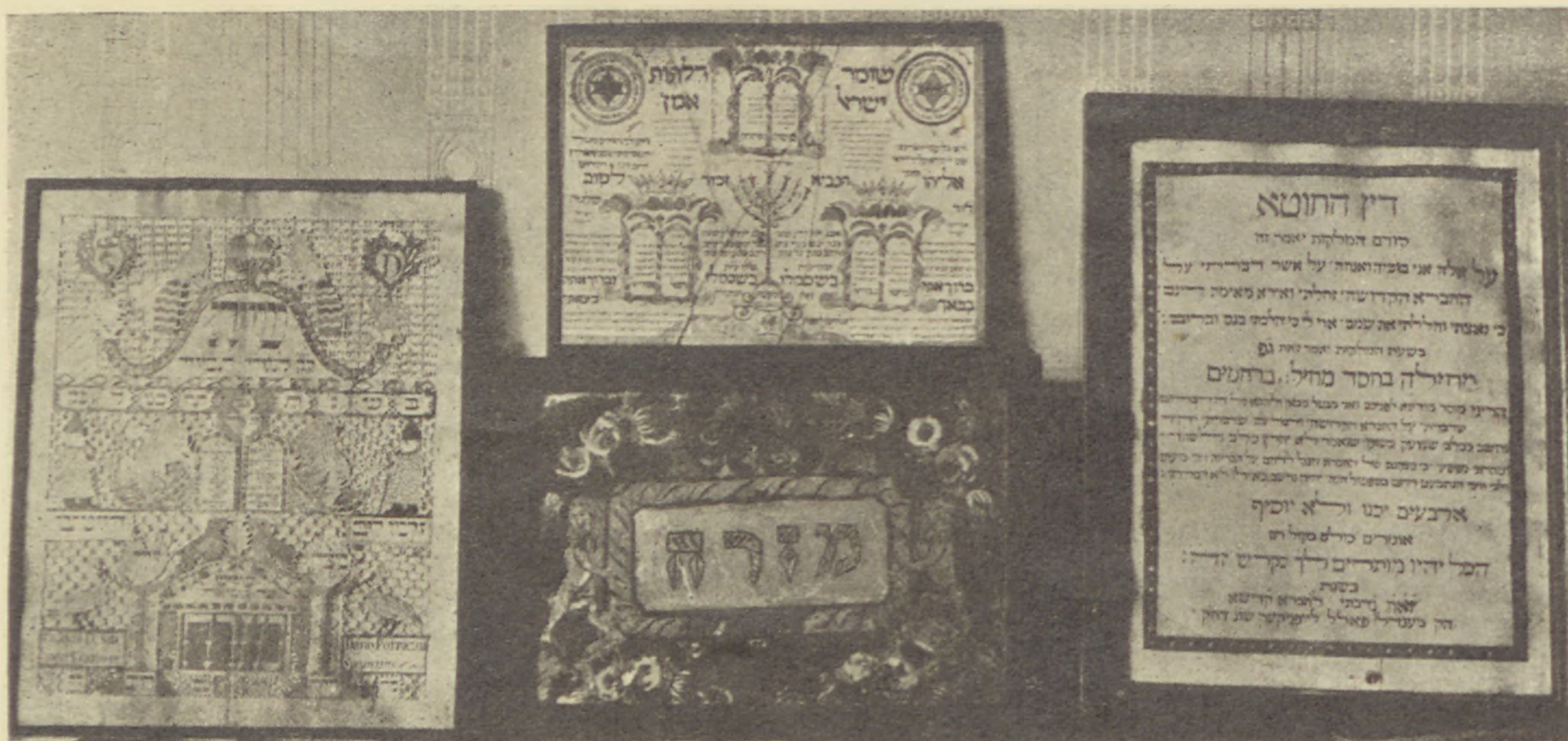

Az 1869-iki kongresszus résztvevőinek egyik csoportképe.

(A Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből)

A kongresszusi kép névjegyzéke:

- I-ső sor. 1. Simon S. 2. Rozenberg J. 3. Schweiger M. 4. Mezei Mór. 5. Oblat J.
 II-ik sor. 6. Kohut S. 7. Wahrmann M. 8. Hirschler Ign. 9. Popper L. 10. Weinberger A.
 III-ik sor. 11. Tornyai Schossberger S. 12. Kohen J. J. 13. Munk M. 14. Steinhardt I. 15. Grün I. 16. Stern A. 17. Aronsohn L.
 18. Zípsér M. 19. Ullmann K.
 IV-ik sor. 20. Landesberg S. A. 21. Sternthal A. 22. Ullmann D. 23. Graber M. 24. Kirtz I. 25. Holländer L. 26. Hirschl M. L.
 27. Widder I. 28. Kahan Kachmann Hersch. 29. Diamant M. 30. Wohl A. 31. Sidon A.
 V-ik sor. 32. Beck S. 33. Hübsch M. 34. Gerstl M. 35. Sauer I. 36. Schlesinger S. 37. Eisler M. 38. Wolf M. 39. Freund M. 40. Kohn S.
 41. König K. 42. Brill S. L. 43. Ungar S. 44. Elfer A. 45. Freund H. 46. Baumgarten F.
 VI-ik sor. 47. Fenyvessy A. 48. Hofmeister B. 49. Frankl L. 50. Elsas M. 51. Schwarz A. 52. Felber S. 53. Abeles I. 54. Stein M.
 55. Kohn A. 56. Leopold S. 57. Kauders F. 58. Deutsch H. 59. Mandl F. 60. Posner L. I. 61. Fischmann F. 62. Basch L.
 VII-ik sor. 63. Beutum S. 64. Popper F. 65. Deutsch S. 66. Heimann S. 67. Hollitscher F. 68. Hirsch M. 69. Kohn N. 70. Reisz A.
 71. Schapringer I. 72. Mittelman L. 73. Pollak S. 74. Lichtmann I. 75. Löwy M. 76. Tencer P. 77. Diener M. 78. Hochmuth A. 79. Neumann B.
 VIII-ik sor. 80. Billitzer F. 81. Klein B. 82. Steinfeld A. 83. Glatzner F. 84. Steiner Iz. 85. Basch L. 86. Sugár D. 87. Weisz K.
 88. Glück M. 89. Kain D. 90. Stein I. 91. Löwy I. 92. Lemberger H. 93. Bachenstein L. 94. Herzog I. 95. Klein I.
 IX-ik sor. 96. Schwarz P. 97. Ehrlich M. 98. Morgenstern M. 99. Schönberg A. 100. Klein S. 101. Barnay Ign. 102. Hermann K.
 103. Horovitz S. 104. Cohn I. I. 105. Spitzer L. 106. Klein S. 107. Bettelheim F. 108. Berger F. 109. Rózsay I. 110. Pollak H.
 X-ik sor. 111. Popper J. 112. Czinner B. 113. Meyerhoffer S. 114. Grünfeld A. 115. Weiss M. A. 116. Ledig S. 117. Tausig L.
 118. Weinberger Iz. 119. Halbrohr M. 120. Lackenbach Ig. 121. Hofmeister S. 122. Steinberger A.
 XI-ik sor. 123. Mayer S. 124. Fischer J. 125. Lányi J. 126. Deutsch A. 127. Fischer M. 128. Schlesinger J. 129. Deutsch S.
 130. Friedmann L. 131. Schwarz P. 132. Lichtenberg M. 133. Blau V.

Magyar népies díszű színes mizrach 1869-ből

Korfui mizrach. Ágai Adolf ajándéka. Üvegre festett mizrach. (XVIII. század.)

Óbudai megkövetési tábla. Bató Lipót ajándéka (A Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből.)

szám) feltűnően emlékeztet boldogult Kaufmann Dávid olasz megillájára (v. ö. Kaufmann-katalogusom 14. számát). Szép *Mordekhai b. Jozel* (Donath M.) megillája, mely 1834-ben készült Nyitrában. Az egyik megilla 1740-ben készült Russo Jakab számára (135/d. leltárszám), egy másik pedig bőrre íratott (231. leltárszám). A számos kéziratos munka közül említsük meg Hufeland Makrobi atikájának héber fordítását, melyet Löwinger Dávid Löb, megyeri rabbi, a Chatam Szofer ismeretes korrespondense készített, továbbá a régibb irodalomból Jedaja Bedarsi *Bechinah Olam*-jának kéziratát 1562-ből, mely kézirat József Ezóbi *Káárát Készeffét* és néppatikát is tartalmaz (51. leltárszám). Említendő még József Juzman b. Samuel Ahron Hamelburg asztronómiai és kalendáriumi munkája 1659-ből (55. leltárszám). (Utóbbi két munka Pap Dávid dr. ajándéka.) Ide sorolható még a múzeum Peszach-hagada gyűjteménye is, melynek érdekes darabja Trebitschben írt példánya a XVIII. század végén, mely később Lugos városába került.

A kéziratgyűjtemény érdekes és tanulságos csoportját az okiratok képezik. Az egyetemes zsidóságra és egyes családokra vagy községekre egyaránt fontos okiratok egész serege felett rendelkezik már a múzeum. Ismeretes már az az Árpád-kori oklevél, melyet az esztergomi káptalan 1280-ban kiállít, mely szerint *Fredmann* nevű zsidó comes eladja *Zsigárd* nevű birtokát *Fulcus*nak. (Dírsztay Béla báró ajándéka). Értékes *Kismarton*-ból való *Hírsl* zsidó „Verzeichbrief“-ja, melyet 1511-ben állít ki *Hardeg János* és *Ulrik* fivéreknél (54. leltárszám, dr. Pap Dávid ajándéka). Kortörténeti szempontból fontosak r. *Ber Nicolau* rabbi pompás kiállítású levele 1833-ból, melyet unokája, dr. *Kohlbach Bertalan* átengedett a múzeumnak; *Perls Meir* nagykarolyi rabbi levele 1835-ből, a nagykarolyi hitközség héber- és magyarnyelvű pecsétjével, melyen a megyei törvényhatóság magyarnyelvű jóváhagyó formulája is olvasható, *Szuhányi Ferenc* főszolgabíró aláírásával és pecsétjével, to-

vábbá Schwab Löb pesti rabbi levele, mely felejtethetetlen emlékü *Bacher Vilmos* hagyatékából került a múzeumba. Több fasciculus vonatkozik az Eszterházyak fennhatósága alatt volt hét község zsidóságára. Főleg *Kismarton*, *Nagymarton* és *Lakompak* zsidóságának beléletére találunk itt fontos okmányokat. Egyes családok életére vonatkozó iratok közül kiemeljük a *Boskowits Wolf*, híres bonyhádi rabbi családjának irományait, *Holländer Leó*, a kongresszus

egyik vezérő alakjának relikviáit, *Thomann Imre* volt honvédtörzsorvos és zemplénmegyei tb. főorvos iratait stb.

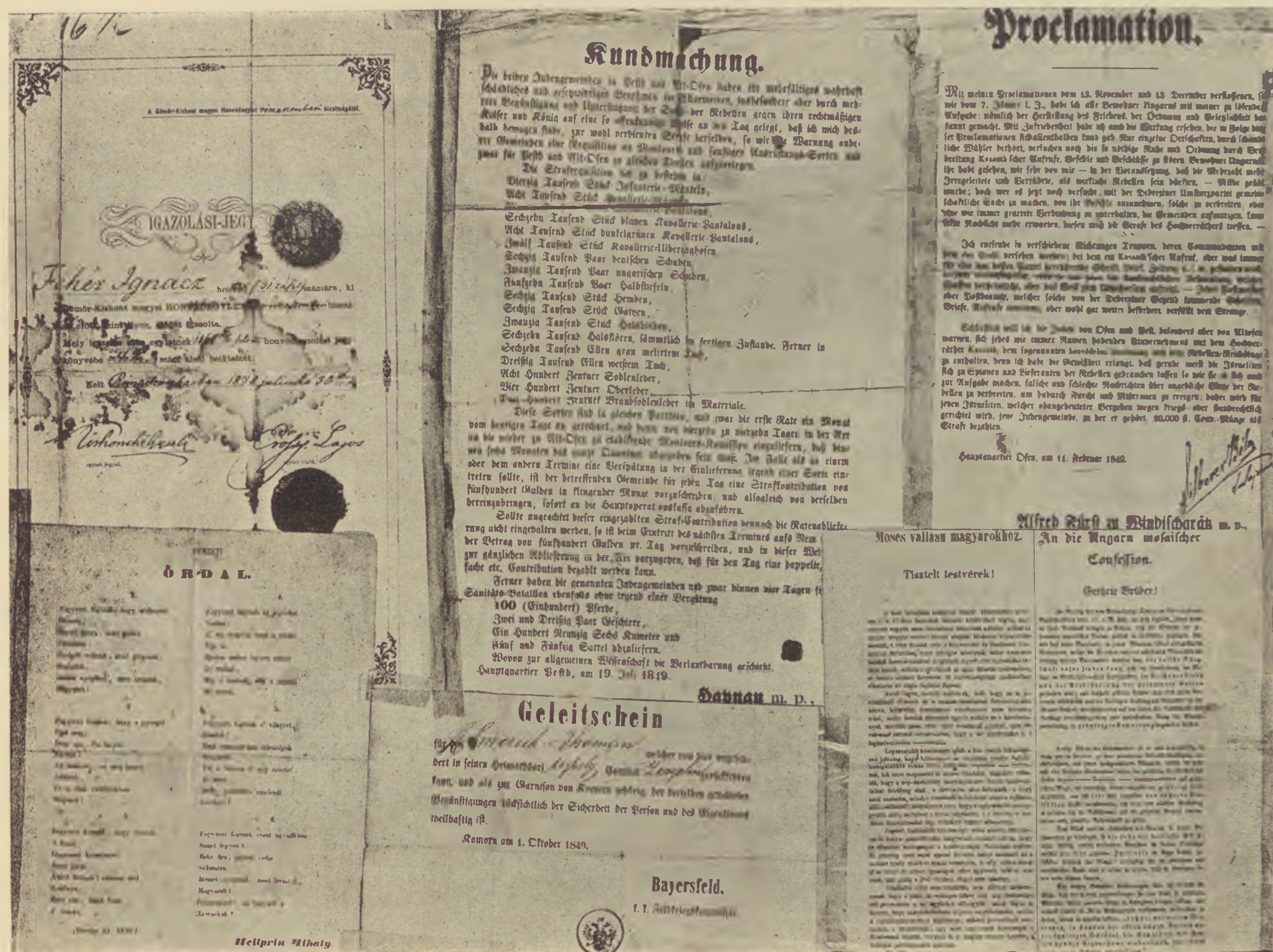
Ide sorozhatjuk múzeumunk szép *Kethuba*-gyűjteményét is. Magyarországi házasságlevelek mellett szép számmal találhatók olasz, korfui, gibraltári és általában szefárd származású kethubák. Nem csupán műtörténeti szempontból értékesek gazdag illusztrációs díszüknél fogva, hanem kultúrtörténeti szempontból is rendkívüli becsűek. Csaknem valamennyien a vallás szabványai által előírt lényegen kívül teljes vagyoni jogi házasságszerződést is tartalmaznak, mely *Tauszefeth Kethuba* név alatt ismeretes és így bepillantást engednek régi vagyoni viszonyokba. Idővel minden tekintetben kielégítő monográfiát érdemelnek majd. Érdekes és változatos a múzeum autografikus gyűjteménye. Kiemeljük találmára *Mozes Szófer* leveleit, *Görgei Arthur* leveleit *Bernstein Béla* dr.-hoz és *Jókai Mór* írásait, ugyancsak *Bernstein* dr.-hoz, a zsidók részvételéről a szabadságharcban.

Fontos gyűjteménye a múzeumnak a kongresszusi ügyekre vonatkozó. Két értékes albumban a kongresszusi tagok nagy részének arcképét bírjuk. Értékes *Eötvös Loránd* báró ajándéka, szép album, melyet a pesti zsidóság nyújtott át *Eötvös József* bárónak a kongresszus alkalmából (235. leltárszám). Egyébként a korabeli röpiratok és alkalmi irodalmi termékek itt szép számban találhatók.

Az írott történeti források mellett nagy szerepe jut természetesen a nyomtatott emlékeknek is. Ezekből kiemeljük II. Józsefnek a névadásra vonatkozó rendeletét magyar és német nyelven, melyben a császár 1787-ben elrendeli, hogy a zsidók német vezetéknévüket vegyék fel. Érdekes egy 1786-iki helytartósági rendelet, mely az erőszakos elkereszteléseket szigorúan tiltja. Házassági engedélyek, Schutzbriefek, türelmi adó beszolgáltatásáról szóló nyugták, fizetési felszólítások tanuskodnak a hatósági vexálásokról, melyek bőven

kijutottak atyáinknak a gettókban. Érdekes József nádornak egy 1800-ból kelt rendelete a zsidók katonáskodásáról (29. leltárszám). Külön csoportot alkotnak ama nyomtatványok, melyek a zsidóknak a szabadságharcban való részvételére vonatkoznak. Ezek közül találokra kiemeljük a vágújhelyi zsidó község felszólítását e címen: „Aufruf! Zur Unterstützung der durch einen unerhörten Krawall an den Bettelstab gebrachten zahlreichen Israeliten von Neustadt a. d. Waag; továbbá Kunewalder Jónás szövegait a Mózes-vallású magyarokhoz; Heilprin Mihály nemzeti őrdala (Miskolc, 1848 márc. 21.); Windischgrätz Alfréd proklamációja Budáról 1849 február 11-éről, melyben szigorú büntetést helyez kilátásba a zsidóknak, kik a szabadságharc győzedelmes híreit terjesztik; Haynau hirdetménye (Pestről 1849 július 19.), melyben büntetéképes nagyszállításokra kötelezi a pesti és óbudai hitközségeket stb. stb. (Többnyire Bernstein Béla dr. és Szabolcsi Miksa ajándékai.) Itt találhatók a Pesti Chevra Kadisa első alapszabályai és a mai hatalmas szervezetű Chevra szerény előfutárjának, a *Chevrász Nauszim* kéziratok tekénei. De néprajzi tekintetben is figyelemreméltó a

gyűjtemény. Mindenféle kivitelbentalálunk *Mizrach*-táblákat, melyek a ház keleti oldalát jelölik, hogy az imáirány adva legyen. E táblák mellett *Siviszi* rajzok is láthatók az előimádkozó áhitatának koncentrálására... A zsoltáros szava „Magam elé helyezem mindig az Örökkévalót“ (16. 8.), különböző díszes keretben képezik az ilyen táblák főtartalmát. Az előimádkozó pultusa előtt, de a lakás falain is találtak helyet. Üdvözlő táblát is találunk, mely áldást mond arra, ki a házba lép, *Boruch áttó bevauecho*, „áldva légy jöttödben“ a szövege, körülötte finom írású minuszkulákban Exodus 18. és 19. fejezete olvasható. (52. leltárszám). Démonűző táblák, gyerekágyas asszonyok szobáiban felaggatott amulettek, horozható pergament talizmánok képviselik az idegen környezetből infiltrálódott babonás hitet. Érdekes emlék az a pergamentlap, melyet *Mendel Fall Leipniker*, óbudai chevraszolga készített 1838-ban, mely bűnbánó imát tartalmaz, melyet az mondott, ki a közösséget megsértette. *Malkot*-ütéssel sujtották az illetőt, mely szokás még ma is fenntartotta magát chaszideus közösségekben jom kippur előestéjén. Az ütést természetesen csak

Haynau és Windischgrätz proklamációja. Honvédbizonyítvány. Kunewalder-proklamáció egy része.

(A Magyar Zsidó Múzeumból)

markírozta a gyülekezet megbízottja (333. leltár-szám). (E tábla *Bató* Lipót ajándéka.)

Érdekes feliratai folytán is fontos a múzeumnak frigyszekrénytakaró- (= *porauchesz*) és fedő- (= *kappauresz*) gyűjteménye. Régi családok és események emléke beszél hozzánk ezen takarókról. Családi öröm, családi gyász létesítette Isten házának eme díszét. A legszerényebb kivittől a legpompásabb formákig jellemzik. Oroszlánok, virágvázák, szarvasok, sasok veszik körül a koronát, mely a *tóra* koronáját szimbolizálja. Keretül szolgál pedig a jámbor adakozó neve, szüleinek vagy gyermekeinek születési dátuma, szokásos jámbor eulógiával. Legszebb *Paraucheszunk* néhai *Hatvany* József báró ajándéka. Régi arany- és ezüstszővésű olasz, lombozott mintájú brokát. A felíratot képező ezüstbetűk, melyek bécsi mesterjelt viselnek, kapcsokkal reáerősítették. Előkelő — *mánhig medina* — *Izsák b. Jákob Taubes* és felesége, *Béla*, adták *Jákob* nevű fiúk születése alkalmából. Egyben megemlékeznek a gyermek anyai nagyszüleiéről, *Jákob Menkísről* és *Jitta* asszonyról (1757-ből). *Winterberg* Gyula, a *Chevra Kadisa* elnöke egy 1771-ből származó szép atlasztakarót ajándékozott. A *kőszegi* hitközség is szép frigyszekrénytakaróval szerepel az adományozóksorában.

Ismertetésünk korántsem meríthette ki múzeumunk gyűjteményeinek leírását. Büszkén tekinthet *Mezey* Ferenc dr. eme alkotására. Középpontja

lesz idővel a múzeum a zsidó történetírásnak és tudománynak, ébren fogja tartani és növelni a történeti tudatot ifjúságunkban, zsidóságunk örök dicsőségére.

SOMLYÓ ZOLTÁN: ZSIDÓ-UTCÁBAN

A szűk zsidó-utcában, hol egymáson az üzlet és fekete kaftánban ad és vesz a zsidó; keskeny vajsín kezével, mely oly gyengének látszik, gyengének és aléltnak, mint a délig nyitó —

a színes zürzavarban a téli délutánok setétjét egy-két gyertya fénye remegteti. S a hold szemérmes arcát kis ablakokon által fehér asszonyok száraz szemeire veti.

Az öregek setéten az ablakokban ülnek s lapozzák agg kezekkel az öreg talmudot. S mormolják száraz ajkkal: „Nem bánjuk fiainkat, jó szívvel adtuk őket, nagy Isten, Te tudod!

Forró imádkozásra tanítottuk meg őket, s az imakönyv nehezebb tén, mint a fegyverek. Mi könnyel nem síratjuk a vészben elveszőket, mikor a vízből föld lesz s a földből tengerek.

Elbirják ok a fegyvert, ha kezükbe te teted, segítsd meg őket Isten a nagy hegyek alatt!...“ — S a szűk zsidó-utcában templomok tisztasága fehéríti meg fénnel a négy kopár falat.

Fejér Sándor: A szamaritánus

A Magyar Zsidó Múzeum képmásgyűjteményéből

Fejér Sándor: Árverés

A Magyar Zsidó Múzeum képmásgyűjteményéből

SACHNOVITZ S.: ÉCHO . . .

Kicsi, reszkető, nappali mécses pislákol melankólikusan, ferde árnyékokat rajzolva a takaratlan előimádkozó-asztalra; az egész környezet szürke és sötét. Csendesen és szomorúan törnek elő a panaszhangok az előimádkozó melléből, mintha valami nyomás nehezednék rája. Földig lehajtott feje mint az árnyék, alig észrevehetően mozdul meg és mintha valahonnan a föld mélyéből törnének elő a panaszok és sóhajok, megtöltve a sötét környezetet... A régi környezet ez, de mily nagyon megváltozott, mily félelmetesen hat nagyszerű szentségével, egyszerű, szürke kopaszságával. A régi, mindennapos előimádkozó, jólismert hangjával, de mégis mily megkapóan hat ma, elmélyedésében és gyászában. Az imák is a szokásosak, de ma, ők is levetették ékszereiket és mély gyászba burkolóztak..., mert Izrael gyászol és Istenük velük . . .

. . . „Ő irgalmas, megbocsájtja a bűnt és nem áll bosszút, Ő visszavonja haragját és nem hagyja felébredni bosszúját“. — „Isten segít“ mondja állva a gyülekezet és a „Borchu“ halkán, szomorúan tör elő a szorongó mellekből. Hogy is dicsőítsünk mi Téged örömmel, mikor fájdalomtelten, gyászbaborultan előtted állunk, régi és új szenvedésekkel, vajjon a beheggedt vagy friss sebeinkről panaszkodjunk?

Az ima befejeződött, egy időre a csend még nagyobb és a sötétség fátyla is sűrűbb lett. Most

az előimádkozó is a földre ül és a barátságtalanul pislákoló gyertyáktól megvilágítva, elkezdí a szívet megkapó régi emlékezéseket visszaidéző szomorú „Écho“-t.

Az elmúlt évben egy új Echo volt, egy új Kinoh jött a régihez hozzá, egy könyvbe sem volt még, nem is volt szavakba foglalva, de azért mindenki arra gondolt, mindenki kiolvasta a nagy Échoból.

„Écho?“...„hogyan jött az, miként történhetett?“ Senki sem tudta a való igazat megmondani, pedig nem is volt oly nagyon régen . . .

A tavasz előre küldte első enyhe sugaraát, a nap először nevetett rá, a még félig megmerevedett földre. Azután hirtelen ismét a sötét felhők mögé bujt, elrejtette fényes arcát és akkor minden . . . egy nehéz sűrű felhőbe burkolózott . . .

Écho . . . hogy is jöhetett az? Egy fullasztó levegőjű reggelen, mely egy halálosan csendes, minden veszedelmet magában rejtő éjre következett, mikor a harangok zúgtak, az utcán végig vallásos énekek csendültek fel, akkor a zsidók bezárták ajtaikat és ablakaikat. Azután a harmónikus zúgó harangok átváltoztak egy rettentő vészharanggá, a kórusi énekek vad csatakiáltássá. Gyilkosok ordítása és félénk síkolyok töltötték meg a levegőt. Az árnyékok kiszélesedtek, egy szürke átlátszatlan ködfátyol betakart, elfödött mindent . . . Mi történt? . . .

Écho . . . Mily szomorú és mily halálcsondes volt minden, mikor néhány nap múlva az ablakredőnyök és padláskamarák ismét csendesen ki-

nyíltak és az erősen elbarikádozott pinceajtók megnyíltak és a halálra rémültek visszatértek üres, kirabolt, pusztává lett házukba és a vértől pirosra festett, piszkos, a szétszálló tollaktól bevetett utcákon lassan átvonult a hosszú fekete kocsi, mely az áldozatokat örök nyugvóhelyre vitte...

*

Napok, hetek és hónapok multak el, de az idő a sebeket mégsem gyógyította meg és talán nem is fogja soha... Árvák és özvegyek terhelik meg a község pénztárait, százak és százak a kiáltó nyomor által kényszerítve; a koldusbotot vették kezeikbe, vagy a vándorbotot, hogy más városokba vagy távoli országokba keressék boldogulásukat, és eszelősek — kiknek a borzalmak elvetették eszüket — elmesélik hisztérikus nevetések és sóhajok között — kifestve a gazdag fantázia színes képeivel — a borzalmakat és szörnyűségeket, melyeket az elmúlt rémnapokban átéltek...

Most íme elérkezett Áb havának kilencedik napja, az első Tíseoh-Beaw, mely erre a saját pusztulásra következett.

Egészen a háttérben, nem messze az ajtótól, az egyik padon áll egy hosszú, gyalulatlan szekrény, fekete halotti szemfedővel egészen betakarva. A szemlélőket, mikor a feketével bevont ládára tekintenek, elfogja egy misztikus belső félelem és mégis a legtöbben nem tudják mégsem magukat visszatartani, hogy ismét és ismét a ládára ne gondoljanak és lopva oda ne pislantsanak. Halvány, kísérteties fény esik a mellette égő faggyúgyertyáról a ládára és a láng fellobbanva néha, majd ismét sercegve, sötéten, majd világosabban veti rá fényét. Most úgy tetszik, mintha a láda megmozdult volna, mintha felemelné a fejét és sírna... a fekete fátyol alatt csendesen... az imádkozókkal... Écho... Écho... Écho...

Écho... Mikor künn viharzott a tavaszi napfény alatt, akkor a szent Tóratekercsek is — melyek most megcsúfítva és elszakítva az elföldelest várják — ott voltak. Nyugodtan állottak a szent ládában, fenségesen szépen és magasztosan a szent hajlékra le-lepillantva: „Velük vagyok én a bajban, megmentem őket és becsülést, tiszteletet hozok nekik“. Az ősz templomszolga, ki talliszba és tefillinbe burkolózva előttük állt, hogy testével megvédje őket, elbámulva, eszelősen nevetett és hústalan, csontos kezeit védőn terjesztette a szentségek felé, de ereje nem bírta... és nem tudta őket többé fedezni, amikor a martalócok benyomultak az Isten házába és közvetlenül mögötte állottak.

A hűséges templomszolga örök nyugvóhelyének oldalára fogják holnap a szent maradványokat — akikért feláldozta magát — örök nyugalomra helyezni. És ő ismét őrizni fogja őket és megóvni és könyörögve ismét kifogja nyújtani kezeit utánuk...

*

Meleg, szép reggel. Már korán felültek a parasztok hosszú, takarmányos kocsijaikra, kaszaik élet

megcsillogtatva a napfényben, hogy a mezőkre kimenjenek. A zsidók is korán átlépték a minden ékszertől megfosztott templomnak ajtaját és a földön ülve így ünnepeelve meg az aratás ünnepét, a „szomorú ünnepet, melyet Isten kijelölt, hogy összetörje a fiatalos erőt“. Az aratódal talán borzasztóbb volt az esti Écho hangjainál. Hisz a legnemesebbek és legjobbak voltak, kik a rettentő Kaszás keze alatt elpusztultak. „A Libanon cédrusai, a Thora díszei.“ A későbbi bajokra is gondoltak ma. Speier, Worms és Mainz. Hogyne gondoltak volna ma még inkább saját Kínoh-jukra, hogyan szabhattak volna határt könnyeik áradatainak, gondolva saját átélte Tisobeawjukra?

A gyász hangjaiból mégis kicsengtek a vigasztalás szent akkordjai.

A nap magasan állott az égen. Lassan felemelkedtek ültükből, mikor az utolsó hangok elhangzottak. Most megkezdte a Chewra Kadisah szent szolgálatát és a közönség megkezdte a saját tísobeavi gyászünnepét.

Künn némán szorong a tömeg, némán, bizonytalanul, hangtalanul, meggörnyedve és csupasz harisnyaikban alig hallhatóan lépkedve. Tiszteletteljesen letérnek az útról oldalra, hogy a szent ládának utat csináljanak. Most megmozdul lassan a gyászmenet, élén a szent zsoltárokat recitáló talmudisták, kísérve egy fekete, meggörnyedt hozzácsatlakozott tömegtől. Az utcák mintha teljesen ki volnának halva. Az üzletek mind zárva. A korcsmában elnémul az ivók zaja és a házak ablakai bezáródnak, mikor a menet közeledik. Egy rendőr bizalmatlanul vizsgálhatja a gyülekezetet és erélyesen fel akar ellenük lépni. Mégis meggondolja, mikor a hosszú fekete koporsót és a rendkívüli gyászmenetet megismeri... és mily megszügyenülten húzódszkodik vissza és menekül be a bormérésbe... Két nagy tetejébe rakott takarmányos szekér mozog nehézkesen a menettel szemben. A menetnek egy pillanatra meg kell állni. Mindkét kocsi nagy lármával és óriási fáradtsággal letér az útról oldalra. Az egyik paraszt átkozódni kezd, elnémul azonban hirtelen, mikor a koporsót meglátja és nagy gyorsasággal leugrik a kocsiról a határárokba, elbújva kocsija takarmánytömegének háta mögé, hogy megvárja, míg az út ismét szabad lesz. A másik ellenben fennmarad a takarmánnyal szédítő magasba rakott kocsija tetején és tiszteletteljesen leveszi kalapját.

A menet tovább mozog. A várost szürke házai-
val és szegletes utcáival rég elhagyták. Itt már zöld földek terjednek el, termékeny gyümölcsfák szegélyezik az utat és magaslanak ki a környezetből és egy folyócska csobog titokzatosan, egy folyócska, mely nem nagyobb, mint egy széles árok és kristálytiszta vize van, egy folyócska, melyben mindég estefelé a halottak fürdenek, mielőtt a „régí templom“ küszöbét átlépnék, hogy magukért és az élőkért imádkozzanak... Mint egy világító gyöngysor játszik és kigyózik a

patakocska és csillogva folyik a zöld rétek és hullámzó vetések között, egyenesen a temetőig, „az élők házá-ig“.

Mikor négy hónappal ezelőtt az első áldozat koporsója csupán a „Szent egylet“ embereitől elkísérve ezt az utat megtette, minden teljes virágzásában állott, csupa ígélet volt minden és egy szédítő, érzékeket elkábító zsongás töltötte meg a levegőt. A folyócska zavaros volt és jajongott csendesen és tompán... Ma pedig minden oly tiszta, oly tökéletes, oly szép és a sárga kalászok bölintgatnak fejükkal és a patakocska éneklő oly fájdalmasan és csendesen... Echo... Echo... Echo!...

Az ösvény keskeny arra, hogy a nagy tömeget befogadhassa. Sokan oldalt mennek a lekaszálatlan réteken és szántóföldeken. Egy hatalmas testalkatú, vadul néző fiatal paraszt felemeli fenyegetőleg kezét:

— Nem mentek le, zsidónépség, azonnal a földemről! De csak akar kiáltani, mert a szó torkán akad, mihelyt a koporsót meglátja. Neki sincs jó lelkiismerete. Talán... már ő is széjjeltaposott lábával egy virágzó életet? És a paraszt gyáván és szégyenlősen elfordítja fejét...

Más parasztok félénken és kíváncsian közelebb mennek a menethez, néhányan közülük csatlakoznak is hozzá.

„Kít temetnek el?“ kérdi egy öreg földműves szelíden és részvétellel.

„A szent Tórát, az elszakított és megszégyenített foszlányait és részeit a szent könyvnek“, magyarázza neki valaki.

„Meghaltak?“

„Nem, ők nem halnak meg soha!“

„És miért temetik őket akkor el?“

Valaki a tömegből azon fáradozik, hogy a kíváncsi öregnek megmagyarázza. A paraszt nem érti és nem is tudja felfogni, de azért ő is sír a többiekkel...

Egyenkint, hangtalanul fordul meg a tömeg, miután az új sírdombok szaporodását némán, fájdalommal megnézték, miután a tömegsírnál jól kisírták magukat. Azután visszatértek a rideg városba...

... És ismét megteltek a zsinagógák. Úgy tetszett, mintha a lenyugvó nap friss szellőcskét hozott volna a nyomasztó atmoszférába. Az arcok is derültebbek lettek, a meggörnyedt alakok is kiegyenesedtek és a hangok is csengőbbek. Az oltárnál áll az előimádkozó és felolvassa egy új Tóra-tekercsből Mózes imáját népéért.

„Miért — olvassa az egész templomot betöltő tiszta csengő hangon — gerjed fel haragod néped ellen? Miért? Miért?“... és felhangzott viharosan kórusban, teli kedvvel és bizalommal a válasz rá:

„Vond vissza felindult haragodat és tartsd vissza a rosszat népedtől!“

— „Isten! örökké a mi Istenünk! irgalmas, kegyes és nagy türelmű, tele igazsággal, szeress bennünket örökké és bocsásd meg a mi vétkeinket“.

Fordította: Leitner Zoltán.

NAGY IMRE: KÖNYÖRGÉS FIAMÉRT

Uram, engedd, hogy megnőjjön a fiam,
add áldásod szőke fejére,
munkám, szorgalmam, erőm
ajánlom fel érte cserébe.

Engedd, hogy legyen melles, vállas
és harcos legyen a karja, lelke,
Uram, a mi rögös utunkon
sose hagyd cserbe.

Az apja szegény lásd, a lába roggyan,
arcomra gond von mélyes árkot,
de hitünk földjén az én ekém se
hiába szántott.

Magot vetettem, termést nem várok,
add a fiamnak mindet, mindet,
dolgos nap-útja legyen mindvégig
rózsákkal hintett.

Vagyont ne hullass ingyen ölébe,
keménykedjen csak érte két keze,
a garasokért minden őse eddig
kemény tusákban véreze.

Uram, tekints rá, ártatlan ma még,
friss virág az élet reggelén,
s ott ég a csókom, látod, rajta,
ott ég a csókom gyönyörű fején.

Beléleheltem mindent, ami jó,
rég meséknek varázsos szavát,
hogy itt e földön munka vár reá,
s nyugalom a bér majd odaát.

Engedd Uram, a te utadra hát,
milyen jó lenne látni szépnek,
amint nyomába — vezér ha lenne —
seregek lépnek.

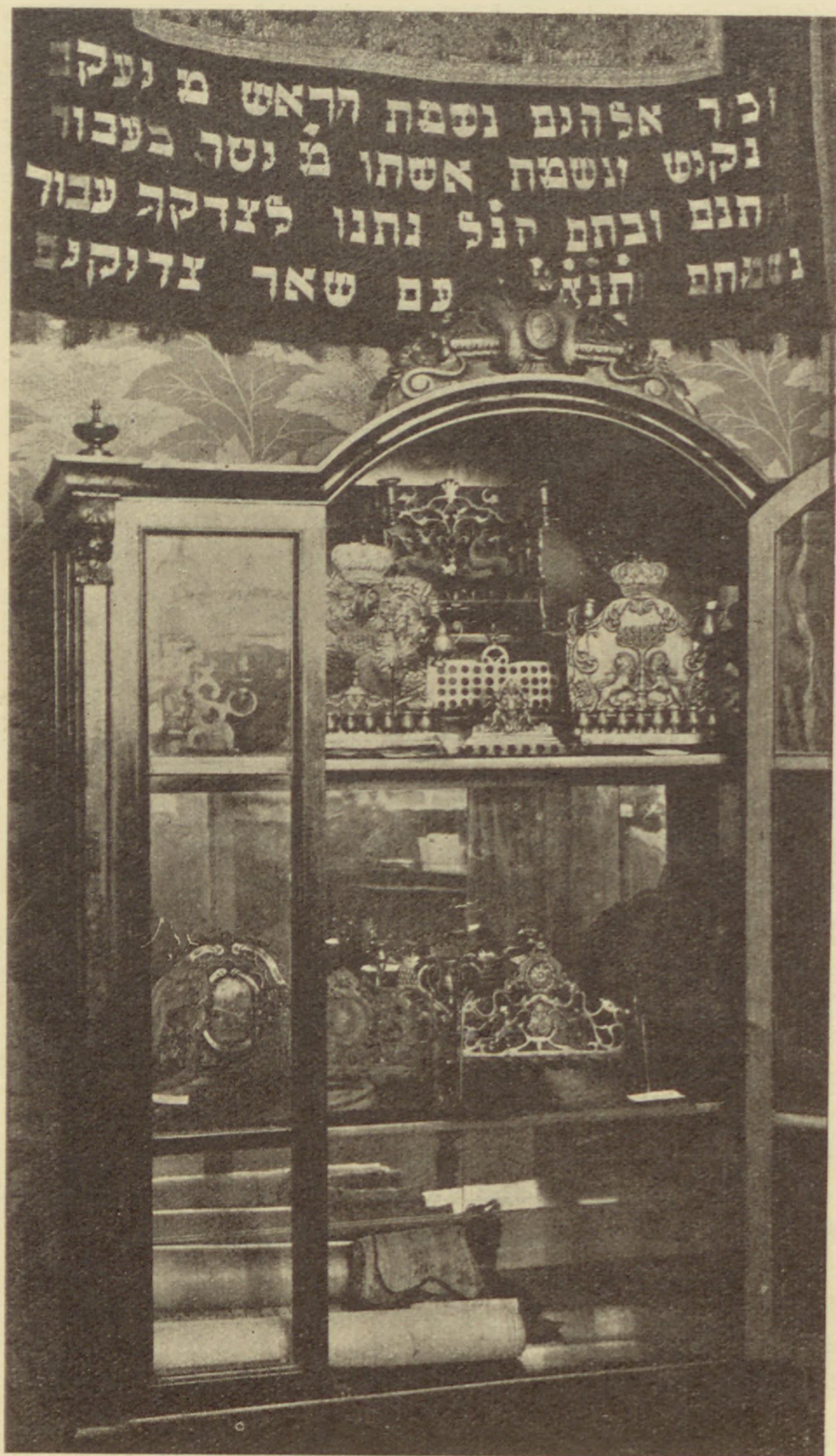
Milyen jó lenne látni tudósnak,
amint hatalmad hirdeti messze,
engedd Uram, hogy jobb ne lehessen
halandó egy se.

Legyen a lelke hitünknek vára,
gyengéknek pajzsa, szegények vérté,
s bármí, ha rossz vár valaha útján,
itt vagyok érte.

DR. KOHLBACH BERTALAN: VALLÁS- RÉGISÉGEK MÚZEUMUNKBAN

Írjakom magam elé a fotografiákat; ihletet keresek. Ne csodálkozzanak ám ezen, hölgyeim és uraim. Ragaszkodom a Szentíráshoz, hogy ami elhalt, az „jítmò“, tisztátlan és megtisztátlanító; szeretem én az elevent, a lüktető életet és így bizony nincs nagyon inyemre a vitrinába zárt serleg, fűszertartó vagy szédertál. Szeretem, ha a tórát bemutatják a népnek, nem bánom, ha megszemélyesítve, cífrán öltöztetve körülviszik is a templomban és csilingel a tóravért és korona apró csengetyűje. Szép a serleg, ha ragyogó szemű gyermekei előtt vele köszönti az ünnepet vagy szombatot az apa; a maga eleven életét éli a szélvitorlás fűszertartó

Szekrény régi menórákkal. (Elöl: biedermeier ezüst menóra, özv. Neuberger Ignácné ajándéka. Fent: néhai Hatvany József báró ajándékozta parohesz alsórésze, kivágott ezüst betűkkel)

tornyocska, ha kézzől kézre jár és belőle hosszan szívja magába a szombattól búcsúzó, a délszaki fűszer illatát.

Üvegszekrényekben, állványokon e vallásrégiségek tanulságosak, miként a sírkő; egyik kútforrása ez a történelemnek, amaz meg a néprajznak és az egyházi iparművészetnek.

Múzeumunk a még szűkös anyagi viszonyok mellett is szépen gyarapszik. Legtöbb benne a zsinagógai felszerelés; a magánrégiségek között speciálisan zsidó a szédertál, a szombati és chanuka-i mécses és a fűszer- (beszómim)-tartó.

Serlegek, gyertyatartók, öröklámpák interkonfessionális holmik, miket zsidóvá tesz a héber felirat, aminő pl. a Czinczár József (Kolozsvár) ajándékozta serlegen a **יום ישועות אשה**.

Múzeumunkban egyelőre legtöbb a *menóra* (chanuka-mécses); megtelt velük egy külön szekrény. Van közte egyszerű sárgarézőntvény, de van igen szépen kidolgozott, ezüstlemezekből kivágott pálmafával és oroszánokkal díszített ezüst menóra, külön olajkorsócskával (özv. Neuberger Ignácné ajándéka); érdekesek a többnyire cseh gyártmányú sárgaréző menórák, amelyek támláján inda- és venyigedisz között uralkodóházunk egy-egy tagjának öntött domborúképe van; primitív díszítése mellett is feltűnik egy menóra, amelynek támláján van egy szögecs, amelyre megvan erősítve I. Napoleon kis mellszobra (valószínűen krakói munka). Az ezüst menórák között feltűnik a lanttal díszített biedermeier-stílusú, amely úgy kanócnak, mint viaszgyertyának való (dr. Mezey Ferenc útján jutott múzeumunkba, a Schlesinger-hagyatékból).

A templomi menóra remek példánya a Winterberg Gyula ajándékozta nagy álló menóra sárgarézből. A hegyén büszkélkedő, kiterjesztett szárnyú *lengyel* sas mutatja, hogy e menóra Krakó fel-támadásakor, I. Napoleon idejében készült. A sast hordó oszlop talapzatát öntött, áttört művű, oroszán díszítésű, **להדליק נר הנוכה** feliratú rács veszi körül. Sas és talapzat együtt koronája a liliummal és stilizált gránátvirággal ékes esztergályozott szárnak, amelynek talapzata rovátkás kupola; a kupola támasza három venyigés pánt, amely tömör oroszánok hátán pihen. A menóra szárán jobbról és balról koncentrikusan van 4—4 kar; az egyes karokat tagolja virág- és gombdís (kaftor vagy *férach*); a kar végén van a kehelyalakú gyertyatartó. A száron elől ugyanoly díszítésű gyertyatartókar van, az ú. n. *sammesz*.

Szépek a *szombati lámpák* és az örökmécses is. Az állványon (a főterem balsarkában) van két ilyen szombati lámpa.¹ A lámpák fűrészalakú kampón lógnak. A mécses maga hatágú csillagalakú sárgarézőntvény; alján lóg egy tömör csésze a kanócokról lecsepegő olaj felfogására; a lecse-

¹ Talán felhívják e sorok az Újvidéken lakó Strausz-családot, hogy a bizonyára már nem használt ilyen szombati lámpájukat átengedjék a Magyar Zsidó Múzeumnak.

pegő olajat sárgaréz csatornák vezették le; az egyikén van még négy darab ilyen csatorna. (Az egyik Spitzer Mór [Budapest] ajándéka.)

Gyűjteményünkben a *fali gyertyatartók* még oly igénytelenek, hogy legfeljebb lokális értékűek, mint pl. az ábrázolt óbuda-i templomból való három darab; az egyik halottas mécseseknek való.

A szombati rítushoz tartozik a *fűszertartó*. Fotografiánkon több figyelemreméltó.

A legtöbb fűszertartó alakja a torony. Csodálatos: nem mai keletű a keresztény szokások (חוקת חגוי) tilalmának a kijátszása: a legorthodoxabb zsidó is használ havdálakor toronyalakú, haranglábú fűszertartót, de át nem lépne ama zsinagóga küszöbét, amelyet csak architektonice díszít haragnélküli torony.

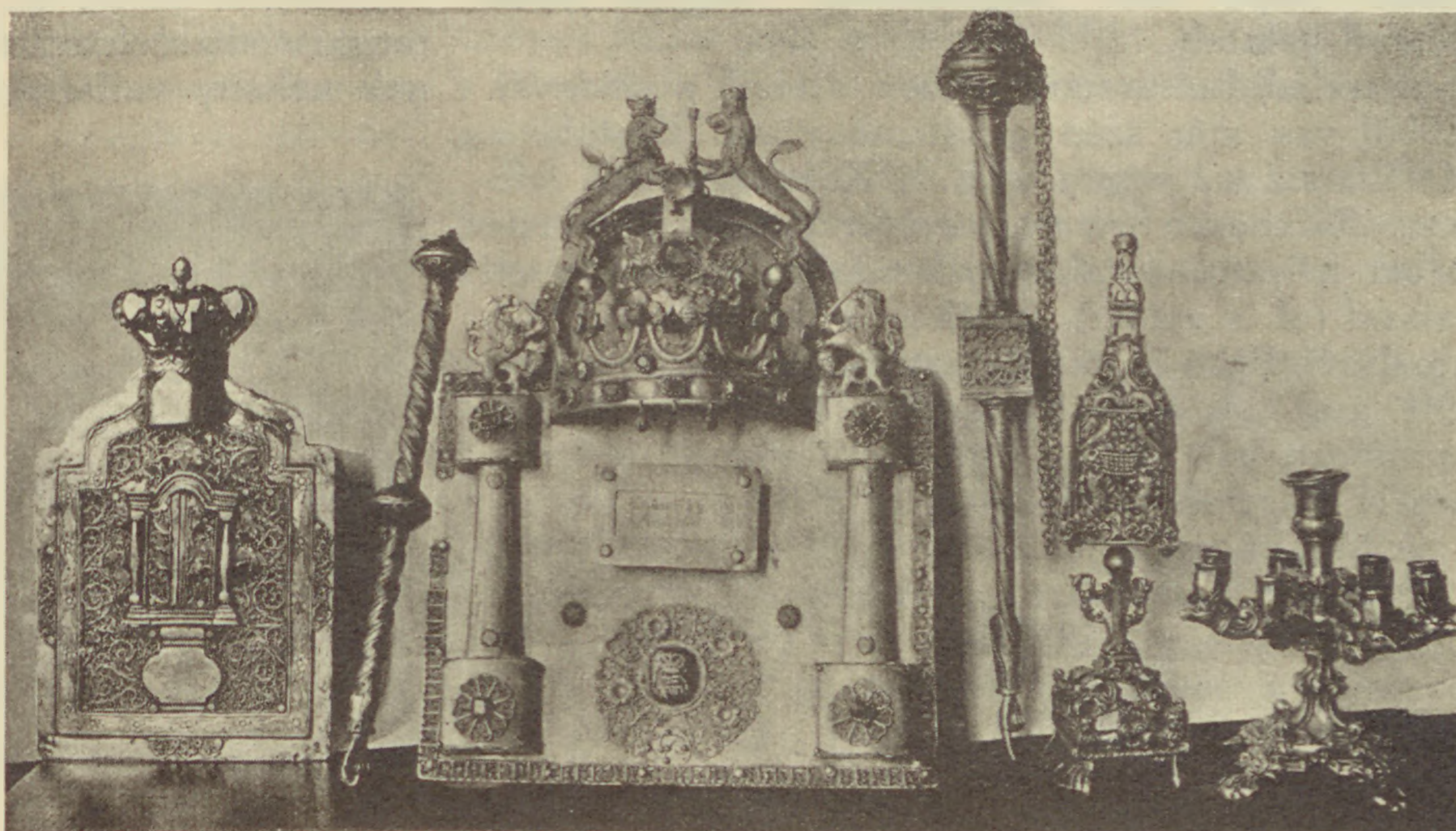
Van fűszertartó az egyemeletes, igénytelen toronyalaktól kezdve a brassy Katalin-tornya utánzásáig; sőt van egy, — Dirsztay Béla báró ajándékozta — amely határozottan a drezdai Zwinger stílusára készült.

Rendkívül érdekes a kétkörtealakú fűszertartó; az egyik egy körtefa leveles ága három körtével; kettő még éretlen; a harmadik a fűszertartó; a másik lombos faágalakú és a XVIII. század végéről való; maga a körte vastag részén körülfut a sasok és virágok díszítette trébelt és metszett sáv. A tartó szára faág öt gallyal; négynek a végén stilizált virág nyílik, az ötödiken bimbó lehetett. A faághoz kapaszkodók egy aranyozott ezüstből készült ágaskodó (öntött) oroszlán.

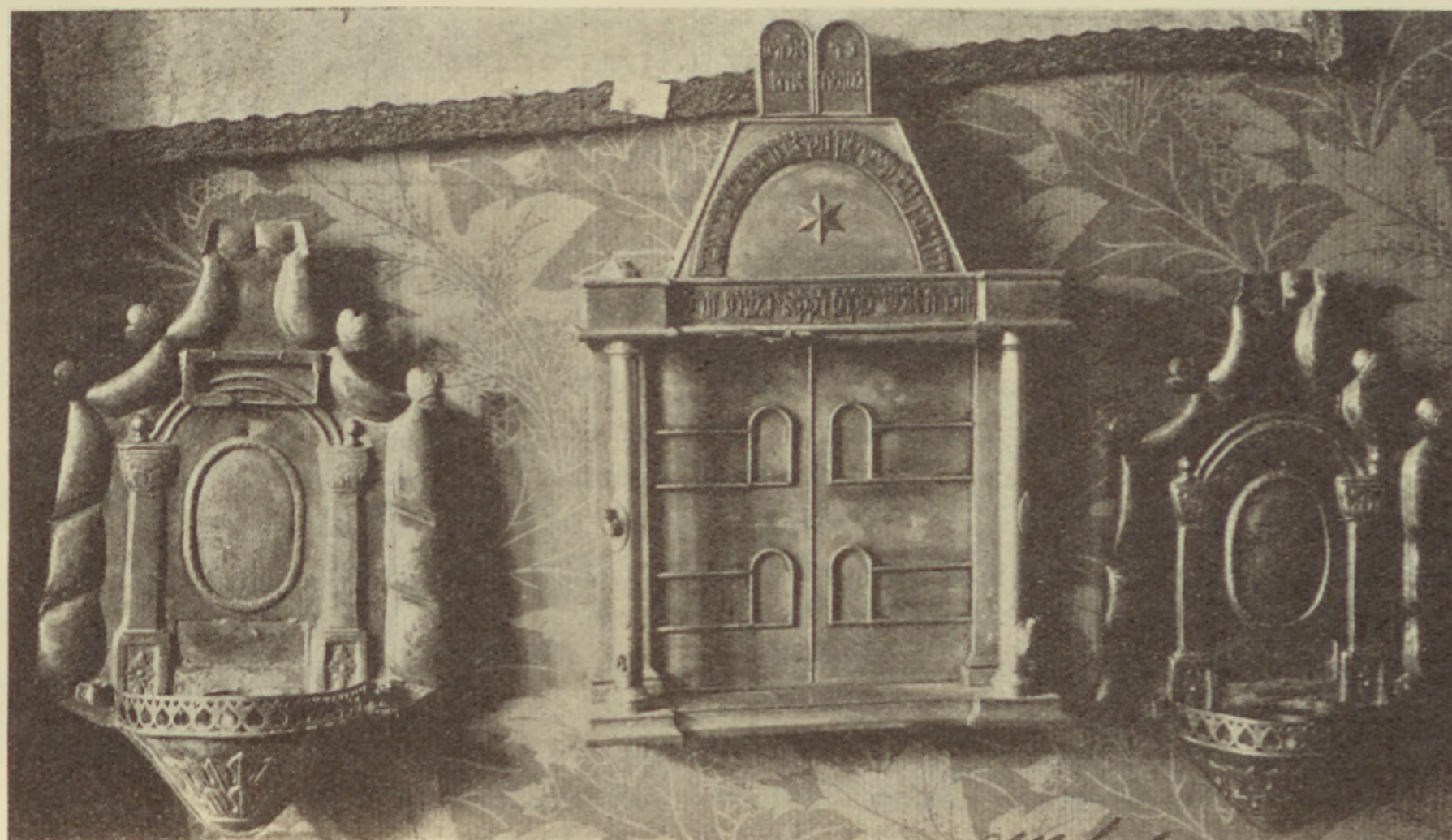
A körte bibéje henger-

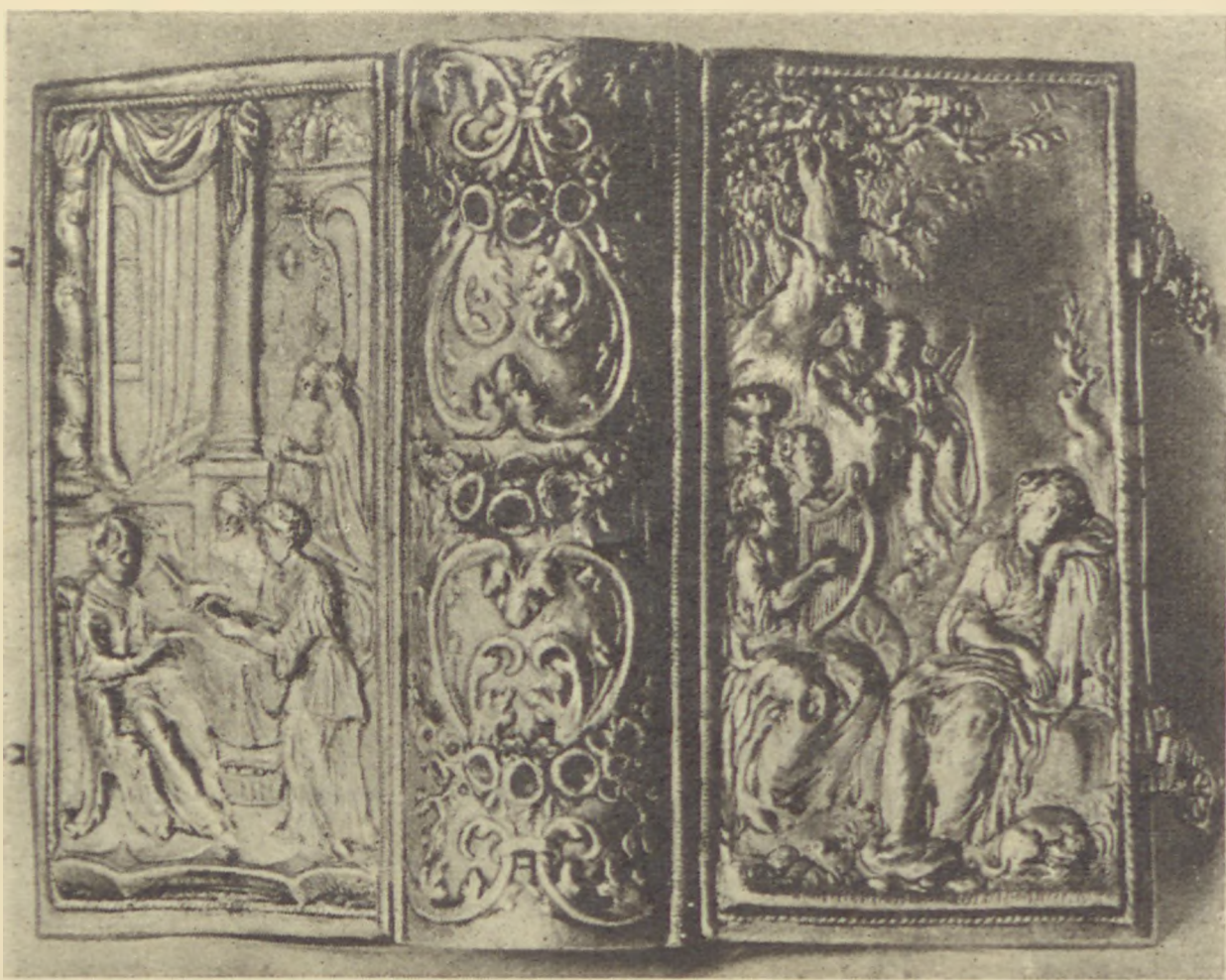
Ezüst fűszertartók a XVI-ik, XVII-ik és XVIII-ik századból

Régi tóradiszek, fűszertartó és gyertyatartó. (Utóbbiak báró Dirsztay Béla ajándékai)

Régi óbuda-i templomi fali gyertyatartók. Weisz Simon (Óbuda) ajándéka

Héber imakönyv vert ezüst könyvfedele jelenetekkel. XVIII. század eleje. (Báró Kohner Adolf ajándéka)

alakú csap; dísz megfordított virágkehelyben pihenő galamb.

A családi kultusztárgyakhoz tartozik a *szédertál*. Ebből van már szép gyűjteményünk. Legtöbb a XVIII. század végén és a XIX. század első felében általánosan ismert, a széder rendjét feltüntető héber felíratos óntál, egyik-másik nyersen vésett rajzzal (pl. a széder). Értékes a herendi két tál, amelyről Fabó dr. tavalý értekezett, (Mult és Jövő 1914 aug.) és a Mult és Jövő legutóbbi husvéti számában bemutatott régi olasz fayence szédertál, amely Pesaróban, 1652-ben készült.

A tál alján megvan a 114. Zsoltár (בצאת ישראל) és alatta a széder rendje a kézmosástól a befejező hallelig. Nagyon szép és díszes a tál pereme: a sötétzöld levéldísz megszakítja négy eliptikus és négy stilizált szívalakú medaillon. Míg a jobb- és baloldalú eliptikus medaillon egy-egy virágcsokor, addig a felső és alsó egy-egy bibliai jelenet, még pedig a felső: Izsák ámtása Rebeka és Jákob által; az alsó: Jákob bűnhődése ezért: fiának, Józsefnek eladása, וימכרו את יוסף felíratával. A szívalakú medaillonok Mózes, Áron, Dávid és Salomo színes képe.

A tál hátán van egy hexagram, benne י"א és alatta a tulajdonos neve, lakóhelye és a vétel kelte: יעקב אביר פורו שנת ה'ת"ב.

Visszatérve a templomi felszereléshez, van a múzeumban néhány *tóravért* és *mutató*. A legértékesebb a Safetből (Palesztina) származó ékköves, baldachinos és gazdagon díszített *tóravért*. Igen szép a *tórá*t díszítő korona, mely Klausner I. ajándéka: a felső koronát a diadémával összekapcsolják pántok helyett ágaskodó oroszlánok.

Érdekes a rekesz-zománcos *tóra-vért*. A vért közepén van egy kék-zöld zománcos ajtóval ellátott miniatűr frígyszekrény, benne van egy ezüst tömör *tórateker*cs minta. (XVIII. század.)

Az egyik csoportos képen látjuk még Eisler hitvespár ajándékát: ezüst plakett ez: lent Izsák

feláldozása, fent nyitott könyvalakban a Tízige. (Rendeltetését nem ismerem.) (Ugyane csoportban kelyhek között van két bronzozott vasból készült baba, az egyik lengyel zsidót ábrázol, a másik I. Vilmosra üt.)

E múzeumba került a szintén e füzetben fotográfiában közölt hollandi, trébelt ezüst bekötési tábla, a bekötött könyv héber תהלים ed. Amsterdam, 1778. A trébelt ezüst képek: ellentét a világi és az egyházi költészet között. Jobbról: kertben gyülekezik az előkelő társaság, a ház úrnője átengedi magát a hárfakiséret mellett énekelt dálnak, lábainál pihen az agár, a fa tövében hallgatja egy fiatal házaspár, a hárfás leány mellett van egy gyümölcsös tálát tartó leány. Balról: templomban vagyunk, összetett kezekkel hallgatják a zsoltárokat, miket odalent három énekes(!) zeng. A könyv bekötési táblájának a háta gazdag levél- és indadísz között virágfüzerek. (Kohner Adolf báró ajándéka.)

„Az élő, az eleven, csak dicsőíthet téged“ . . . megkiséreltem életreszólítania fejlődő zsidó múzeumnak néhány vallásrégiségét.

Szekrény a Magyar Zsidó Múzeumból különféle tárgyakkal

SZÉKELY BÉLA: CSÖNDES BESZÉLGETÉS A HALÁLRÓL

(Északi harctérről)

A pislákoló tűz mellett katonák ülnek bóbiskolva. Köztük néhány könnyebben sebesült, kiknek már nem jutott hely a Hilfspplatz-on. Az éjjel támadás volt. Már virrad.

Tamás: — aztán mond meg otthon, hogy még élek, engem nem fog a golyó, csak a szívemmel vagyok baj, néha azt hiszem majd megreped... és hogy imádkozzanak értem, mert én nem tudok...

János, a sebesült: Megmondom Tamás és én is imádkozom érted. Ládd-e, mikor láttam, hogy golyó ért, mikor, mint forrásból kibuggyant a vér a karomból és sajogni kezdett az egész testem a kis líktől, azt hittem, ez a halál. Oszkintottam a szemem s Téged láttalak mellettem, bizony mondom neked Tamás, könnyes volt a szemed és imádkoztál. Mi lelt?

Tamás: Nem volt az ima. A halálról gondolkodtam, arról a kis líkről, mit beléd lőttek, hogy életet ontsanak. A halálra gondoltam, testvér, mely most már nem is ellenség, de nyugtató, csendes barát, estvéli imádság néha, mely besurran a szívbe s elaltat, lágyan, selymesen, örökre. A halálra gondoltam, testvér, mely folyton kerülget, játszik velünk, az életünkkel, mert nagyon nagyon szeret bennünket, fáradt katonákat. A haláltól itt nem lehet félni. Ahogy ott feküdtél megszépültél testvér, a ráncaid — itt szerezted őket — kisimultak s a fáradtság, mely lomposá tett és szomorúvá, csudálatosan eltűnt rólad. Úgy feküdtél ott, mintha otthon aludnál békésen, párnán... Azután megnéztem a halottakat. Már összegyűjtötték, szépen egymás mellé lefektetve kinyújtóztatták őket. Alig látszott, hol ment beléjük a gyilkos golyó. Olyanok voltak, mint a gyermekek, ha játék után alszanak. És én hirtelen megdöbbsenem magamtól: én élek, engem nem találtak el. Ujjongani kellett volna, de én szégyeltem magam a halottak előtt, mert én élek.

János: Szegény Tamás... Egyszer én is éreztem ilyenfélét... aztán pedig egy hűvös éjje-

len támadást vártunk, éppen egybevetettem életet s halált. Rád gondoltam akkor... hogy Te azt hiszed, szomorúságod ellen gyógyszer a halál... s hogy mi lesz velem, ha meghalok... És ezen az éjjelen tisztán megéreztem: itt már nincsenek határok. Te úgy jársz, mintha magadban hordanád a halált, mások — halottak — meg úgy fekszenek itten, mint fáradt, megbékélt katonák. Élet és halál, élet és halál... ez harcolt akkor, hanem szerethetem-e az életet annyira, hogy féljem a halált s beletörődéssel a halálba, lehet-e nem szeretni az életet?

Pál (öreg katona, egészen ősz, szennyes, megtépett): Hadd szóljak én is... Paraszti ésszel sokat gondoltam róla. Akkor pediglen különösen, mikor a szakaszomból fia egymagam maradtam. A többi árva ott pusztult. Hogy hát mért maradtam meg éppen én? Annak ott — szíven érte a golyó — öt cselédje volt, felesége. Mért nem éppen én szegény zsellér hullottam el? Más meg mátkát hagyott otthon, s még itt is arról beszélt, milyen házat épít magának. Mért pusztult el ez s nem én? Volt-e a halál kegyetlen, vagy változatos tán?

Én mondom néktek: igazsága van a halálnak, becsületes mégis. Nekünk így kell hinni. És nem félni tőle. Pukk! — nem élek. Patika se kell,

Amulett, Eisler Samu és neje ajándéka. Rokokkó kidus-serleg, Cincár József Kolozsvár ajándéka. Ezüst tórákorona, Klausner J. Berlin ajándéka. Vert és vésett kidus-serleg. Biedermeyer kidus-serleg.

Szombatos kályhacsempe. Névtelen ajándéka.

Pecsétek és érmék. Telcs: Jehuda Epstein plaketije.

orvos se kell, észre se veszem s nem élek. Hát volt-e valaha ilyen jószágosan könnyű a halál? Te most, János öcsém, megmenekedtél, de azért csúnyán érzed a szelét. Haza mész, fehér ágyba feküdsz, ágyba, melynek puhaságát mi már nyolc hónapja feledjük és kívánjuk. János, neked ha majd — plafonra mered a szemed — akkor csak az életre kell gondolnod és soha a halálra. A halál a harcos katonák társa. A mi barátunk, a mi ösztökénk, urunk. . . En értem Tamást. De ő nem érti magát. Más itt minél többet gondol elhagyott életére, annál közelebb csalja magához a halált. Tamást nagy keserűség érte. Azt mondotta akkor. Jó hely, igen jó hely neki a harc s békés barát a halál. S most észre se veszi, minél jobban barátkozik a halállal, annál nagyobb úr lesz felette az élet. Ő nem tudja. De nézzétek: ő a legerősebb köztünk, a legvigabb mindig, nem aggasztja a félelem, nem bántja a gond. Halni készül, panaszkodik, hogy nem tud imádkozni s egyre életrevalóbb, érettebb lesz. Ha reggel sütni kezd a nap s ő felugrik a nyugodt éjjeli alvásából, mikor meg-
rázza magát s kétfelé tárja zsibbadt kezeit s arcát a nap felé veti: bizony imádkozik ő, vig, ujjungó imádságot mond az életnek, a hajnalnak, a napnak, az életet nem lehet bírni a halál nélkül s ki megnyugvással magába zárta a halált, azé az Élet!

Tamás: Talán igazad van. Nagy, pompás békesség van bennem. Tán a halál békessége. De talán: az élet nyugalma. Nem tudom. A nagy bánatot, mely olyanná tett, mint amilyen vagyok, már nem érzem. De megnyugvással tudom, jó itt nekem. Nincsenek kis gondjaim többé, lánysze-
relemmel, kenyérrel. Élet és halál: ez a kettő minden. Engem a halál gondolata nem enged, hogy kiaprózzam napokra és vágyakra: mi az élet. S boldog vagyok; soha ilyen boldog, nyugodt nem voltam. És ezért nem tudok imádkozni, se szavakkal, se sóhajokkal. De úgy érzem, hogy minden derűs, nyugodt napomnak tudata zsoltár, hozsanna és minden. Kinek köszönjem ezt, az elvesztett életemnek, vagy a halálnak, kit magamba zártam, kivel megbékéltem s kivel megbékült az életem is. Igen, csuda történt bennem, boldogságos csuda, az Élet kibékült a Halállal, Káin Ábellel.

János: Én most elmegyek. Itt hagylak benne-
teket. És elviszem az üzeneteket haza, mindenki-
nek, kik aggódnak miattatok. Igen, itt kibékült az Élet a Halállal, Káin és Ábel újra békességes testvérek lettek.

A Mult és Jövő művészi kivitelű be-
kötési táblái kaphatók a kiadóhivatalban.
Ára portóval együtt 2 korona 30 fillér.

298

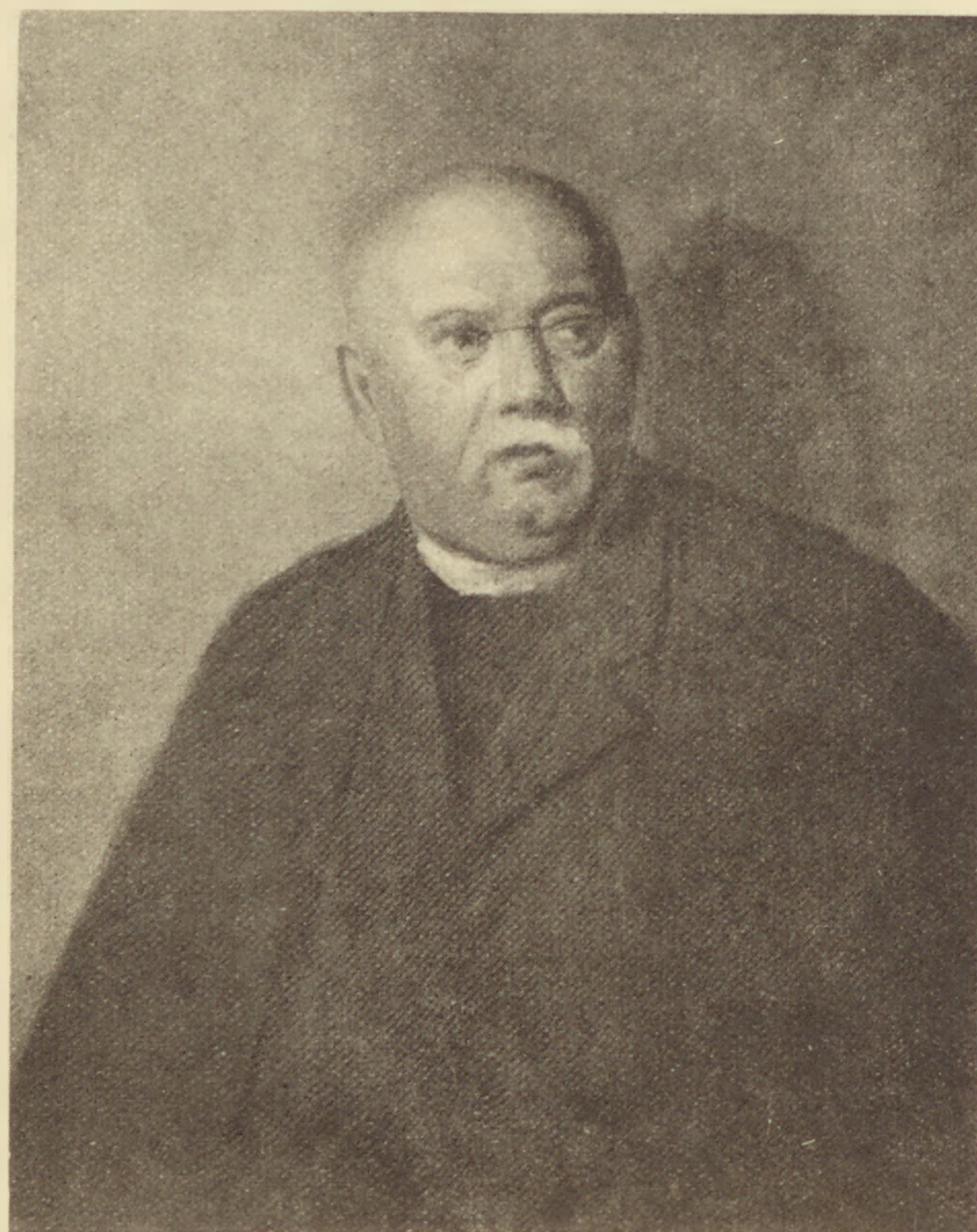
DR. FABÓ BERTALAN: KÉP ÉS KÉPES DÍSZ A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUMBAN

(KÖNYV- ÉS ÍRÁSDÍSZÍTÉS, METSZET, KŐRAJZ,
FESTMÉNY)

Az „írás népe“ az Írást mindig meg-
becsülte és — Mózes könyvének
kivételével, amelyet semmi hozzá-
adással, tehát díszítéssel sem volt
szabad illetni — annak minden faj-
taját szerette díszíteni; tehát díszí-
tette könyveit, főleg a *haggadáhkát*, a purími
megillákat, de a sziddurokat, machzorokat és a
házasságleveleket is. A középkori pergament-
miniatűrök legszebb példányai között minden nagy
múzeumban és könyvtárban ott vannak a gyö-
nyörű héber kéziratok is; a nürnbergi Germa-
nisches Museumban épp úgy, mint a British
Museumban, a párisi Bibliothèque Nationale-ban,
vagy a müncheni udvari könyvtárban és a Kauf-
mann-gyűjteményben a M. Tud. Akadémiában.
A maguk korának könyvdíszítését a híres zsidó
szóferek csak úgy eltanulták és tudták, mint teszem
azt pénzeik verését, ezüst- s aranyholmí készítését.
A kornak stílje és díszítő művészete behatol a
zsidó kéziratokba;¹ itt is megvannak a román kor

¹ *Vitet* mondja: „Il existe une harmonie merveilleuse
entre les monuments de pierre et les monuments de
parchemin, entre le travail de l'architecte, de sculpteur,
de ciseleur et celui du *calligraphe*“ (Alphonse Labitte:
Les manuscrits et l'art de les orner. Paris 1893).

Bihari: Eötvös Károly. Nemes Marcel ajándéka a M. Zs. Múzeumnak

Jacobus Mendel zsidó országbíró Mátyás király idejében. Gedő Lipót festménye egy régi érem után. (A Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből)

fülkéi, oszlopai, vaskos betűi, a gótikus kor csúcsívei, magasba igyekvő betűi és aztán az állati és növényi ornamentika kimeríthetetlen gazdagságban és stilizáltsága mellett is ötletes változatosságban. Amint az indák széjjelfutnak, összegabalyodnak; Arany szavaival „vérpíros sárkánnyá fonódik az ága . . . Zöld madarak abban hallgatva megülnék” és a virágcserepből kiinduló lomb ágadzik, bogadzik, szerte levedzik. És tele vannak a román- és csúcsíves kor miniatűr pajkosságaival, az ú. n. drôlerie-kkel, nyulakat kergető kutyák és vadászokkal (a „Jagnhaas” abbreviatura szójátéki alapján és ürügyével); sőt még az emberi ábrázolástól sem irtózik; nemcsak mint „drôlerie” (a nyílazó nimfát és Vénuszt vesz célba), hanem egész komoly, vallásos ábrázolás is; leggyakoribb az Egyiptomból való kivonulás, de egy híres haggadában még az Úr teremtetésutáni szombati pihenése is meg van festve. Hogy zsidó művészek festettek, rajzoltak, miníáltak, arra számtalan az írott szignatúrával erősített adat, és a megemlékezés.¹ Híres a párisi könyvtárnak egy képes kézirata, amely képecskék sorozatában ábrázolja többek közt azt is, amint Anjou Károly nápoly-szicíliai király (a mi Róbert Károlyunk nagyapja) megbízza a zsidó Al-Faraggit egy nagy arab orvosi

¹ Néhai Kaufmann Dávid gyönyörű kézirataiban (a M. Tud. Akad. könyvtárában van egy Maimuni kézirat, amelyben — mint tudós feldolgozójuk, dr. Weisz Miksa közli velem — a legszabadosabb drôleriek vannak. Lásd még Kaufmann Dávid értekezését: „Die Haggadah von Serajevo” műben „Über die Kunst in der Synagoge.”

kódex lefordításával, hogy azt majd fivérének, Szent Lajos francia királynak átnyujtsa.

A mi múzeumunknak színes kéziratai a középkorra még most nem nyúlnak vissza; de már a barok és rokokó, valamint a közelmúlt korok szépen képviselve. Az előbbi két kor gyönyörűen díszített házasság-(keszübe-)levelekkel szerepel; hiszen az az írásdíszítő művészet, amely a reneszánsz idejétől — miután a könyvnyomtatás feleslegessé tette — kezdett kiveszni: az a gettók zárt kapuin belül még tovább is fennmaradt. Itt látjuk — mint valami címet — a levitát kancsójával, ha valamelyik szereplő levita, a várat (castelli és De castro stb. nevek kapcsán) és mint uralkodó keretdíszítést: az állatkört, a zodiacusnak tízenkét csillagzatát szépen megfestve medaillonokban, gazdag lomb- és virágdísz között; a „szűz” pl. egykorú divatos kosztümben. Ezek mind olasz kisművészek remeklései, amelyek folytatódnak a megállákon, köztük egy nagy olasz festményekkel különösen szép.

De a kisebbek között is sok érdekes akad; pl. a 49b. leltári számú, ahol keleti a keretdíszítés (pl. a fuksziavirág a magyar ornamentikába is keletről jött be, lehet, hogy mint a gránátalma olasz, pl. velencei közvetítéssel), de Hámánnak és 12 fiának ruhája már teljesen nyugati rokokó, térdharisnyás, himzett kabátos, allonge-parókás és kardos, amint az nemes urakhoz illik. Egy

Levy: A vak rabbi.

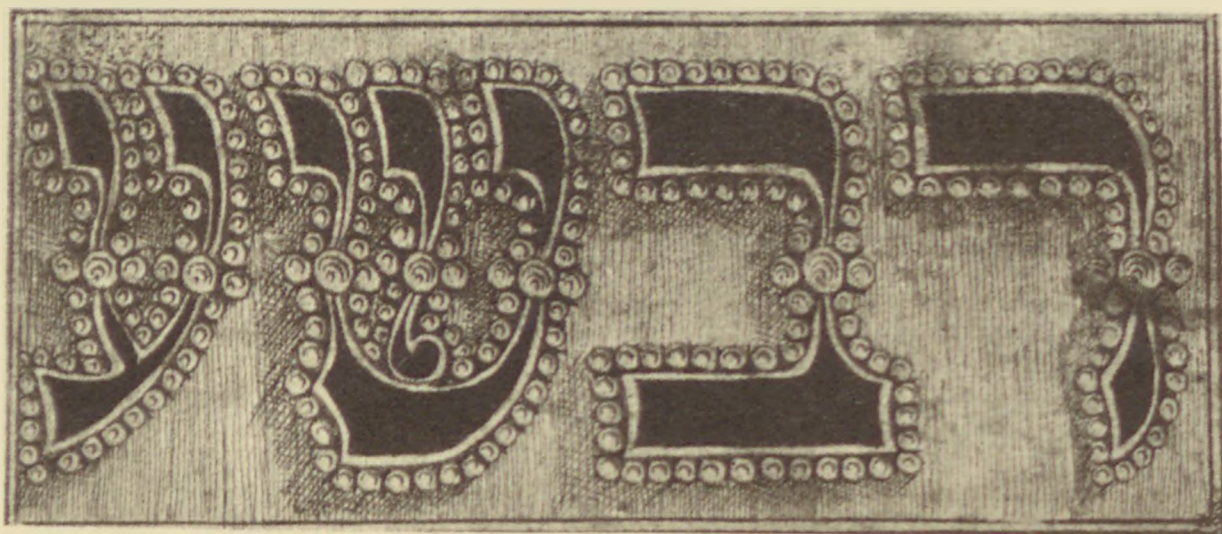
(Litografia a M. Zs. Múzeum gyűjteményéből)

másik XVIII. századi megilla lapjainak keretdíszítése Eszter királyné akkori modern öltözetű alakját és a királyi lakomát ismétli meg. Egy kis német származású imakönyv (1760 körül) kedves kis miniatűrökkel ékes, pl. a holdvilágnál való imádság stb.; míg a színesdíszű, különösen a korfuszígeti házasságlevelek díszítése egész a késő biedermaier-korig felhúzódik. Viszont szefard-díszítésű a Singer Jakab főrabbi által ajándékozott két mohelkönyv.

De van a múzeumnak — nevéhez és céljához híven — magyar írásdíszítő művésze is. Ez a Nyitrán működő *Marcus Donáth*, aki a múlt század harmincas éveiben művészetével megtöltött egy mohelkönyvet, egy imakönyvet és egy megillát. A betűknek, különösen szent szóknál, neveknél, csodálatos változatosságú díszet adott, abban a kicsinyes biedermaier-korban, visszanyúlva némelykor a barokk formakincsébe, az oroszánokon kívül még angyalokat és egyebeket is rajzolván. Megilláján a tollrajz — régi minták után — oly finom, hogy eleinte még muzeális körök is rézmetszetnek gondolták. Hogy ennek utánzása előtte lebegett, mutatja az a használt kifejezése, „gezeichnet und gestochen von Marcus Donath“, Neutra 1833, holott csak tollrajz. Ki tudja, eme kisművészünknek hány kedves munkája lappanghat még!

A múzeumnak haggadái között érdekes a XVI. századból való fametszetekkel (guirlandképen muzsikáló angyalok, strucc tollas kalapos lovag és a tartalmat illusztráló képek), több XVII. és XVIII. századi, rézmetszetekkel; a rabbiképző által ajándékozott könyvek között is több van, ahol igen érdekes rézmetszetű fej- és zárólecek vannak a figurális és növénydíszbe zsidó betűk belekombinálva. A könyvdísznek ezen fajtáit érdemes volna — mint a franciák teszik — újabb művészi kiadványokban is felújítani; persze pártfogók kellenének hozzá.

A múzeum „mizrach“-táblái már most is szép változatosságot mutatnak; az üvegre festett — emberképű, pláne zsidó emberképű oroszánokkal — a tizenharmadik századot tükrözi, úgyszint a század végéről (1784) való a festett szefira-tábla; nem sokkal későbbi egy pergamentszalagra festett. De vannak olasz litografált mizrachjaink is, figurális csoportozatokkal, míg kedvességben első — bár primitív munkájú, papirosból kivágott —

A Magyar Zsidó Múzeum egy illusztrált imakönyvből

a darázsporpáci 1869-ből; készítője (Deutsch Salamon) teljesen benne élt már a népies magyar ornamentikában; dísz a rozmaringág, a tulipán, a pávaszem, a pelikán, sőt a két „sómér“, két bundás, süveges, csizmás, botos juhász; a folklort igazán érdeklő dolog, mert nemcsak zsidó darab, de magyar népművészet is.

A múzeum képtáráról már szoltunk egyszer (Múlt és Jövő 1912. évf.), de azóta is gyarapodott mind régi, mind egykorú dolgokkal. Itt van pl. az elhunyt *Bihari Sándornak* Eötvös Károly-portréja; a magyar zsáner- és anekdotafestésnek nagymestere itt — a többi csak nagyjában fogva meg — Eötvösnek nagy eszét, lelkét, jellemét akarta megláttatni azon a bonhomióval telt, de azért éles, majdnem ravasz, okosságot visszatükröztető arcán. Nemcsak az anekdotázó, hanem a zseniális jogász, a világhírű védő is megszólal belőle.

A múzeumképtárának egyik sarkában ott találjuk Barabásnak körrajzával (Meisels, néh. pesti főrabbi) egy szinten a német *Lévynek* egy korai körrajzát: A vak rabbi, amint felolvastat magának (Politzer Ádám professzor udvari tanácsos ajándéka, Bécs). Meisels főrabbi képe fölött a két kis rézmetszet a híres Sabbatai Zewi és harcias követőjének, Eibenschitz Jonathannak egykorú rézmetszetű képe. Felfelé egy sorban Mendelsohn, Chaszam Szófer stb. egykorú arcképei. Oldalt a múlt század közepe tájáról egy zsidó úriasszony arcképe (festmény). Kedves képpár Freyer néhai győri rabbinak és nejének arcképe, míg Gedő Lipót elgondolt képe Mendel Jakab, a Mátyás király-korabeli zsidó bírót (praefectus judaeorum) akarja ábrázolni finom megsejtető és eltaláló művészettel.

A múzeumot gyűjtésében bizonyos szempontok vezetik, de korlátolják is. A mai magyar zsidó művészeknek csak zsidótárgyú képeit gyűjtheti eredetiben (egyéb alkotásaik gyűjtésére — az Isten panaszképpen ne vegye — egy utca is kevés volna), de abból az időből, amikor a zsidóhitű művészek beleszabadultak a közös magyar munkálkodásba: bizony érdemes mindent gyűjteni. Van a múzeumnak egy csomó metszete *Tyrolertől* (portré, karrikatúra, divatkép), aki nemcsak a Kossuth-bankók rézmetszője volt, amiért a Neugebäudeban fogásgot is szenvedett, hanem gazdag változatosságú grafikusművész; azután Kohnnak (szerette magát Alconerionak hívatni) is van egy érdekes rézmetszete, az öreg Urményt ábrázoló (1828); valamint Winternek pár kedves körajza, köztük *Klaberé*, a neves pesti zsidó tanférfiúé (Spitzer Mór ajándéka).

Sokkal régibb és bár internacionális, de nem kevésbé becses *Rembrandtnak* egy zsidó feje, másfél százéves angol rézmetszetű reprodukcióban (névtelen adományozó), valamint az ótestamentomi tárgyú képeknek XVII. és XVIII. századból neves mesterektől való rézmetszetsorozatai. Nemcsak a falak, de majd a mappák is telnek idővel.

Hogy egy sokoldalú és gazdag múlt minden tárgyait gyűjtő múzeumnak grafikája közt akad

olyan is, ami inkább türelmi játék, mint művészet: megengedem. Pl. az egy levelezőlapra írt megílla vagy az angol Mózes-kép Mózes egy könyvének betűiből (dr. Pillitz Sándor ajándéka, Veszprém). Azok a türelmes és jámbor képírók ezt is mint kegyes dolgot, Isten dicsőségére alkották; azokban a keserves időkben csak ő benne bíztak és bízhattak. Amint a költő (Kiss József) zengi, ők is elmondhatták:

Semmit sem menténk a nagy pusztulásból,
Csak Téged, Uram, javaink legjavát.

Egy szenvedéssel telt, de annál dicsőbb történetnek minden még oly apró nyoma is hol található másutt helyet, ha nem a Magyar Zsidó Múzeumban? Ha majd valamennyi gazdag zsidó műgyűjtő zsidó származású és tárgyú festményeit és ilyen műtárgyait múzeumunkban fogja elhelyezni, akkor válhatik az csak, amivé lennie kell: a zsidó hitű magyarság mindenkit gyönyörködtető kincsesládájává.

Illusztrált megílla a XVIII-ik századból, Hámán és fiainak rokoko ábrázolásával
(A Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből)

SZOMBATESTI NÉPDAL

— KRAUSZ JAKAB GYŰJTÉSE —

(A Magyar Zsidó Múzeum kottagyűjteményéből)

NAGY IMRE: ELFÁRADÁS

Fáradt embernek halk imája, halld,
elfeledtem minden régi dalt.

Mi él még bennem, gyenge kis parázs,
forró kemence, semmi, semmi más.

Szemem már ritkán lobban lángosat,
enyhet ma csak a selymes vánkoss ad.

Ott kinn vad harcok hangos térein
megcsuklanának fáradt térdeim.

Harcos ifjaknak élén nem lehet,
ki minden percben más álmodot temet.

Ki volt derék, míg önnön harca állt,
ajkáról mindig, mindig nóta szállt.

Elmult dalolva harminc jó nyaram,
ami még hátra, jaj be hangtalan.

Ami még hátra, sárguló levél,
mit lesodor tán holnap már a szél.

Egy felírás és minden véget ér,
még kár se lesz a fáradt emberér'.

SZÁSZ MENYHÉRT: FEJÉR SÁNDOR

— Hősi halált halt az északi harctéren. —

hadüzenet híre Berlinben éri. Az őt megillető méltó elismerésért vívott hiábavaló harca, a hazai művészeti viszonyok, a klíkkek messzeérő csápjai, a kritika süket hallgatása vagy vállveregető fölénye, ezek voltak azok a tényezők, melyek Fejér Sándort, a festőt, külföldre kergették. Álmaiban a jóremény-foka lehetett Berlin, ahová 1914 május közepén érkezett. Még jóformán meg sem melegedett, kutató szemei a nagy perspektivákat még fel sem foghatták, színeit, a drága színeket még el sem keverhette, új szerelem, mámor, belső forróság, láz és ihlet még nem hevítette... csak készült, készült és berendezkedhetett — közben egy nagyobb koncepcióba kezd, a Razziába —, mikor a háború híre utóléri, vagy elébe vág. Mindegy.

Es a Haza, mely Fejér Sándort, a festőt — valljuk be — kissé elhanyagolta, hisz elengedte magától, a Haza visszahívja és ecset helyett kardot ad kezébe.

Es Fejér Sándor jött. Magyarságának tudata öntötte szívébe a lelkesedést, zsidó volta a kötelességet és művész volta a hitet, amellyel megtudott halni.

Azt hiszem, úgy verekedett, mint a XX. század festője, aki nem csataképeket fest, hanem interiőröket, lélekző, pihegő, élő embereket, történe-

Fejér Sándor arcképe

(A Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből)

Fejér Sándor: Jób

(A Magyar Zsidó Múzeum képmásgyűjteményéből)

seket, életet... életet... úgy harcolt, mint az ő „minden mindegy“ hite parancsolta.

Nem ölni ment, hanem meghalni. Aldozni.

...1876-ban született Budapesten. Kereskedelmi akadémiát végzett. Önkéntesi évét a soproni 11-ik vadászászlóaljnál szolgált. A festéssel korán foglalkozott. Előbb Tölgyessy Artur, majd Nagy Zsiga voltak a mesterei. Érettségi után a Leszámitoló Bank tisztviselője lesz. Hite és rajongása, tehetségének tudata, örök vágya a szép felé, elég erőt kölcsönöz neki ahhoz, hogy levesse a filiszteri nyűgöt és szakítson a hivatalnoki pályával. Szárnyai immár nincsenek lekötve. Repülhet. És mi lenne más az első stáció, mint Páris? Tehát Párisba megy. Itt Jean Paul tanítványa és gróf Teleky Géza-

val él együtt. Visszatérve Budapestre, a Benczúr-iskola ösztöndíjas tagja lesz. Négy esztendeig állami ösztöndíjat élvez. Szorgalmasan szerepel a Műcsarnok tárlatán. Az „Árverés“ és a „Siker“ című képei nagy feltűnést keltenek. Az „Irgalmas Szamaritánus“ és a „Golgotha“ hivatalos dícséretet nyernek.

Képeinek témáit a legszívesebben a Bibliából meríti. Rengeteg sokat rajzolt és festett. Mint tévedt és árva gyermekek széledtek el ezek a képek a pesti műkereskedők kezén mindenfelé. Ez jellemzi legjobban Fejér izgalmasan küzdő életét.

Lassan tipusa lett az agyonhallgatott tehetségeknek. A klikkek azt nézték — mint mindig a klikkek — vajjon elég tehetséges e ahhoz, hogy — ne engedjék érvényesülni.

És ők nem engedték.

Hangulatai, borongós hangulatok. A „Siker“ főhőse, az író, ijedt ember. Nézzük csak, megíjed a sikerre.

Azt hiszem, hogyha Fejér Sándor egy reggel arra ébred, hogy híres festő, hogy itt a „siker“ — hát nem hiszi el.

Sorsa a balszerencse volt.

Harcolt és harcolt; szürke tónusokat hozott, borongós, felhős eget festett, a levegője esőszagú volt és viharos.

Úgy képzelem el, hogy legnagyobb gyönyörűsége egy nagy darab kifeszített fehér festővászon volt, legnagyobb fájdalma, ha képet kellett eladnia, legszebb szórakozása felkeresni egy-egy eladott képét és elnézni hosszan, becéző szemmel.

1914 augusztus 5-én a marosvásárhelyi 22-ik népfelkelő gyalogezredhez vonul be, mint tartalékos hadnagy. Egy hónapig harcolt. Hős volt. Elesett. Vége.

A halál előbb jött, mint a siker.

Mikor halálának híre megérkezett, mint a leg-híresebb kompozíciós festők egyikét emlegették, akinek halála érzékenyen sujtja a magyarfestészetet.

BOROS KORSÓHOZ . . .

— GABIROL —

Boros korsóhoz hív édes szavad:
Mulatni egyszer nekem is szabad.
A bor, ha testet, lelket áthatott,
Legyilkol minden bűt és bánatot.

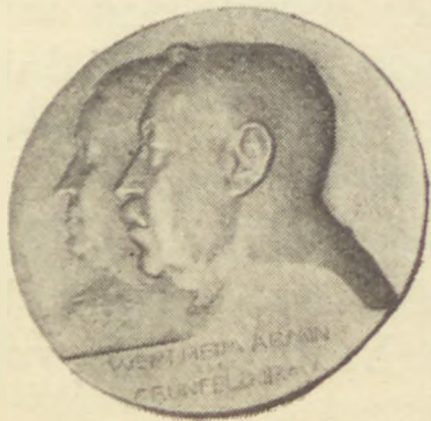
Add hát a korsót! hisz rokon velem,
Agyag mint én és törekeny cserép.
Merev ajkát ajkamhoz emelem,
Ki tudja, melyik törik szét előbb.

(Patai fordítása.)

Fejér Sándor: Siker

(A Magyar Zsidó Múzeum képmásgyűjteményéből)

Enyingi Wertheim Ármán
és neje

Politzer Ádám
prof.

Alpár Ignác és báró Kornfeld
Zsigmond

Sonnenthal
Adolf

Löwenstein
Arnold

Telcs Ede plakettjei. A művész ajándékai

(A Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből)

MANDL BERNÁT: ZSIDÓ PECSÉTEK ÉS ÉRMEK

Magyar Zsidó Múzeum különböző gyűjteményei közt, amelyek immár a nagyközönségnek is hozzáférhetőkké válnak, egyelőre még kisebb jelentőségű a zsidó érem- és pecsétállomány; pedig tudjuk, hogy mind a kettőnek, az érmeknek és pecséteknek létezése a zsidók között visszavezethető az ókorba, a biblia korszakába is. Már Judának, Jákob fiának is volt pecsétje (Genesis 38. 18.) és az első zsidó pénzt a hasmonaeusi Simon fejedelem verette. Feltűnő, hogy már a legrégibb időkből ránk származott pecséteken látjuk azt a sajátságos és a dekalógus második parancsolatjával homlokegyenes ellentétben álló jelenséget, hogy rajtuk a tulajdonos neve mellett szimbolikus állat- vagy növényképek vannak bevésve. Egynéhány európai múzeum őriz sok ilyen, az ó- és középkorból fennmaradt pecsétnyomót vagy pecsétlenyomatot és érdekes, hogy nem kicsi köztük azon pecsétek száma, melyek asszonyokéi voltak, noha Palesztinában nem volt szokásban, hogy nők pecsétgyűrűt használjanak. A legrégibb zsidó pecsétek és érmek a párizsi és londoni múzeumokban láthatók. A leggazdagabb pecsét- és éremgyűjteményt a néhány évvel ezelőtt Drezdában elhalt *Albert Wolf* hozta össze, ki nagyértékű gyűjteményét a berlini zsidó hitközségnek hagyományozta. Minálunk *Spitzer Mór* magánzónak van tekintélyes pecsét- és éremkollekciója, melyből múzeumunknak egynéhány értékes tárgyat átengedett. A múzeumi pecsétlenyomatok közt a legérdekesebb az itt 1. és 2. szám alatt bemutatott két pecsétkép, melyek Maendl Jakab, a XV. században élő országos magyar zsidó prefektus két pecsétjének lenyomata után készültek. Az egyiknek nevének két kezdőbetűje alatt oly heraldikus oroszlánt látunk, amilyent híres kortársának, Vitéz Jánosnak pecsétje is mutat. A másik ugyancsak Maendl prefektus által használt pecsétnek képe egy úgynevezett sigillum effigaluim, vagyis arcképpecsét. Ilyeneket a középkorban gyakran használtak. A rajtalevő arckép kétség kívül a prefektusnak arcképe.

Mennyivel egyszerűbb az itt 3. alatt közölt

pecsétkép, mely lenyomatja a németországi zsidóknak 1500 körül élő prefektusa, a híres Rosheim Joselmann által használt pecsétnek. Ökörfejet látunk rajta, megfelelőleg József bibliai neve épithetonjának (Deut. 33. 17.) Ilyen a kormányok által elismert hivatalos állásban levő zsidókon kívül abban az időben hitsorsosaink közül senkinek nem volt joga pecsétet használni. Csak zsidó községeknek — és ezek közt sem mindegyiknek — volt a pecsét-használat megengedve. Legrégibb zsidó községi pecséteknek ismerjük az augsburgi, regensburgi, sevillai és metzi zsidó községek pecsétjeit, melyek a XII—XIV. századból származnak. A XVII. és XVIII. századokból már nagyon sok zsidó községi pecsétet ismerünk. Ezek közül feltűnően sokan mutatják az úgynevezett „mogen dovid“-ot. Az itt 4. és 5. alatt bemutatott két régi zsidó községi — pozsonyi és nagyváradi — pecséteken szintén látjuk David pajzsát, mely azon korbéli prágai, kremsíri és még egynéhány más zsidó község pecsétjén is van bevésve. Feltűnő, hogy a nagyváradi zsidó község pecsétje majdnem azonosképű a poroszországi Beuthen város zsidó községének pecsétjével.

A XVIII. században már minden jobbmódú zsidónak is volt saját pecsétje. Érdekes és jellemző, hogy majdnem mindegyiken azon állatköri csillagkép látható, mely alatt a pecsét tulajdonosa született. Ezen szokást összefüggésbe kell hoznunk az akkori időben még nagy tekintélyben álló asztrológiával, melyre a mi szokásos „mazel-tov“ kívánsatunk is visszavezethető. Mazel = csillagzat, tov = jó. A zodiakus csillagzat képeivel ellátott zsidó pecséteknek egész raját láthatjuk ama 1755 január 14-én Pozsonyban kiállított okmányon, melyen az ország minden részéből odagyülekezett zsidóképviselők 25,000 forint türelmi adó lefizetésére kötelezik magukat.¹

Nagy történelmi értékkel bírnak a türelmi adók beszédésére hivatalból kirendelt zsidó perceptorok pecsétjei. A sárosmegyei hírneves Holländer családnak egyik őse szintén ilyen perceptor volt és általa ezen minőségében használt ilyen hivatalos pecsétje szintén a zsidó múzeum birtokába került. Felírata: Markus Hollaender. General perceptor;

¹ Imít Évkönyv 1904. 290 1.

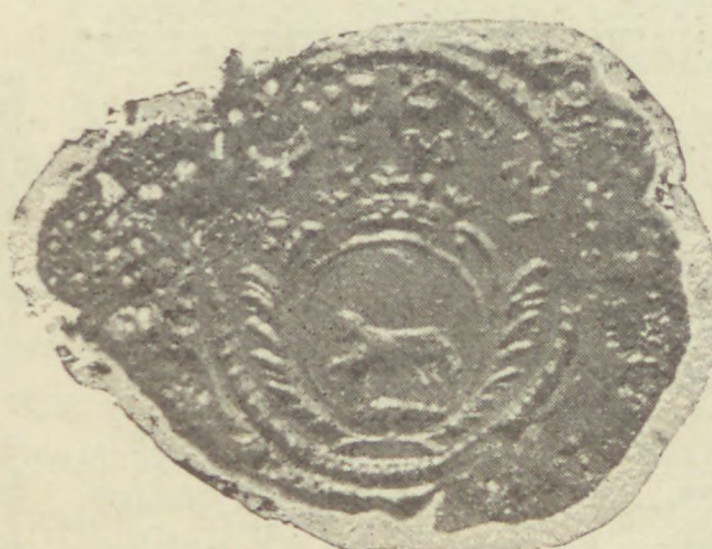
PECSÉTEK ÉS ÉRMEK A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Bak.

Mérleg.

Kos.

Bika.

Oroszlán.

Szűz.

Skorpió.

Rák.

Nyilas.

Halak.

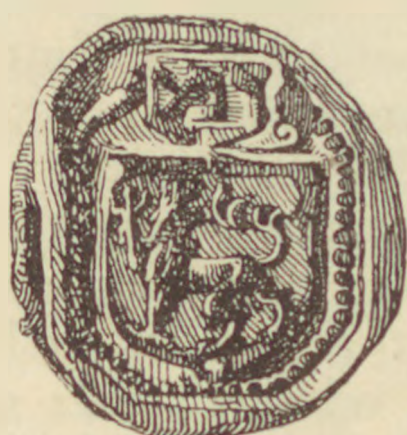

Ikerk.

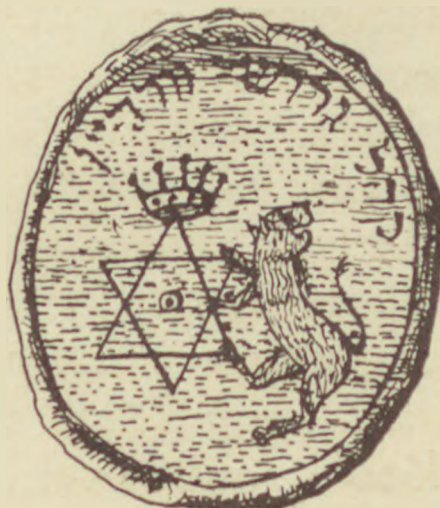

Hit, remény, szeretet jelképe.

Magyar zsidók pecsétjei az 1755. évi pozsonyi okmányon, mellyel 25,000 forint türelmi adó befizetésére kötelezték magukat. A pecséteken az állatkori csillagképek.

1. Jacobus Mendel zsidó ország-bíró pecsétje 1496-ból.

4. A nagyváradí hitközség pecsétje 1755-ből.

3. Joselmann praef. (1480-1555) pecsétje.

5. A pozsonyi hitközség pecsétje 1749-ből.

2. Jacobus Mendel zsidó ország-bíró pecsétje 1496-ból.

közepében egy hajó látható, alatta héber kurzív betűkkel: **מִדְרַשׁ הַלְעָנָדֶר** és C. S. (= Comitatus Sarosiensis). Említésre még a múzeum pecsét-nyomói közül a bözödújfalvi szombatosok zsidó községének pecsétje.

Szépen megindult a múzeum éremgyűjteménye is. Ennek alapját néhai *Kunvári Fülöp* főmérnök özvegye vetette, ki férje nagy gyűjteményéből vagy 45 darab értékes ókori pénzdarabot engedett át nagylelkűen múzeumunknak. Köztük egynéhány valódi és értékes, egész és negyed sékel, denár stb. Hyrcán János, Aristobulus, Jannaeus Sándor, Herodes, I. Agrippa és Simon bar Kochba idejéből.

Az emlék- és amuletérmek közül is felmutathat már gyűjteményünk egynéhány nevezetes példányt, többnyire külföldön készületeket, mert hazánkban eddig még vajmi kevés van ilyenekből. Az emlékérmek közül a legismertebbek a Mózes, Jézus és Montefiori emlékérmek.

Utoljára, de nem utolsónak említjük még Telcs Ede szobrászunk jóvoltából a múzeum tulajdonába jutott értékes plakett-gyűjteményt, mely a mester által alkotott zsidó vonatkozású és kultúrtörténetünk szempontjából rendkívül érdekes emléktáblákat tár elénk. Vajha minden bel- és külföldi hitrokonunk, ki ilyen zsidó műzeális tárgyak birtokában van, épp úgy, mint az itt említett nemeslelkű adományozók, a tárgyak átengedésével hozzájárulnának múzeumunk gyarapításához! Akkor a most megnyíló Magyar Zsidó Múzeum rövid idő alatt bátran vetekedhetnék a világ bármelyik ilyenmű múzeumával.

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: KATONAKÓRHÁZBAN

Posztós ajtó megett nagy a csend itt.
Minden olyan bús, fordított, fonák,
Sötéten csüngnek a gáz-luszterek,
Fehéren, bágyadtan így fekszenek
A beteg katonák.

Mintha a világ se lélekzenék
S megszűntek volna az életcsodák,
Mintha minden zaj, láрма megfúlna,
Feküsznek szomorún, elbámulva
A beteg katonák.

Ők lerótták a maguk adóját
Mindenért, mit oly szűkmarkún ad
Ez a sokat ígérő nagy élet...
Most már lemondtak, nem remélnek
A beteg katonák.

Bemélyülnek a környező csöndbe
Megidézve kiki az otthonát.
És némán, lemondón várnak, várnak.
Hazabocsájtó csodára várnak
A beteg katonák.

LÉVAI MIHÁLY: REBENWURZL SÁRA

Északkeleti harctér.

Essze mögöttünk vannak már az októberi napok. Ami akkor történt, olyan ma, akár az álom, régmúlt idők halovány képe az emlékezetben, mely mélyálmú, csendes éjszakákön vissza-vissza tér. Itt jártam akkor is, ezen a tájon, ugyanezek a nyárfák bólogattak felém az országút mentén. Ott, az a földhányás, ott ágyú állott s amott messzebb, hátul, az a széthányt szalmakazal, tűzérési megfigyelőállomás volt valamikor. Itt, a hegy lábainál, ez a falu Dóra. Ott szemben, a buján zöld domboldalon az a romhalmaz volt a dórai templom. Ma egymáson keresztül-kasul heverő föstös téglák halma. Magunk robbantottuk fel egy napfényes novemberi hajnalon. Akkor, mikor az oroszokat kivertük Máramarosszigetről, s akkor úgy látszott, megállíthatatlan erővel jöttünk erre felfelé a Pruth völgyén. A futó ellenség mindent elpusztított maga mögött. Csóvát vetett a házak tetejére, felpörkölte az istállókat, színeket, a népet meg, a koldússá nyomorodott istenadta népet, a jajveszékelő, siránczó lengyel asszonyokat s a lengő szakállú, kaftános zsidókat meg hajtotta a tűzvonalon keresztül vissza hozzánk: tartsuk el mi a magunk népet, a cár nem ad nekik kenyeret. Dóra leégett egyetlen éjszakán s a faluból nem maradt meg más, csak ott a túlsó domboldalon az a templom. Azt elkerülte a láng. Tornya messze elnézett a vidék felett, magasabb volt, mint a környék dombjai s az oroszok oda rakták fel a maguk tűzérési megfigyelőállomását. Már napok óta kitűnően lőttek, minden golyójuk talált: el kellett távolítanunk a tornyot.

*

Emlékszem, egy pénteken este volt éppen, tűzéreink megkapták a parancsot, hogy löjjék romokba a templomot. A parancsról tudott mindenki. Már napok óta mondogatták egymásnak az emberek:

— Látnak bennünket az oroszok a toronyból, azért céloznak olyan jól.

Azon az estén azt felelték a tűzérek:

— Holnap reggelre lepuffantjuk azt a tornyot.

Ott a front mögött volt a menekülők tábora. Kocsikon, lovakon, éjjel-nappal jöttek utánunk, szekereken háltak. Ha előnyomultunk, követtek bennünket, ha vissza kellett mennünk, futottak előttünk két-három falunyira. De mindig ott voltak a közelben, hogy rögtön utánunk behajthassanak a maguk falujába. Azok is tudták már, hogy a torony felett elhangzott a halálos ítélet. Az előző napokban közibük is odatalált már néhány eltévedt golyó, ők is sokat emlegették hát a dórai tornyot, s tudták ők is, hogy másnapra,

szombaton reggelre mi vár az idelátszó szép fehér toronyra. Akkor pénteken este, áhítatos imák búgtak az országúton sorban álló szekerek ponyvái mögött, s olyikban gyertya is lobogott, halavány, bizonytalan fénnel. Ott, a kocsiban, mely hetek óta volt már a lakása ezeknek a hazátlanoknak. A táborra lassanként ráesteledett. Feketébe borult minden. Tüzek se égtek, fények se ragyogtak. Odafenn az égen nehéz felhők úsztak, azok is rejtegették a toronyból, a halálra ítélt toronyból figyelő oroszok elől az alvó katonákat. A generális ott aludt automobiljában az út közepén. Az automobil körül örök jártak, hogy a nagy urat ne zavarhassa álmában senki. Az egyik őr egyszerre harsányat kiáltott:

— Állj, ki vagy?

És már emelte is a puskáját a közeledő alakra. Az megállt. Asszony volt. Az őr odament hozzá:

— Mit akarsz? — mondta.

— A generálissal akarok beszélni — hangzott a válasz.

— Azzal most nem lehet. Alszik. Majd reggel.

— Reggel késő lesz. Most kell vele beszélnem.

Háborúban megesik az ilyesmi. Gyakran jöttek már rongyos emberek, akik fontos híreket hoztak, az őr hát nem merte megkockáztatni, hogy a szárnysegédet ne értesítse. Tíz perc múlva az asszony ott állt a vezér előtt.

— Generális úr — mondta — holnap össze-lövök a dórai templomot?

— Igen, — mondta a generális — de mi közöd neked ahhoz?

— Rebenwurzl Sára a nevem, a dórai fűszeres felesége vagyok. Mikor szaladnunk kellett, a kis fiamat nem vihettem magammal. Azt tudtam, hogy a falut felégetik az oroszok, de tudtam azt is, hogy nagyon vallásosak és a görög templomot nem fogják bántani. Az öreg sekrestyés ott maradt, hogy a templomot őrizze s én nála hagytam a kis fiamat. Generális úr, a templomban, amit holnap össze fognak löni, ott van a kis fiam is.

— Hm, az bizony baj!

— Generális úr — folytatta az asszony — tessék megengedni, hogy én elmenjek a fiamért.

— A táborból az ellenséges állások felé nem mehet ki senki. Ha én kiengedlek, az oroszok úgyis lelőnek. De meg honnan tudjam, hogy nem vagy-e kém?

— Ott hátul a kocsikon van az apám, az anyám, meg a férjem. Ha én nem jövök vissza, ha én elárulok valamit, lőjjék agyon azokat.

Az asszony könyörgött. A generális maga is apa volt, ellágyult. Még egyszer figyelmeztette az asszonyt.

— Tudod, hogy az életeddel játszol?

— Tudom! — mondta az asszony.

A szárnysegéd kikísérte az előőrsök vonaláig. Az asszony elindult a koromfekete éjszakába.

Szombaton reggel a dórai toronynak szólt az első lövés. A szép fehér torony eltűnt, mintha leberetválták volna. A következő éjszakán fényesen ragyogott a holdvilág. Csend volt. Egyszerre csak lövés pukkant az orosz állások felől. Egy, azután megint egy, majd egy harmadik. A holdfényes mezőn egy alak futott keresztül, a mi soraink felé. Az előőrsök elfogták. Rebenwurzl Sára volt. Karjaiban hozta a fiát.

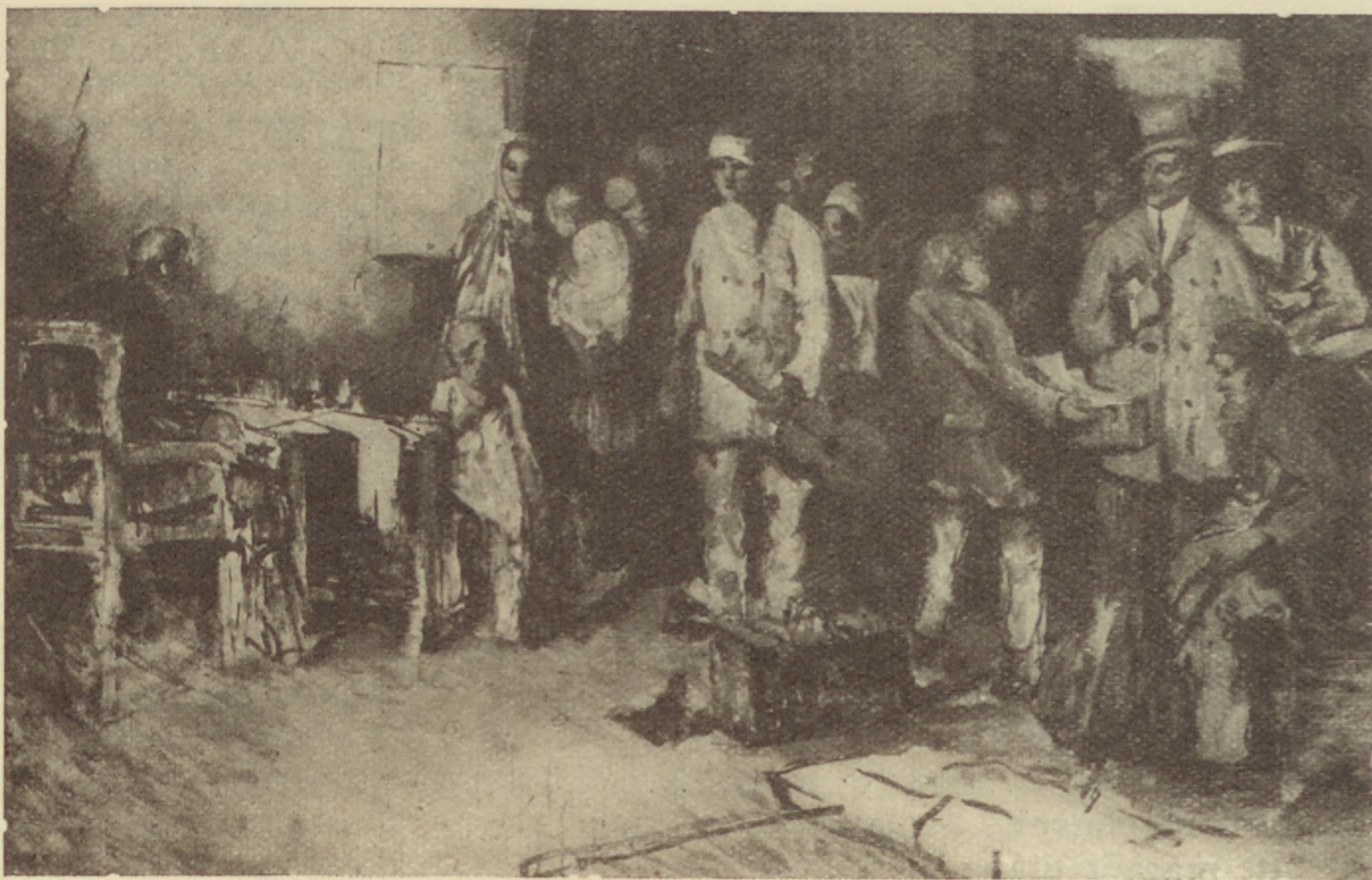
*

Itt fekszik a lábaimnál Dóra. Csupa üszök, csupa rom. A templom téglái úgy hevernek egymáson, ahogy akkor összedőltek. Ugyan hová lett Rebenwurzl Sára, meg a fia? Ugyan hová?

NEMÉNYI ENDRE: AZ ÚR SZOMBATJÁN

Olyan vagyok, mint őszi délutánon
Sápadt mezőkön bolyongó gondolat.
Az Úr szombatján megcsörren a láncom,
Az Úr szombatján könnyes szemmel szántom
Az én hallgatag, bús robotomat.

Szívemben ég a zsoltár tüze, lángja,
Az Írás útján még sem mehetek,
Amíg karom a bús robotot szántja,
Vergődő lelkem csendes zokogása
A zsoltár szárnyán... ott van... veletek...

Fejér Sándor: Razzia

(A Magyar Zsidó Múzeum képmásgyűjteményéből)

PAP IZSÁK: APÁM

LAMENTÁCIÓ EGY KOPORSÓ FELETT

Uram, kezéd súlyos, nehéz,
Terhétől görnyedőkre nézz;
Sajnáld meg őket, hogy levedd
Róluk súlyos, nehéz kezéd.

Uram, mi hordtunk száz ígát
S Uram, nem szüntünk várni Rád,
Hol hinni, bízni kárhozat,
Küldtünk Feléd fohászokat.

Miénk volt mind az álmodás,
Mik virradatját látta más
S ha lelkünk lágy zsoltárt csiszolt,
Tanulnunk kellett jajt, síkolyt.

Lármás pörök közt csendesek,
Dús konc felé nem nyúlt kezek,
Futók sorába ballagók,
Rosszak között voltunk a jók.

Megcsókoltunk verő botot,
Áldottuk azt, ki átkozott.
Sötétbe hordtunk lámpafényt
S bolyongtunk éjek vakjaként.

Búzánk verejtékezve ért,
Morzsánként kaptuk a kenyért,
Bár bő kutaknak telje folyt,
Nekünk telt kancsónk soh'se volt.

Kertünkben nem fakadt virág,
Gyümölcstelen állt minden ág.
Ha elplántáltunk vért, erőt,
Új esztendőre dudva nőtt.

Erő, esztendő elmaradt,
Megtörtünk sok fohász alatt
S hová tavasz, nyár nem jutott,
Az őszi napfényt vártuk ott.

A nyárba tél jött — áll az orsó;
Négy deszkaszálból rótt koporsó
Elöl megy, mink utána minden;
Te lásd, Uram, megy véle minden.

Uram, kezéd súlyos, nehéz,
Terhétől görnyedőkre nézz;
Sajnáld meg őket, hogy levedd
Róluk súlyos, nehéz kezéd.

VALAKI ELMENT

Valaki elment,
Itt maradt utána
Harcos ittvoltának szomorú hiánya.

Keserű vívásban
Tört karddal verekvő,
Száz összeccsapásban százszor is verett ő.

Ha győzött, ha győzték,
— Könnyel egyre győzte —
Diadalok útját könnyekkel előzte.

Törvénnel, étellel,
Ujjal, hagyománnyal,
Jajos küzködésben villongott magával.

Mig egyikkel bírta,
Rikatta a másik
S kezdte elejéről siratott csatáik.

Valami szörnyűség
Engem róla másolt;
Hagyhatlan csatáknak vertje az apám volt.

ÉV UTÁN

Nem bocsájt a sírod:
Ma, meg egy év óta,
Utat váró lábam
Sírod körét rója.

Nem bocsájt a lelked:
Sok igenje, nemje,
Nem engedi, ajkam
Visszáját felelje.

Nem bocsájt a harcod:
Küzdelmeid állom,
Sebeidet hordom,
Sírásod sirásom.

Nem bocsájt a sorsod:
Tehetetlen álmok.
Ma, meg egy év óta
A sírodon állok.

KÁDDIS

Igaz, Úr, Isten, a Te neved áldott;
Megváltod a világot.

Igaz, Úr, Isten, Te vagy örök csupán;
Maradsz halálok után.

Igaz, Úr, Isten, ahogy Te akartad;
Mi vár ránk, eltakartad.

Igaz, Úr, Isten, Te szavadat állod;
Jön a Te országod.

Igaz, Úr, Isten, nincsen szavunk, Rólad
Mind kábán leolvad.

Igaz, Úr, Isten, magad vagy a béke,
Ne kerülj el minket, míhozzánk is térj be.

ABÁDI IMRE: ZARJECSKA VÁR

1.

el-Awiwban, a Jaffa mellett levő új zsidó városban többek között egy szomorú (de egyúttal kómikusan furcsa), utcai jelenség köti le az újonnan érkezettek figyelmét. Többnyire a forgalmasabb helyeken, az üzletek előtt, a sétálók között apró, mezítlábás, erősen barna ábrázatú emberkék ténferegnek egyik oldalról a másikra; csikos ing, vagy bő, kitérdelt nadrág van rajtuk, a fejükön pedig olcsó, paprika-vörös tarbus és még valami, ami az egész kis figura kómikus jellegét csak betetőzi, ez pedig a sípka alól kilógó feltűnően hosszú pajesz, mely futásközben felemelkedik a fülük mellett, mint a rebbenő madár szárnyai. És ahogy elnézi őket az ember, amint így a járókelők elő futkosva hol mosolyogva, hol szomorkásan kuncognak apró adományokért — („adon, tén li nedava, tén li nedove”) — úgy hatnak ócska, felnőttnek való ruhájukban, mintha valami gnómfélék volnának, akik eddig, mint színes kő- és gipszfigurák, egy nagy díszkert bokrai és virágágyai között álldógáltak, de megúnván szerepüket, egyszerre csak megelevenedve kiszöktek a kert fogságából és mohón habzsolva mozgási szabadságukat, fáradhatatlanul futkosnak a városban, emelve az utca színét, zaját és érdekességét. És valóban, ami e hasonlatban a *díszkertet* meg a *fogságot* illeti, mindez annál találóbb, mert ezek az emberkék tényleg Arábiának a boldogabbik végéről jöttek, ahol azonban a legszűkebb korlátok között kellett életüket tengetniök.

E szálnalmas és mulatságos kis figurák főtulajdonsága elsősorban is a kitartás, a példátlan kitartás. Ha ugyanis egyszer, ha csak egyetlen egyszer is, egy gyöngye pillanatban megtántorodtál és két kobák erejéig kártékonyságot gyakoroltál valamelyikkel, tudd meg, hogy ezzel az örök hűség adóját róttad le az illetőnek barátom és kegyeltesd emlékezetébe lemoshatatlanul vésted be ábrázatodat, mert ezentúl nem találkozhatasz vele egyszer sem anélkül, hogy már jó messziről fel ne ismerme és hogy egyszer is elkerülhetnéd sorodat, sőt, ami kegyeltesd gyors felismerőtehetségét illeti, még tovább megyek: bámulattal fogsz ugyanis csakhamar pirossapkás gnómod telepátikusan távolbaható érzékéről is meggyőződni, mert később még a város tulsó végéről is megérzi, hogy az utcára léptél és egyszerre csak azon veszed észre, hogy a pajesz szárnyaín boldog mosollyal száll feléd.

Egy ilyen vörösfezes gnóm — egyszer, mikor másfél napig nem mehettem az utcára, még a lakásomat is kiszímatolta. Akkor még a Liliénblum-utcában laktam; Tel-Awiw csak Nachlat-

Benjámín-ig volt kiépítve, a Hasmonei-utca pedig már kímérve várta az építészeket; gondolom, az elején állt is már egy ház, de a meglevő Tel-Awiw azért már kedves volt; gimnáziumának fehér oromzatával, néhány villájának a tornyával mosolyogva pillantott át a jemeni tanyákon meg a homokhalmokon a tengerre, mint egy erősen fejlődésnek indult fiatal leány, aki kíváncsian lábujjhegyére áll. Ilyen, a pipiskedő leselkedés visszafojtott lélegzetének nesztelen csöndje volt akkor is, azon a korai délutánon, mikor éppen az utcai kiskertre nyíló ablak előtt levő asztalomnál ültem, valami adathalmaz rendezésével foglalkozva és a nagy csöndben bedűnnyögött hozzám valaki:

— Adon, tén li nedove, adon, adon, tén li... (Uram, adj nekem alamizsnát...)

Felpillantottam. Egy megviselt bojtú vörös fez, alatta barna, redőtlen gyermekhomlok és két csillogó fekete szem, ennyit láttam a fejéből. Majd barna, félmeztelen karját az ablakpárkány fölé emelte, úgy tartva tenyerét, hogy jól láthattam az ujjain megnőtt fekete körmeit. Egy kissé felemelkedtem.

— Te vagy az?! — kiáltottam felismerve hűséges gnómomat.

— Adon, tén li nedove.

Tűnődve és mosolyogva néztem reá néhány pillanatig, mialatt a jól ismert szólam megismétlődött:

— Adon, adon tén li nedove.

— Gyere csak be! — szoltam rá gyors elhatározással.

— Ke-l-ev (kutya) — nyöszörgött be az ablakon — ott fek-szik a verandán...

— A kelev nem bánt, csak gyere.

Erre a fiú elhagyta az ablakot és bátortalanul lenyomva ajtóm kilincsét, bedugta azon egyik fülét és pajeszát.

— Gyere csak, gyere bátran. Ugy. Most ülj le szépen. Nézzük, tudsz-e egy kicsit türelmesen ülni, mindjárt készen leszek. A fiú félénken leült, de félperc múlva már megszólalt a hátam mögött:

— Adon, tén li nedava!...

Most azonban olyan hangon mondta ezt, mintha azt akarta volna értésemre adni, hogy ő nem várhat egy nedovera olyan sokáig. Félretettem jegyzeteimet és mosolyogva fordultam feléje:

— Mondd csak fiacskám, hogy' hívnak?

— Zarje.

— Azarje?

— Kén. Zarje, Perec, ben Jehosua.

— És mondd, Zarje, Perec, ben Jehosua, jár-tál-e chéderbe?

— Jártam.

— Tudsz írni is?

— Tudok... Adon, tén li nedave...

— Várj csak, ne siess úgy. Apád hol van? Mi ő?

— Apám Jehosua.

— Helyes, de mivel foglalkozik? Hol van munkában?

— A házépítésnél.

— Úgy és tudja, hogy te nedava után szadgálsz?

— Tudja.

— És meddig fogsz még nedava után járni, mondd?

A fiú szótlanul nézett rám.

— Hisz ma holnap legény vagy. Mi lesz belőled? Te is követ fogsz hordani? Apád kénytelen vele, mert neki aligha volt Jemenben módja és alkalma hozzá, hogy egy kultúremlerhez méltó foglalkozást kezdhessen, de belőled már lehetne itt valami. Ideje, fiam, hogy a jövődre gondolj.

A fiú nem felelt.

— Azt akartam mondani, hogy addig is, míg valami pályát, tisztességes foglalkozást választasz, itt lehetsz nálam, ha akarsz, kapsz szerény ellátást, mert magam is egyszerűen élek, adok majd némi pénzt is és tanulhatsz is valamit nálam. De csavarogni, koldulni nem szabad többé. Értetted?

— Igen.

— Hát van kedved hozzám szegődni?

— Van.

— Akkor most menj haza, jelentsd a dolgot a szüleidnek és holnap reggel gyere vissza.

A fiú az ajtó felé fordult.

— Hát eljössz reggel?

— El — felelt a fiú.

— Na, és köszönni nem tudsz?

— Tudok. Salom, adoni.

— Salom, lehitraot, baboker.

— Lehitraot baboker. (Viszontlátásra reggel.)

2.

Korán reggel, még a hajnali alvás kábulatának féleberségében, gyöngé orrhagon szólítgatni kezdett valaki:

— Adhon, adhon... adhon... adhon...

Párnám alól hirtelen kihúztam habkönnyű, nyári zsebkendőmet és a mély alvás fátyolozó könnyeit kitörölve szemeimből, a hang felé fordítottam fejemet.

— Salom, Zarje. Na, korán beállítottál. De nem baj, fiam, látom, hogy kedvvel és készséggel jössz ide — szóltam hozzá, miközben felültem az ágyban és néhány percig szótlanul szemléltem a gyereket.

— Meztláb jöttél?... Nincs valami szombati bakancsod?

— Nincs — felelte vontatva és szomorkásan.

— Na, ez se baj, majd veszek neked egy szandált s ha jól viseled magadat, kapsz egyebet is... Milyen nyelveket tudsz?

— Tudok arabul, héberül...

— Hát még milyen nyelven?

— Aztán tudok... szíl-fu plé...

— Milyen nyelven van ez?

A fiú maga elé tekintett, láb hüvelykjével megpiszkálta a kőparkétát és szólt:

— Lo arabit... ze... éneni jodéa. (Nem arab... ez... tudom is én.)

— Hát még mit tudsz?

— Haszte gelt?... Brajt... Epész...

— Hogy van ez mondva?

— Tács (deutsch, németül).

— Tács? Hahaha!! Hisz te egy valóságos nyelvtudós vagy... Azonban figyelmeztetlek, hogy itt mindig héberül kell ám beszélned. Mindig és minden körülmények között. Érted? Rak ibrit, 'ta mévin? (Csak héberül, érted?)

— 'Ní mévin? (Értem.)

— Rendben van Zarje. Most pedig nézd: ott a falon csüng az a kis börtáska, abban van egy látcső; vidd fel itt a lépcsőházban az emeleti erkélyre és nézd meg, hogy megérkezett-e az osztrák hajó a kikötőbe.

A fiú leemelte a táskát és bátortalanul húzta ki belőle a látcsövet.

— Add csak ide. Hisz sejtelnéd sincs róla, hogy mi ez, úgy-e? Rögtön megtanulod. Látod: ezt a kis korongot a két cső között addig forgatod, míg csak a távoli tárgy, melyet vizsgálsz, a lehető legtisztábban nem mutatkozik. Állj csak egy pár méternyire szembe a tükörrel és nézz bele a csövekbe, én pedig majd forgatom.

Zarje félénken pislogott bele a csövekbe.

— Ne félj te bohó, nem szokott ez elsülni — bátorítottam Zarjet, mire nyugodtabban meresztette nagy fekete és mohó gyermekszemeit a látcsőbe. Forgatni kezdtem a korongot s mikor Zarje elnevette magát, abbahagytam, mert ez a vigyor az jelentette, hogy akkora pajeszt és olyan nagy fezt, mint amilyet a tükör mutatott neki, még nem látott Zarje soha.

— Most rendben van Zarje, most fölme gy az erkélyre és megnézed a kikötőt. Az osztrák hajó árbocán sárga-fekete zászlót fogsz látni. Érted?

— Igen.

— Na, menj fiam és nézd meg, érkezett-e ma ilyen hajó.

Zarje kétkézre fogta a látcsövet s mire befűztem cipőimet, már vissza is jött.

— Van hajó — mondta.

— Milyen hajó?

A fiú egy-két pillanatig gondolkodott.

— Azrák.

— És milyen a zászlója?

— Sárga-fekete.

— Helyes. Hát még milyen zászlókat láttál?

— Pírosat.

— Hát még?

— Kék, sárga, piros.

— Nem sárga az, fiam, hanem fehér.

— Fehér — mondta utána gépiesen.

— Derék fiú vagy Zarje, tedd vissza a látcsövet a helyére. Úgy. Reggeliztél már?

— Nem.

— Akkor várj, míg felöltözködöm, aztán reggelizünk.

Zarje leült.

— Mondd csak Zarje — szóltam hozzá újra, amint kiemeltem fejemet a friss mosdóvízből — szereted a narancsmézes kenyeret?

— Szeretem — mosolygott Zarje.

— Hát teát készíteni tudsz-e?

— Nem.

— Na mindjárt megtanulod azt is. Aztán minden reggel elkészíted kettőnknek és gondod lesz rá, hogy az olajbogyós doboz ki ne ürüljön. Ha látod, hogy fogytán a készlet, átmegy a gyümölcsüzletbe.

— Igen.

— Most pedig teázzunk. De előbb mosd meg a kezedet, Zarje, mert nagyon el van hanyagolva — mondtam, átnyujtva neki egy új darab kókuszszappant. Zarje erre leöntötte a kezét, mint ahogy ebédelőtt szokás, aztán fogta a kókusz-szappant és — beleharapott.

— Te, az apád! Nem krumplicukor az! A kezedet dörzsöld be vele, így. Végre megmosta a kezét és helyetfoglalt az asztalnál. Reggelizés közben aztán megtudtam, hogy Zarje különben értelmes fiú és elég jól beszél héberül.

Reggeli után így szóltam Zarjéhez:

— Zarje, itt van két metallík, felülsz a dílisanszra és bemegy az Óvárosba, az ausztriai postára. Milyen postára fogsz menni?

— Hadoar sel azria.

— Ausztria!

— Ozria.

— Na, így is jó. Ott beadod ezt a névjegyet azzal, hogy a részemre érkezett leveleket adják ki neked.

Zarje elindult, de egy negyedóra múlva panaszos ábrázattal jött vissza.

— Mi az Zarje? Bántott valaki?

— A jegyszedő nem en-ge-dett föl — felelt Zarje és nagy, fényes könnyek buggyantak ki fekete szemeiből.

— Miért nem mondtad neki, hogy a városba akarsz menni?

— Mondtam, de kiabált: jalla, jalla, jalla! (takarodj, takarodj).

— Mert azt hitte, hogy nedovekat akarsz összeszedni a kocsiban. Látod, látod...

— I-g-en — szólt Zarje és hangos, gyermekes zokogással tört ki belőle a megbántottság. Mert Zarje nem az volt többé, aki tegnap alamizsnáért nyújtotta be a kezét ablakomon, az a néhány óra, mely alatt az értelem és a gyöngédség szelíd szavaival hatottam parlagon hevert lelkére, felsemelte Zarjet az utca porából és csírába szökkenette lelkében az emberi önérzetet; ennek a zsenge hajtása sirt Zarjeban, múlt napjainak átka alatt. Ezek a könnyek örökre elválasztották őt attól a gyermektől, aki elhanyagolva futkosott eddig Tel-Awiw utcáin.

Elcsendesedve állt előttem és barna öklével törülgette szemeit.

— Ne sírj Zarje — szóltam hozzá némi szünet után. Nyugodj csak meg, elégtételt szerzek neked. Meglátod, ha rendes ruha lesz rajtad, nem fog lekergetni a kocsiról. Ne sírj, Zarjecska. Nézd, először is egy szép kékvirágos zsebkendőt adok neked. Látod? — mondtam s felnyitottam szekrényemet és hozzáláttam, hogy a Zarje külsejét egy-kettőre társaságképessé tegyem, ami eltekintve attól, hogy akkor még nem voltam milliómos és hogy garderobom minden darabja nagy jelentőséggel bírt rámnézve, a Zarje felruházását az a körülmény nehezítette meg legjobban, hogy ami nélkülözhető ruhadarabom akadt, az, bár Zarje nyurga fiúnak indult, kómikus lötytyedséggel lógott le róla mind, egy kicsit nőnie kellett még hozzájuk. A kérdést tehát úgy oldottuk meg, hogy a gyönyörű időjárásra való tekintettel a kabátot egyelőre kihagytuk a kombinációból; aztán volt egy elárvult kék szövetnadrágom, elküldtem a szabóhoz, hogy csinálja neki rövidebbre s míg ez elkészült, elvittem Zarjet a borbélyhoz, onnan a fürdőkádba került, ahol egy arab fürdőszolga felügyeletem alatt kétszer beszappanozta és lemosta. Erre Zarje felcsatolta vadonatúj sárga szandálját, felhúzta az átalakított sötétkék szövetnadrágot, ráadtam egy tiszta, krémszínű mellzsebes inget, amelyet már hálóinggé degradáltam volna s mivel a nyaka bő volt Zarjenak, e szépséghibán egyszerűen úgy tettünk túl, hogy a legújabb divat szerint szélesen kihajtottuk. Most már csak a tarbus emlékeztetett a tegnapi Zarjera, ezt azonban egyelőre addig is, míg egy újabbal cserélhettem fel, meghagytam. Azonban Zarje így is: kékvirágos zsebkendőjével a mellzsebben és egy kissé összement svéd keztyűmmel a kezén, úgy nézett ki, mint valami kis arab fejedelemség várományosa.

— És most mutasd meg magadat a szüleidnek, ebéd után pedig jöjj vissza.

3.

Még haza se tértem a vendéglőből, mikor Zarje már ott ült a verandán és várt.

— Na, mit mondott apád, Zarjecska?

— Hu szomeach (örül).

— Szomeach? No, akkor én is örülök, hogy örömet szereztem nektek, — szóltam s feltárva szobám ajtaját, némi instrukciót adtam még Zarjenak a teendőit illetően, aztán elmentem vele a postára. Néhány órát időztünk az óvárosban, s mire visszatértünk, a Herzl-utcában már látható volt néhány diákkisasszony és a bömizrad néhány hivatalnoka, akik alkonyati sétájukra kijöttek. Hazavittem bevásárolt dolgainkat és visszatértem Zarjeval a korzóra, de még a Rotschild-boulevardig se jutottunk, mikor hallom, hogy bátor-talan, halkított hangon szól utánunk valaki, újra meg újra:

— Szarje, Szarje, Szarje . . .

Hátranéztem. A Zarje tegnapelőtti pajtásai, a mocskos kis nedove-gnómok követtek bennünket tisztas távolságról, kíváncsiskodva.

— Szarje, Szarje . . . ismétlődött mögöttünk. És ebben a szolításban kérdések voltak:

— Szarje, mi az, mi történt veled? Be szép úri nadrágod van Zarje! Zarje! Állj már meg egy szóra Zarje! Beszélj el a szerencsédet nekünk is. Vagy nem ismered már bennünket, Zarje?

Nem, Zarje nem akart többé tudni róluk, nem reagált a szolításukra, nem ereszkedett le hozzájuk, nyugodtan lépkedett mellettem, úgy tett, mintha nem is hallotta volna őket, de mikor unni és bántani kezdte a dolog, mégis hátrafordult és haragosan, hirtelen kinyújtotta rájuk a nyelvét:

— Máá!

Aztán gyorsan visszafordult és ezzel végleg elintézte őket. A „Vaad“ közelében szembejött velünk *Jehosua Barzilay*, a közbecsült, nagyszívű és fáradhatatlan publicista, akinek a palesztinai kolonizáció, ha nem többet, de annyit föltétlenül köszönhet, mint a Rothschild milliónak. Nagy tisztelettel köszöntöttük az öreget. A mester megállt, keztenyújtott és kérdő pillantást vetett előbb Zarjára, aztán reám.

— Adjutánsom, fogadott fiam — mondtam neki — Felemeltem az utca porából, már olyan magasra persze, amennyire az tőlem telhetett. Magamhoz emeltem, hisz önmagánál magasabbra nem is emelhetné senki.

— Mit, önmagánál magasabbra? Tudja, én a jemeni gyermekek felkarolásának kérdésében már huszonöt percentnyi figyelemmel is meg volnék elégedve a tel-awíwi tehetősök részéről.

— Pedig ami engem illet, nem vagyok vagyonos ember, hisz méltóztatik tudni, nincs még se villám, se narancsültetvényem.

— Látja, ez szép dolog, ez megható. Nem írni és szavalni kell a jemeniek kérdéséről, hanem tenni is kell már valamit, aminek valami eredménye lehet. Igazán szép, hogy Ön erejéhez mérten bár, de mindjárt radikálisan nyúl hozzá a kérdéshez. Ezt a példát majd odaállítom néhány ember elé. Látja, ez szép. Agyba-főbe dicsérjük a jemenieket, hogy ők a palesztinai zsidóság legértékesebb elemei, az igazi, romlatlan zsidók, aztán nem törődünk velük.

A drága öreg karonfogott és úgy sétáltunk, apró jemeni megfigyeléseinket cserélgetve egészen Sárónáig.

Néhány hét múlva már a könyvesboltban is láttam egy kiöltöztetett jemeni fiúcskát, aztán egy fűszerüzletben, meg két irodában. Zarje már ekkor annyira hozzászokott, hogy őt, úgy is, mint apró-cseprő teendőim és bevásárlásaim elintézőjét, de mint magányos óráim és esti tengerparti sétáim mókás felderítőjét is — nélkülözhetetlennek tartottam. Bezzeg nem nézte már a

szappant krumplicukornak. Az utcai modor néhány intelem után valósággal levedlett róla, mint egy széjjelfoszló burok, melyből a bámulatos gyorsasággal fejlődő vérbeli intelligencia egyszerre csak kinőtte magát: egy éber, minden iránt érdeklődő fiú rokonszenvet keltő, kifogástalan modorává. Financziális ismeretei egykettőre átlépték a legkisebb pénzegységek: a kabak meg a metallik határát, behatolva a frankok, bislíkek, piaszterek és medzsidik rejtélyeibe. Ha ráért a dolgától, előszedte az ő apró, héber ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvecskéit, melyeket két-három metallikjával vásároltam neki össze egy nevezeteki antikváriusnál. Az ő szép, szabályos rasebetűi mellé pedig megtanulta tőlem a latin betűket is, közben elleste a fényképezést is, alkudott és veszekedett a gyümölcsössel, felvarrta a leszakadt gombokat, kimosta a nyári nyakkendőimet, a paradicsom salátát pedig én se tudtam jobban elkészíteni a rántottához, mint ő (Palesztinában ugyanis, ahol egész évben annyi a gyümölcs meg a finom olajbogyó, ahol oly olcsó a tojás és ahol a kertek szakadatlanul ontják a friss hagymaféléket, az üde retkeket, a zöldpaprikát, meg a paradicsomot: — a főtt vacsora igazán fölösleges, sőt a klímára való tekintettel nem is tanácsos. Mi tehát többnyire odahaza vacsoráztunk.

Ha vendégem érkezett, Zarje már tudta, mi a tisztesség. A kis asztalt megterítette az ablak előtt, tányérokat, csészéket kért a konyhában, gyümölcskészletünket bőkezűen felrakta az asztalra, előhozta a vendégek számára tartott cigarettákat, kínálta az illetőt, ügyesen kitéltette a teát, gyufát gyújtott, tett-vett, figyelmeskedett. Ha Barzilay megtisztelt olykor, Zarje szaladt a díványpárnáért, hogy kipárnázza a mester ülőhelyét. Zarje maga volt a készség, az értelmes figyelem. Tudta, hogy portómeztakarítás céljából használok vékony, félselyem papirost a kéziratokhoz, s ha nem kapott a szomszédban, elment máshova, az óvárosba, vagy magam se tudom hova, de hozott, megmutatta az illető boltosnak, előkerestette, nem tágitott, hozott, teremtet. Zarje mindent tudott. Pontosan tudta, mikor lesz koncert a Herzliában és hogy ki olvas fel a Beth-Amban, sőt azt is tudta már, hogy mi érdekelhet engem a Hacheruthban. E helyett azonban egy másik apróságot ragadok ki a kedvességei közül: Egy reám nézve döntő fontosságú levelet vártam egyszer Budapestről. Hajónk megérkezett és én csaknem biztosra vettem, hogy azt el is hozta. De Zarje azzal állított be, hogy egy levelező-lapon kívül nem érkezett részemre semmi. Megdöbbenve és lesújtva vettem tudomásul Zarje jelentését és szótlanul meredtem magam elé. Zarje látta elborulásomat, melyet ügyem és sorsom otthoni intézőinek közönye és hanyagsága váltott ki belőlem és éppen abban a pillanatban, amikor az elérzékenyülésig fokozódott elkeseredettségem a tetőpontját érte el egy könnycseppben, Zarje

odaállt élém és szelíden, de csaknem esdeklően, bátorító hangon szólt hozzám az ő romlatlan bibliai héberségével:

— *Adon ulaj jagija im hadoar habá . . .* (Uram, talán a következő postával megkapod.)

Hogy milyen jól esett nekem akkor ez a hang, mely levertségem zavarában észretérített, nem hagyott elcsüggedni és a reményt juttatta eszembe, itthoni ember aligha tudja megérteni. Mintha egy szelíd angyal jelent volna meg előttem, hogy felemeljen a megbénító letargiából.

— Gondolod, Zarje, gondolod? — mondtam felocsudva levertségemből, mire megkönnyebbülve vontam őt magamhoz és összecsókoltam.

Viszont, ha olyan lapokat és leveleket kaptam, melyek leginkább érdekeltek, Zarje a póstáról jövet hangosan és boldogan kiáltotta már messziről:

— *Adon! Milt esz javó! Pesztí hír-lop! Milt esz javó!*

— Hogy' mondd Zarjecska? Javó? Igazad van, Javó héber szó és körülbelül ugyanazt jelenti a magyarban is.

4.

Óh, a Zarje szent szerelme a zsidó betű iránt, az ő szombati szidraolvasása a tengerparti, verőfényben fürdő fövényen, az ő hófehér, minden

érdektől távoleső lelkesedése a zsidó hősökért, az ő túlradó boldogsága az ünnepek nyílt és fesz-telen cerimóniái és szokásai közben, az ő bánatos meg diadalmas héber dalai: az ő „*Jad-anugája*“, „*Ecel kotél maarabija*“ és *Nész-cíjonah-ja*. Az ő könnyei a zsidó mártírokért, akiket azokból a külön-féle kis héber könyvecskékből tanult megismerni; aztán az ő naiv fantáziájában kirajzolt *Jeruzsálem* multja és jelene: mindez, mind felejthetetlen!

— Mily messze is lehet az a Jerusálajim, Ir-Kadsenu, mily roppant messzire lehet Jaffától! — gondolta Zarje. Öt frankba kerül a vasúti jegy. Öt frank! Majdnem kilenc bislik — mo-tyogta maga elé. Mily érthetetlen összeg volt ez előtte. Mikor átmentem Jeruzsálembe, mindig hoztam neki valami apróságot, s mikor megér-keztem, átölelte a karomat, a kabátomról pedig lecsókolta a jeruzsálemi port.

Oh, Zarjecska, te előbb fogsz eljutni Jeruzsá-lembe, mint ahhoz az első nélkülözhető öt frank-hoz, melyet vonatköltségre fordíthatnál, mert tudom, hogy mihelyt nem ijedsz meg az est ár-nyaitól és nem rettensz vissza az útszéli gyerkő-cöktől, útra fogsz kelni Zarjecska, és gyalogosan teszed meg az utat Jeruzsálembe. De mily fájdalmas tudni, hogy a te szép, ideálisan tiszta álmoképed a mi szent városunkról megtépázva kerül majd

צודת חכמים מסובין בבני ברקומספרים ביציאת מצרים כל הלילה

A bölcsek Peszach-estje Bené-Berakban, egy régi Hágáda-illusztráció szerint

(A Magyar Zsidó Múzeum Hágáda-gyűjteményéből)

Egy palesztinai zsidó kolónia sómerlegénye

vissza mindattól, ami ott még mindig visszatetsző és kiábrándító.

Zarjenak különben megígérttem, hogy majd elviszem Jeruzsálembe, de egy tündöklő és békés szombat délelőtt egyszerre csak elborult a világ Zarje előtt.

— Milchamah! Milchamah!! (Háború, háború!)

Zarje olvasta a „Kisenevi rémnapok“-at, tudta, hogy melyik a pogromok nemzete, mely akkor még nem akart a bőrébe férni. Egy váratlan és rövid félórán belül megértette Zarje és belenyugodott, hogy nekem is mennem kell és egy-két óra múlva ott hagyok mindent és nem látjuk egymást.

— Viseld jól magadat Zarjecska. Olvass mindennap. Ha elpáholtuk az oroszokat, megint visszajövök — mondtam még neki, mielőtt felléptem a kocsira.

— Salom, Zarjecska.

— Salom — szólt feltekintve hozzám a kocsiba és az egyik szeme mosolygott, a másik pedig könnyezett. S miközben visszaballagott Tel-Awiw felé, bizonyára csak a szombatdélutáni alvás kábulatában képzelte magát, de hogy aztán

hogyan érezte magát, mikor elérkezett az este és látta, hogy nincs kinek teríteni — azt már nem tudom; annyi azonban bizonyos, hogy Zarjecska vár engem.

Csak türelem Zarjecska, még egy kis türelem, aztán jövök és a viszontlátás öröme elviszlek Jeruzsálembe.

FLEYNER JÁNOS: SEBESÜLTEN ÉBREDÉS

És ébrednek a hajnalok,
Az éjek búja széled.
(Én azt álmodtam, meghalok,
Én azt álmodtam, meghalok
S im élve kél az Élet.)

A kórház terme oly fehér,
Az álmok is fehérek.
(Én azt álmodtam, folyt a vér,
Én azt álmodtam, folyt a vér
S lelkem fehéren ébred.)

A nap beküldi mosolyát,
Kacag a lomb a fákon.
(Síkolt a shrapnell és granát,
Síkolt a shrapnell és granát
A messze éjszakákon.)

Áldott az éj s a nappalok,
Az Élet, túl időkön!
(Azt álmodtam, véres halott,
Azt álmodtam, véres halott:
Hevertem a mezőkön . . .)

ITTHON

Sok drága, jólismert szobában
Végigkopogok a botommal
S bicegve visz sebesült lábam.

A régi minden: szőnyeg, képek
És mintha csupa hű rokonnal
Találkoznék, amerre lépek.

Itt vártak rám; hallgatva vártak
A halk szobák, mik titkon, régen,
Hű, néma karjaikba zártak.

Ők láttak. Tudják mért szerettem
Elröppent, drága gyermekségem
S figyeltek — titkosan, meredten.

De jaj! Most is utánam lesnek,
Arcomba néznek s szemeimben
Valamit vizsgálnak, keresnek.

Valamit, amit nem talál ott,
Már senki többé, ami innen
Örökre eltűnt, tova szállott . . .

COLL- HEGYRÖL

HÁRMAN VALÁNAK EGYÜTT, a liberális Anglia, a radikális Franciaország és a pogromos Oroszország. És ennek a gyönyörű együttlétnek nem az volt az eredménye, hogy Oroszország, okulva a jó szomszédok példáján, abbahagyta volna a pogromokat, hanem ellenkezőleg, úgy látszik, a rossz sokkal ragadósabb, mint a jó és Oroszország átvitte a maga pogromos divatját angol és francia szövetségeseihez is. Már békeidőben megszületett az angol „Times” vajudásából az orosz „Times” és az újszülött csodálatosan átformálta édesanyját és a jámbor, tisztos londoni „Times” is egyszerre csak pogromokra kezdett izgatni. Hasonlóképp ütött ki a szövetség Franciaországban is. A háború alatt pedig mintha csak az angolok és franciák folyton be akarták volna bizonyítani, hogy ők méltó társaik az oroszoknak, állandóan vexáltak az „idegeneket”, akik történetesen mindenütt zsidók valának. Azért kell ujjonganunk különösen azon, hogy az ántant-hatalmak közül elsőnek Oroszországot, ezt a nem nemes vadat terítettük le. Az angolok és franciák már is nagyon sűrűn hangoztatják, hogy „csalódtak az oroszok ellenállóképességében”. Tehát a háború után nem lesz érdemes annyira az oroszok kedvében járniok, hogy miattuk megtagadják régi liberális tradícióikat.

„KÖNNYŰ KITALÁLNI”, írja egy katolikus magyar szépirodalmi lap, hogy a Budapest mellett bemutatandó lövészárkok eszméje nem magyaroktól és nem keresztényektől származik. Könnyű kitalálni tehát úgy-ebár, hogy — zsidóktól! Könnyű kitalálni, de nehéz megérteni, hogy ki találta hát ki a lövészárkok-mutogatást — Berlin mellett, ahol a zsidók nem olyan „nélkülözhetetlenek” mint „Judapesten?” A lövészárkokat azonban persze nem mulatságul ássák, hanem részben gyakorlatul, részben hozzátartoznak az erődítésekhez, melyeket háborúban a nagyvárosok köré vonnak. Tehát egyáltalában nem zsidók fundálják ki. Ellenben bizonyos, hogy ha elhatározott, hogy hadi jótékony céljaira beléptidíjakért mutogatják itthon a lövészárkokat, a zsidók itt is gavallérosan megváltják a beléptijegyeket, aminthogy megváltották a zsidók beléptijegyeiket, azokat a szép, piros katonalapokat — ki a harctéri, igazi lövészárkokba is.

CSODÁLATOS, AKADNAK RENEGÁTOK ezekben a nagy, világtörténeti időkben is. Milliók véreznek hazáért, hitért, jövőért, ideális javakért és ők megfutamodnak és kikeresztelkednek. Most. Hadd menjenek. Az ilyen áruló lelkekből lesznek a posztó-, bakkancs- és egyéb hadseregcsalók. Hadd menjenek hát. Legalább nem hoznak többé szégyent a zsidóságra.

Secundus.

KRÓNKA. ÉS ÖZEMLE

MÚZEUMI SZÁMUNK. Abból az alkalomból, hogy a Magyar Zsidó Múzeumot a napokban adják át a nyilvánosságnak, a Mult és Jövő augusztusi számát a Múzeum ismertetésének szenteltük. A különböző gyűjtemények kincseit méltató kitűnő szakcikk és az azokat kísérő illusztrációk sorozatából meg fogja ismerni a magyar zsidóság, mennyire tudott emelkedni ez a fiatal intézmény a múzeumok életében oly aránytalan rövid idő alatt. Most, a háború idejében, amikor annyi emlék és műkincs esik áldozatul mindenfelé és amikor a történelmi idők oly sok mindent becses ereklyévé avatnak, kétszeresen emelkedik ki a múzeum jelentősége, amely a multat konzerválja a jövő számára. A Mult és Jövő múzeumi száma egyben azt a célt is szolgálja, hogy reáterelje a magyar zsidóság minél szélesebb rétegeit a zsidó multnak eme kincsesházára és minél többeket buzdítson arra, hogy zsidó vonatkozású ereklyéiket a Múzeumnak engedjék át, vagy legalább itt letétbe helyezték. Az érdekesebb tárgyakat készséggel fogjuk ezentúl is a Mult és Jövőben reprodukálni.

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM ÉS A JÜDISCHES KUNSTARCHIV. Dr. Karl Schwarz, a kiváló műtörténész, a berlini Jüdisches Kunstarchiv alapítója azt az értékes eszmét veti fel egy hozzánk intézett levelében, hogy amint a Jüdisches Kunstarchiv összegyűjti fotografiákban mindazt, amit zsidók a művészet terén bárhol alkotnak, az egyes országok zsidó múzeumaiknak össze kellene gyűjteniök mindannak képmását, amit a zsidók az illető ország művészetében produkáltak. Az eredetiek szétszórta foglalnak helyet a különböző gyűjteményekben, legyen egy hely, ahol ennek az anyagnak a fotografiája mint érdekes kultúrhistóriai dokumentum együtt van. Ez a speciális gyűjtés aztán kiegészíthetné a Jüdisches Kunstarchiv szélesebb és általánosabb kereteit. Dr. Karl Schwarz eszméjét mi is helyesnek tartjuk. Hiszen a régebbi magyar zsidó művészek munkáinak másolatait eddig is gyűjtötte a múzeum és valamikor — a maiak is régiekké válnak. A magunk részéről átengedtük a Múzeumnak fotográfiagyűjteményünket, amely az egyes magyar zsidó művészek munkáinak reprodukálása folyamán gyűlt össze. Némelyik, mint pl. a háborúban elesett zsidó művészek, Samuel Kornél szobrász és a mai számunkban bemutatott Fejér Sándor festő oeuvreje a Magyar Zsidó Hadi Archivum szempontjából is érdekléssel bír. Aminthogy általában értékes anyaga lesz a Magyar Zsidó Múzeumnak az alkotó magyar zsidók személyének és alkotásaiknak minél teljesebb képmásgyűjteménye.

A PALESZTINAI SEGÉLYAKCIÓ. A palesztinai segélyakciót nemsokára a háború megkezdése után, majdnem az összes zsidó körök felkarolták, miután a közlekedés megszakítása és különösen az, hogy a zsidó kolóniákban termelt narancsot és mandulát lehetetlen volt piacra vinni, az akciót sürgősen szükségessé tette. A legutóbbi időben a gazdasági kilátások ismét igen szomorúak Palesztinában, különösen miután valóságos sáskarajok lepték el a kolóniákat. Az ezek ellen való küzdelmet teljes energiával

A bajai görögstílű zsidótemplom

(A Magyar Zsidó Múzeum zsinagógafényképgyűjteményéből)

folytatják. Djemal pasa a sáskák ellen való védekezés vezetésével az egész országban *Aronsohnt*, a zsidó földművelési kísérletező állomás igazgatóját bízta meg. Legutóbbi hírek szerint az egyes kolóniákban okozott károk, sajnos, igen nagyok. Mialatt a zsidó falvakba betört sáskákat óriási energiával — a zsidó iskolák összes tanítványai résztvettek e munkában — kipusztították, az arab falvakban minden felszólítás dacára sem foganatosították a védőintézkedéseket és ezekből az óriási mértékben elszaporodott sáskaraj ismét betört a zsidó vetésekbe. Így az ez idei termés nagy része is elpusztult és a nyomor még nagyobb mérveket öltött. Igen fontos tehát, hogy a zsidó szervezetek által megindított palesztinai segélyakciót minél nagyobb erővel folytassák. Németországban a különböző palesztinai szervezetek közös munkára szövetkeztek és megszervezték a „Hilfswerk für Palästina“-t. Mindjárt az akció legelején 20,000 M-t utaltak át Palesztinába, a legközelebbi napokban pedig a sajtóban meg fog jelenni az újabban összegyűlt 40,000 M-ról szóló kimutatás. További adakozásokat kér a „Hilfswerk für Palästina“ Berlin W. 15. Postatakaréki szám Berlin 4192.

AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ új vezérő bizottsági tagjaival a vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte *Székely Ferenc* udvari tanácsost és dr. *Hoffer Ármint*, a tudós veszprémi főrabbit.

AZ ORSZÁGOS IZRAELITA PATRONAGE EGYESÜLET nagy érdeklődés mellett tartotta ötödik évi rendes közgyűlését *Székely Ferenc* udv. tanácsos elnöklete alatt. A közgyűlésen a hatóságok és egyesületek képviselői, nemkülönben magánosok nagy számban jelentek meg. *Székely Ferenc* elnök üdvözölte a megjelenteket, dr. *Köszeghy Sándor* min. tanácsost, ki a belügyminisztert képviselte, s azután vázolta az egyesület működési körét. Nagy melegséggel emlékezett meg *Szabolcsi Miksáról*, a

magyar zsidóság halhatatlan előharcosáról. A közgyűlés felállással hódolt a zsidófelekezet nagy halottjának. Ezután hangsúlyozta, hogy az egyesület erkölcsi kötelességének ismeri el a gondozás nélkül maradt és a hadviselés folytán elárvult kis gyermekek nevelését s felhívja az egész magyar zsidó társadalmat, hogy ebben a súlyos, de magasztos munkában legyen az egyesület segítségére. A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után *Bartos Kálmán* dr. titkár ismertette az évi jelentést. A lefolyt évben az Országos Gyermekevédő Liga útján az állam az elárvult zsidó gyermekeket már egyesületünknek adta át, s egyesületünk ezeknek a szerencsétlen kis gyermekeknek új otthont nyújtott. Az eddigi elhelyezések azonban a rendelkezésre állott helyeket úgyszólván teljesen betöltötték s a központi iroda most

egy országos akció megindítását tervezi, melyben felszólítja azokat a zsidó családokat, kik erre vagyoniilag képesek, hogy egy-egy elárvult gyermek neveltetéséről gondoskodjanak. Az állami gyermekmenhelyek kötelékéből átvette a 12-ik életévüket betöltött mindkét nembeli izraelita vallású gyermekeket s őket tanoncokul, illetve háztartási lányokul helyezte el. Az egyesület működése keretében végezte továbbá a bírósági Patronage munkát, nemkülönben a fogházmissziót is. Az egyesület ideiglenes menhelyén 391 gyermek talált otthont. A menhelyi pártfogoltak létszáma az elmúlt évben 1454, a hatósági pártfogoltak száma 382 volt. A titkári jelentés, nemkülönben a számvizsgálói jelentés és költségvetési előirányzat tudomásulvétele után a közgyűlés kiegészítette választmányát a következőkkel: dr. *Vita Emil*, dr. *Patai József*, *Bettelheim Miksa*, *Fellner Leó*, *Schön Ignác*, *Kovács Róbert*, dr. *Heteés Mór*, *Ledermann Mór*, dr. *Munkácsi Bernát*, dr. *Szabolcsi Lajos*, dr. *Déri Ferenc*, *Gersohn Miksa*, dr. *Pick Richárd*, *Palágyi Gyula*, *Krausz Simon* és a hölgybizottságot. Elnök a jelenvoltaknak érdeklődésükért köszönetet mondva, az ülést berekesztette.

HABORÚS IMAKÖNYV. Az eddig megjelent tábori imakönyvek közt kétségtelenül forma és tartalom tekintetében egyaránt a legsikerültebb a dr. *Frankfurter Arnold* tábori rabbinak, a bécsi cs. és kir. izr. katonalelkészi hivatal vezetőjének „Imádságos könyvecske“-je, amely három nyelven tartalmazza az imákat: héberül, németül és magyarul és az egész belefér egy kicsiny mellényzsebbe. A magyar fordítást dr. *Deutsch Ernő* tábori rabbi végezte, még pedig kitűnően, stílusosan. Az imádságos-könyvecskét *Schlesinger József* (Budapest, Király-u. 1.) adta ki és ára 24 fillér.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

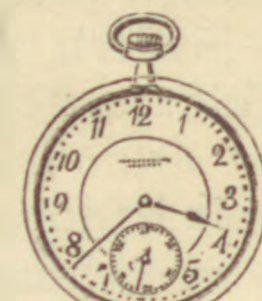
• CHRONOGRAPH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és
— díszóragyárainak lerakata. —

BUDAPEST, IV., KIRÁLY-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

SZABOLCSI MIKSA EMLÉKE. A Közalap elnöksége, báró *Kohner* Adolf dr. és *Mezey* Sándor dr. aláírásával, felhívást bocsátott ki a magyar zsidósághoz, hogy emeljen méltó síremléket elhunyt nagy harcosának, Szabolcsi Miksának. Hasonló felhívást intéztek *Gencsi* Soma és dr. *Székely* Albert a felvidéki zsidósághoz, amelynek érdekében Szabolcsi Miksa annyit harcolt. A felhívásoknak, amint értesülünk, megvolt a kellő eredménye és Szabolcsi Miksa oly síremlékhez fog jutni, amilyen közéleti munkásságához méltó lesz. Szabolcsi emlékének különben méltó monumentumot emelt maga a lap, amelyet három évtizeden át vezetett: az Egyenlőség gyászszámaiban összegyűjtötte és gyűjti mindazt, amit Szabolcsi haláláva kapcsolatban elmondottak vagy írtak. Ezek a szavak és írások méltóképen domborítják ki Szabolcsi Miksa egyéniségét és tevékenységének jelentőségét.

HERZL-EMLEKÜNNEPÉLY. A pesti izr. hitközség díszterme igen szép ünnepélynek volt színhelye július hó 4-én. A „Herzl Tivadar Cionista Polgárok Egyesülete” a cionizmus halhatatlan vezérének 11-ik halálnapján emlékünnepelet rendezett. *Reich* Sámuel titkár bevezető szavai után dr. *Niedermann* Mór tartotta meg tartalmas s meleg emlékbeszédét. A beszéd után fölcsendült *Krausz* Jakab ajkán érzéssel és bánatosan a régi templomi melódia: „El Molé Rachmim”. Következett *Bettelheim* Samu kitűnő német beszéde, aki élénk színekkel, a régi aggádikus mondások ügyes felhasználásával, szónoki hévvel ecsetelte Herzl jelentőségét.

HARCTÉRRE INDULÁS — ZÁSZLÓAVATÁS. Emlékezetes istentisztelet volt egyik elmúlt péntek estéjén a jászberényi izr. templomban. Az ott székelő 11-ik nép felkelő zászlóalj parancsnoka templomba vezényelte a kiképzett, harctérre induló katonákat ünnepélyes, búcsú-istentiszteletre. A katonáknak, kik tisztjeik vezetése mellett jelentek meg, dr. *Kálmán* tábori rabbi, tartott istentiszteletet. Együtt imádkozott a távozókkal az egész gyülekezet. A katonákat — megannyi házasember — megeskette a tábori rabbi a zászlóra és Isten oltalmába ajánlotta őket. Ekkor gyönyörű jelenet következett: az idei konfirmansleányok közül kettő előlépett és gyönyörű zászlót adtak át a vezénylő tisztnek. Szem nem maradt szárazon, midőn a pap megáldotta a zászlót, kérve Istent, hogy ha rongyolódva is, de hozzák vissza diadallal azt a katonák. Egy főhadnagy előlépett és fogadalmat tett a többiek nevében, hogy dícsőséggel hozzák haza a szép ajándékot. A Hímnuszt énekelte a közönség, melynek soraiban felekezetre való tekintet nélkül jelen volt a város intelligenciája. A zászló felírata:

Fiatal leányok imája kíséren diadalra Titeket.

Jászberény 1915.

A pozsonyi „Makkabea” cionista futballklub I. csapata, melynek összes tagjai a harctéren vannak, közöttük többen kitüntetést kaptak (Magyar Zsidó Hadi Archivum)

KITÜNTETETT TÁBORI RABBI. A bel- és külföldi lapok nagy részét bejárta a múlt hetekben annak a ritka kitüntetésnek híre, hogy a király dr. *Lemberger* Sámuel szentgyörgyi orth. rabbinak, ki Hadffy generálishoz, Mackensenseregében mint tábori rabbi van beosztva, az ellenség előtt tanúsított vitéz és önfeláldozó magatartásának elismeréséül a koronás arany érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján adományozta. A kitüntetett fiatal kora dacára már régen magára vonta a zsidó körök figyelmét. Régi, előkelő rabbi családnak sarja, talmudi ismereteit a nagytapolcsányi s pozsonyi jesivákon szerezte s alig 22 éves korában lett rabbivá választva. Azóta számottevő irodalmi munkásságot fejt ki, neve nemkülönben külföldi szakkörökben ismert és becsült. A kitüntetett tábori rabbiról rendkívül érdekes cikket közölt „Az Est” *Pásztor* Arpád tollából.

MAGYAR TOLMACS KARLSRUHEBEN. Mint németországi lapok írják, dr. *Kramer* Jakab karlsruhei rabbi magyar tolmácsnak s cenzornak neveztetett ki. A kitüntetett *Kramer* M., a pesti izr. hitközség titkárának fivére.

A **MAGYAR ZSIDÓ HADI ARCHIVUM** részére értékes anyagot küldött be *Somlyó* V. Ignác Bethlenből, aki lelkes buzgalmában önálló kérdőíveket állított össze és azokon írta össze és szerezte be az egész vidékről a zsidók katonai szolgálataira vonatkozó adatokat. A különböző városokból és vidékekről érkezett adaton kívül igen sok érdekes fényképfelvételeket is kaptunk az Archivum számára, amely most a Magyar Zsidó Múzeum megnyitása alkalmából még aktuálisabbá vált. Hiszen a Zsidó Hadi Archivum szoros kiegészítő része lesz a Zsidó Múzeumnak.

Dr. Lemberger Sámuel

ELINTÉZETT ÜGY. Ilyen cím alatt az „Egyenlőség” július 4-iki számában a következő nyilatkozatot tette közzé :

„Az Omike és Mensa academica pénzügyi bizottságának, valamint igazgatótanácsának, boglári Simon Jakab udv. tanácsos, illetőleg dr. Hevesi Simon és báró Dirsztay Béla elnöklete alatt május hó 11-én tartott ülésében előterjesztett és egyhangúlag elfogadtatott a dr. Stein Emil vezetése alatt kiküldött szakbizottság jelentése, mely megállapította, hogy az Omike és a „Mult és Jövő” évvégi elszámolásai és az egyesületnek járó részesedések pontos kiegyenlítései mindenkor szabályszerűen megtörténtek és a „Mult és Jövő” a fennálló szerződésnek mindig minden tekintetben megfelelt. E kompetens ténymegállapítás után mi is kijelentjük, hogy lapunk mult évi július hó 12, 19. és 26-iki számaiban e tárgyra vonatkozólag megjelent közleményeinket visszavonjuk és tárgytalanoknak tekintjük, az incidens felett pedig sajnálatunkat fejezzük ki”.

Az Egyenlőség eme nyilatkozatával, mellyel a Mult és Jövő és az Omike viszonyára vonatkozó tavalyi téves állításait visszavonta és rektifikálta, az az incidens, amely egy időre a magyar zsidóság két orgánuma között sajnálatos disharmóniát idézett elő, örvendetesen békés elintézést nyert. A teljes elégtételül szolgáló nyilatkozat után, amelyet a boldogult Szabolcsi Miksa néhány nappal halála előtt írt alá és amelyet az Egyenlőség új szerkesztője, dr. Szabolcsi Lajos is lojálisan a magáévá tett, mi is az 1914 július hó 24-én 54931/1914. szám alatt ügyvédünk, dr. Ehrenfeld Bertalan útján beadott sajtópert visszavontuk. A sajtópertől függetlenül egyidejűleg felkértük akkor az Omike pénzügyi bizottságát is, hogy a már egyszer évről évre rendben talált és jóváhagyott elszámolásokat revidiáltassa újból egy erre a célra kiküldendő szakbizottság által. Az Omike készséggel megadta a Mult és Jövőnek ezt az elégtételt is és az erre vonatkozó hiteles jegyzőkönyvek, amelyeket az Egyenlőség fenti nyilatkozata apostrofál, szóról szóra a következők :

I.

Jegyzőkönyv,

mely felvétellett Budapesten, 1915 május 13-án, az Omike és Mensa Academica pénzügyi bizottságának ülésén.

Elnök : boglári Simon Jakab udvari tanácsos ; jegyző : dr. Weiller Ernő titkár. Jelen vannak : dr. Hevesi Simon, az Omike társelnöke, báró Dirsztay Béla, a Mensa Academica elnöke, Fleischl Károly, az Omike pénztárosa, Glück Ármín, a Mensa Academica pénztárosa, Leveleky Ármín, Ríbáry Mór és dr. Stein Emil számvizsgálók, Salamon Jakab pénzügyi bizottsági tag. Távolmaradásukat kimentették : maróti Fürst Bertalan és Krasznay Aladár ellenőrök, dr. Leitner Adolf és dr. Deutsch Ernő pénzügyi bizottsági tagok.

Elnök az ülést megnyitván, a jegyzőkönyv hitelesítésére Leveleky Ármín és Salamon Jakab urakat kéri fel.

Titkár az 1914 november hó 5-én tartott pénzügyi bizottsági ülés határozata alapján az Omike és a Mult és Jövő szerződéses viszonyából eredő elszámolások felülvizsgálatára kiküldött bizottság jelentését tartalmazó jegyzőkönyvet mutatja be és szóval is előadja, hogy a bizottság három napon át foglalkozott a felülvizsgálás munkájával ; megvizsgálták az Omike és a Mult és Jövő viszonyára vonatkozó összes aktákat, a Mult és Jövő kiadóhivatali könyveit, nyomtatványait, elszámolásait, nyugtáit, számszerűleg is ellenőrizték az Omike-t érdeklő összes tételeket és konstatálták, hogy minden a legnagyobb rendben van, az Omike-t megillető tételek mindenütt az egyesület javára vannak írva, a bevételi tételek összegei mindenütt megegyeznek az Omike-vel minden év végén pontosan megejtett elszámolás végösszegeivel, a Mult és Jövő minden tekintetben eleget tett szerződéses kötelezett-

ségének és az Omike-nek járó részesedéseket mindenkor pontosan kiegyenlítette.

Fleischl Károly pénztáros kiemeli, hogy az akták és könyvek felülvizsgálására kiküldött bizottság meggyőződött, hogy nemcsak, hogy a Mult és Jövő ellen intézett támadásnak semmiféle alapja nincs és nem volt, hanem ellenkezőleg, a Mult és Jövő kiadóhivatala mindenkor a legmesszebbmenően szem előtt tartotta elsősorban az Omike érdekeit. Felemlíti továbbá, hogy a Mult és Jövő számláiból megállapítható, hogy a lapnak az első időkben deficitel kellett küzdenie, az egyesületnek járó részesedéseket azonban ekkor is kiegyenlítette, minthogy a szerződés szerint az Omike minden kockázat nélkül egyre emelkedő jövedelmet biztosított kulturális és humánus intézményei számára a Mult és Jövőtől, a lap költségeiből előállható esetleges deficitért azonban semmiféle felelőséget nem vállalt.

Boglári Simon Jakab elnök köszönetet mond a bizottságnak, hogy feladatát ilyen példás buzgósággal teljesítette, örömeinek ad kifejezést a bejelentett eredmény felett, amely különben előrelátható volt. Az Omike méltán büszke arra a kultúrmunkára, amellyel a Mult és Jövő aránylag rövid idő alatt a művelt magyar zsidó közönséget meghódította és amely nemcsak az Omike-nek, hanem az egész magyar zsidóságnak becsületére válik. A nagy gazdasági depresszió idejében, mikor a nagy világháború már előre vetette árnyékait, indult meg a Mult és Jövő oly rendkívül gazdag, magas nivójú tartalommal, gyönyörű illusztrációkkal és művészi kiállítással és valóban csak a szerkesztő : dr. Patai József nagy idealizmusának és kitartó áldozatkészségének köszönhető, hogy egy ilyen költséges folyóirat a nehéz időkben is diadalmasan tudott kikerülni és felette örvendetes, hogy a Mult és Jövő nemcsak az Omike kulturális programját valósítja meg fényesen, hanem egyre emelkedő arányokban az egyesületnek és intézményeknek anyagi erőit is gyarapítja. Hogy az a páratlan siker, amelyet a Mult és Jövő hazánkban, sőt a külföldön is elért, itt-ott féltékenységet ébresztett, emberi dolog, mely felett úgy az Omike, mint a Mult és Jövő nagy kultúrmissziójának büszke tudatában napirendre térhet.

A bizottság az elnök indítványára a kiküldött felülvizsgáló bizottság jelentését egyhangúlag a magáévá teszi, megállapítja, hogy a Mult és Jövő az Omike iránt való kötelezettségének mindenkor és minden tekintetben eleget tett, a Mult és Jövő ellen intézett alaptalan támadás felett napirendre tér, a teljes elégtételt nyert Mult és Jövő szerkesztőségét és kiadóhivatalát elismeréssel köszönti és kívánja, hogy nagy kulturális misszióját, miként eddig, továbbra is lelkesedéssel teljesítse az Omike és az egész magyar zsidóság dicsőségére.

Kelt Budapesten, 1915 május 11-én.

A jegyzőkönyv
hitelesítéséül :

boglári Simon Jakab s. k.
a pénzügyi bizottság elnöke.
Dr. Weiller Ernő s. k.
a pénzügyi bizottság jegyzője.

Leveleky Ármín s. k.
Salamon Jakab s. k.

II.

Jegyzőkönyv,

mely felvétellett Budapesten, 1915. évi május hó 13-án az Omike 16-ik igazgatótanácsi és a Mensa Academica együttes választmányi üléséről. Elnök : dr. Hevesi Simon ; jegyző : dr. Weiller Ernő. Az elnökség részéről jelen vannak még : dr. Neumann Árminné társelnök, báró Dirsztay Béla, a Mensa elnöke, boglári Simon Jakab, dr. Adler Illés, jánosii Engel Gyuláné, dr. Hevesi Simonné alelnökök.

Elnök az ülést megnyitván, a jegyzőkönyv hitelesítésére pándi Horváth Zsigmond udvari tanácsost és Surányi Bélánét kéri fel.

Titkár a pénzügyi bizottság által azon revidiált és jóváhagyott elszámolásokat ismerteti, amelyek az Omike és a Mult és Jövő viszonyából kifolyólag a szerződéses megállapodásoknak megfelelően eszközöltettek. Egyben felolvassa az Omikének a Mult és Jövővel kötött szerződését.

Dr. Hevesi elnök kiemelve, hogy ez a szerződés az

Omikére nézve erkölcsileg és anyagilag egyaránt minden tekintetben előnyös, előadja, hogy a már egyszer minden év végén felülvizsgált, rendben talált és jóváhagyott számadásoknak revídiálása a Mult és Jövő ismételtén kifejezett kívánságára történt, még pedig abból a sajtópörből kifolyólag, amelyet a Mult és Jövő rágalmazás és becsületsértés miatt az Egyenlőség ellen indított. A pénzügyi bizottság a kebeléből kiküldött szakbizottsággal vizsgálta meg a Mult és Jövő és az Omike elszámolásait a folyóirat alapításától, 1912 januártól visszamenőleg 1915 januárig és megállapították, hogy a Mult és Jövő minden tekintetben mindenkor eleget tett szerződéses kötelezettségeinek, az Omikének járó részesedéseket mindenkor pontosan beszolgáltatta és az elszámolások, amelyeket a bizottság három napi munkával tételenként és számszerűleg is revízió alá vett, minden tekintetben a legszabályosabbak, a legpontosabbak, a legkorrektebbek. Az igazgatótanács nevében örömeinek ad kifejezést, hogy a Mult és Jövő ilyenképpen is a legteljesebb elégtételt nyerhette, a Mult és Jövő szerkesztőjét, dr. Patai Józsefet a magyar zsidó kultúra körül szerzett nagy érdemeinek méltatásával melegen köszönti és annak a reménynek ad kifejezést, hogy, miután az Egyenlőség részéről nála is és másutt is történetek már lépések a Mult és Jövő ellen intézett támadás elvárható rektifikálására, a magyar zsidóság két felekezeti lapja között rövidesen helyre fog állani az egyetértés és a béke.

Az igazgatótanács a jelentéseket egyhangúlag elfogadja.
Kelt Budapesten, 1915 május hó 11-én.

A jegyzőkönyv

hitelesítéséről:

Dr. Hevesi Simon s. k.
elnök

pándi Horváth Zsigmond s. k. Dr. Weiller Ernő s. k.
Surányi Béláné s. k. jegyző.

HALÁLOZÁSOK. Hosszas szenvedés után elhunyt a jótékonyágáról ismert és köztiszteletben álló magánzó, volt gyáros, *Temesváry* Adólf. Az elhunytban a Weisz Alice-féle Szülönök Otthonának s az Orsz. Anya- és Csecsemővédőegyesületnek főorvosa. Temesváry Rezső dr. egyetemi tanár édesapját és Földiák Gyula bankár apósát vesztette el.

Landesberg Lipót, a szeghalmi rabbisági kerület tudós főrabbi, munkás és szent életének 68-ik, Szeghalmon teljesített áldásos működésének 28-ik évében elhunyt. Már kora fiatalságában élénk irodalmi munkásságot fejtett ki. Így már 22 éves korában szerkesztette és kiadta a „Bész Vaad Lachachamin“ című héber tudományos és exegetikai folyóiratot. Életének fő műve a „Chikré Lév“ című nagyszabású munka, amelynek eddig négy kötete jelent meg. Német nyelven is több dolgozata jelent meg. A templomban tartott gyászistentiszteleten *Wesel* Albert tordai főrabbi, a család részéről a boldogultnak kitűnő pap-veje: *Breuer* Soma nagykatái rabbi mondott megrázó erejű búcsúztatót.

Súlyos csapás érte az óbecsei izr. hitközség és a VII. izr. községkerület érdemes elnökét, *Freund* József földbirtokos és gyarost. Édesanyja, özv. *Freund* Salomonné szül. *Fischer* Júlia, ritka nagy korban, élete 89. évében július hó 9-én elhunyt. Hosszú életét áldásos munkában, istenfélelemben és a jótékonyág gyakorlásában töltötte.

Július hóban elhunyt Budapesten *Radó* Lajos dr. ügyvéd, a fővárosban élő nagytekintélyű, kiváló jogászok egyike, aki *Vadász* igazságügyi államtitkárnak a sógora. Végtisztessége nem mindennapi nagy részvétellel ment végbe. Munkatársunk, *Radó* István édesatyját gyászolja az elhunytban.

Nagy részvét mellett temették el *Krausz* Simont, a tiszafüredi hitközség köztiszteletben állott tagját, ki rövid szenvedés után, 78 éves korában elhunyt. A hitközség érdemes főrabbi, *Szofer* M. könnyekig megindító szavakkal búcsúztatta az elköltözöttet, kinek jámbor és nemeslelkű életét követésre méltó példaként állította oda. *Katona* József nagyváradi tanár és *Krausz* Jakab, a pesti hitközség kántortanítója atyjukat gyászolja az elhunytban.

Új KÖNYVEK

DÉNES SÁNDOR. Egy komitácsi ujságíró feljegyzései. Egy vérbeli ujságíró háborús feljegyzéseit foglalja egybe ez a könyv. A hivatalos hadi jelentések legtöbb esetben száraz adatai közé lehelnek életet és a ridegen megkálapált mondatokra vetnek fényt a hadi riporterek feljegyzései. Dénes Sándor kitűnő munkatársunk fáradalmaikat fokozta az a körülmény, hogy nem hivatalos hadi tudósító volt, hanem saját felelősségére és önbeltátása szerint barangolta be a hadi területeket — ezért: komitácsi ujságíró —, amely körülmény bizonyos szempontból emeli adatainak értékét, nem lévén akadályozva barangolásaiban a sajtóhadiszállás reglamái által. Felső-Magyarország és Galícia zsidó-lakta lankáin megihlette ennek a sokat szenvedett népnek nyomora is és megható a feljegyzése az orosz zsidó katonáról, aki szombat napján belopakodik a zsidó templomba, de mikor kozáktársai is betörnek, látszólag a legnagyobb dühvel, — de lényegben a legnagyobb kímélettel — velük együtt kegyetlenkedik. „Éles, soktekintetű, messzelátó szeme van Önnek“, mondja a szerzőről Bródy Sándor a könyvhöz írt előszavában. Ezt a dicséretet elfogadjuk, kiegészítve Dénes riporteri fotográfiáját azzal a vonással, hogy feljegyzései, melyeknek egyike-másika folyóiratunk hasábjain jelent meg, élénken, fordulatosan és gördülékenyen vannak megírva.

HERCZEG GÉZA. Sarajevótól Lodzig. Budapest, 1915. Galícia visszahódítása óta új szemmel, új lélekkel lapozgatjuk a téli hadjárat riportereinek hadi feljegyzéseit. Krakó, Gorlice, Przemyśl, láttatok-e valaha ellenséget falaitok között? A mult szívárványos köde borítja be már az eseményeket és a hadi riporterek feljegyzései kezdenek a történelmi dokumentumok magaslatára emelkedni.

Sarajevótól Lodzig tette meg az utat Herczeg Géza, hol száguldvá az automobilon, hol dőcögve szegényes parasztszekereken. Megfordult az immár a történelem távlatában jelentkező csatatereken, hogy mint ujságíró, a mi szemünkkel, az itthonmaradottak szemével nézze az eseményeket és hűen beszámoljon róluk. A sarajevói véres merénylet másodnapja már a helyszínen találja őt s ott volt később Szerbiában, Galiciában és Orosz-Lengyelországban. Finoman megrajzolja az oroszverő Mackensen portréját és az ő révén tudjuk meg egyebek között a főhercegnek, ki zsidó harcosait egyszerűen (zsidóul) *bal-mechome*-knak mondja, Péter Ferdinánd főhercegnek szeretetét zsidó katonái iránt. Herczeg finom és meleg feljegyzései az ő sarajevó-lodzi nyolchónapos utazásának eseményeit foglalják egybe. De, mint előszavában szellemesen megjegyzi, ennek a hosszú útnak egyes állomásai nem vasúti megállóhelyek, hanem a világtörténelem robajlásai és dördülései voltak.

HARCI RIADÓ. Ilyen címen gyűjtötte össze munkatársunk, dr. *Goldberger* Izidor tatai főrabbi a háború alatt tartott templomi beszédeit, melyekben emelkedett stílus és nemes tónus, mély, hazafias és vallásos érzés olvad harmóniába. A szerző a füzet elárusításából folyó tiszta jövedelmet felerészben Szabolcsi Miksa síremlékére, felerészben a hadbavonultak családtagjainak segélyezésére fordítja. A mű kapható Nobel Adolfnál, Tatán.

SZEMELVÉNYEK A KORÁNBÓL. Dr. *Endrei* Gerzson budapesti főgimnáziumi tanár, aki több arab vonatkozású tanulmányával keltett figyelmet, nagy szakavatottsággal összeválogatott szemelvényekben mutatja be a Koránt, kitűnő képet festve különösen annak szelleméről és szerkezetéről. A fordítás igen stílusos és emelkedett, a bevezetés pedig alapos tanulmány gyümölcse. A mű a Modern könyvtár sorozatában jelent meg. Dr. *Molnár* Ernő.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

POÉTA. Nekünk is feltűnt a gyönyörű gyászbeszéd-
ben az a mondat, amely valósággal költemény és minden-
esetre a legpoétikusabb, amit Szabolcsi Miksa halálával
kapcsolatban mondtak vagy írtak:

„Du Seele, deren wilde Glocken den schwachen
Turm so schwer erschütterte, bis sie ihn ganz zu Boden
rissen, Du einstige Botin frommer Andacht, Du Wer-
kerin beim Nahen des Sturmes, Du Ruferin wenns
Kampf gegolten, bist wirklich Du verstummt für
immer?“

Ezt nem is kell versbe szedni. De sejtetni enged, hogy
aki ezt írta, poéta, akinek a fiókjában sok szép vers
heverhet. *Winterberg* Gyula különben hazulról hozta ma-
gával a poézist, *Moritz Hartmann*, a kiváló német költő
családi otthonából, ő maga pedig, amint kerülő úton meg-
tudtuk, már 17 éves korában újságot szerkesztett valahol
Morvaországban.

DR. F. N. Hogy mit szólunk mi ehhez? Nem szólunk
semmit, mert nem tartozik a programmunkba, hogy a
Palesztina snorrer-kolóniáin meghonosodott „bűnöket kutató
egylet“-et („Chevrász chippus chataim“) Magyarországra
áttelepítsük. Ott még van is tán némi létjogosultsága, mert
hiszen sok jámbor ember azért küldi filléreit Jeruzsálembe,
hogy az ottaniak imádkozzanak érte és tanuljanak helyette.
De egy hitközség, különösen egy haladó hitközség nem
azért alkalmaz pl. könyvelőt az irodájában, hogy az vi-
selje, mint a hajdani kecskebak, az egész község bűneit.
Mi is ildomosnak tartjuk, hogy egy hitközségi tisztviselő
ne sértse a vallásos érzést még akkor sem, ha az ő metierje
nem a vallási funkció, de erre inkvizíciót elrendelni vagy
bűnkutató egyletet szervezni még sem lehet. Különösen,
amikor a főnökök is „túlteszik magukat“ mindenre és
azonkívül — liberálisoknak mondják magukat.

ÉRDEKLŐDŐ. A július havi számunkban közölt zemi-
roszt *Krausz Jakab Rosner* Ármin éneke nyomán szedte
kottába.

NEM KÖZÖLHETŐK. Magyar fohász, Ének a vihar-
ban, Dína, Hymnusz, Rokkantak éje.

TALMUDISTA. 1. A Makkabea-könyvtárban jelent
meg ilyen munka. Megszerezhető a „Zsidó Szemle“
szerkesztőségénél, Király-u. 36. Ára 30 fillér. 2. A jaffai
héber gimnázium bizonyára szívesen beküldi, tessék oda
egyenesen az igazgatósághoz fordulni. 3. A jeruzsálemi
héber egyetem még csak terv. 4. Rabbíner dr. Breuer
Frankfurt a. M.

DEBÓRA. A vers igen szép és hangulatos, de a tárgya
nem nekünk való.

KÖZ- GAZDASÁG

A FONCIÉRE, PESTI BIZTOSÍTÓ-INTÉZET igaz-
gatósága f. é. április 17-én tartott ülésében elhatározta,
hogy a közgyűlésnek a 200 K névértékű intézeti részvény
1914. évre vonatkozó osztalékszervényének részvényenkint
6% = 12 K-val (tavaly 8% = 16 K) való beváltását
fogja indítványozni.

A HUNGÁRIA ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ RÉSZ-
VÉNYTÁRSASÁG a napokban tartotta rendes évi köz-
gyűlését, melyen az igazgatóság összes előterjesztéseit
elfogadták és az igazgatóságnak, valamint a felügyelő-
bizottságnak a felmentvényt minden irányban egyhangú-
lag megadták.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpitós- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

BUDAPEST, VI., KÁROLY-
KÖRÚT 17., ORCZY-HÁZ

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyszabású
SIREMLEKEK nagy választékban, jutányos áron.
Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MODERN
LEVEL-
PAPÍR
UJDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

P
auker
M
ó
P
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZELEK
VACI KÖRUT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET
VACI KÖRUT 23
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKUPENZTARI
SZÁMLA 19452

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMVASUTAK MENETRENDJE

A vonatok indulása Budapest keleti p.-u.-ról.							
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		Délután			
vonat- szám	óra perc	vonat név	hová	vonat- szám	óra perc	vonat név	hová
912	12 ²⁵	Szv.	Zimonyi szállások	914	12 ³⁰	Szv.	Újvidék, Sarajevo
8	6 ¹⁰	"	Bicske	10	12 ³⁰	"	Szombathely, Wien
302	6 ²⁵	Gyv.	Ruttka, Berlin	1008	12 ⁴⁵	"	Fiume, Osijek
1110	6 ³⁰	Szv.	Balatonfüred, Tapolca	316	1 ³⁵	Szv.	Gödöllő
1502	6 ⁴⁵	Gyv.	Kassa, Csorba	1304	1 ⁴⁰	Gyv.	Fehring, Graz, Sopron
908	6 ⁵⁰	"	Újvidék, Brod	4	2 ⁰⁵	"	Wien, Zürich, Basel
1512	6 ⁵⁵	Szv.	Kassa, Csorba, Bártfa	604	2 ¹⁰	"	Arad, Bukarest
2	7 ⁰⁰	Gyv.	Wien	318	2 ²⁵	Szv.	Hatvan
1002	7 ¹⁰	"	Fiume, Pécs, Osijek	26	2 ³⁰	"	Bicske
312	7 ³⁰	Szv.	Gödöllő	518	2 ⁴⁰	"	Szolnok
908	7 ⁴⁵	"	Zimonyi szállások	1202	2 ⁴⁵	Gyv.	Szabadka, Indjija, Sarajevo
608	7 ⁵⁰	"	Arad, Brassó, Bukarest	1902	2 ⁵⁵	"	Tapolca
406	8 ¹⁰	Szv.	Sátoraljaújhely, Munkács	1016	3 ³⁰	Szv.	Paks
512	8 ²⁰	"	(Debrecen, Kőrösmező, Kolozsvár, Brassó)	18	4 ³⁰	"	Komárom
306	8 ³⁵	"	Ruttka	410	5 ¹⁰	"	Miskolc
516	11 ⁴⁰	"	Nagykátá	324	5 ²⁰	"	Gödöllő
24	11 ⁵⁵	"	Bicske	522	5 ⁴⁰	"	Nagykátá, Szolnok
A vonatok indulása Buda-Császárfürdőről.				308	5 ⁵⁵	"	Ruttka, Oderberg
4002	5 ⁵⁵	Szv.	Esztergom	514	6 ¹⁵	"	Kolozsvár, Brassó
4004	8 ⁵⁴	"	Esztergom	28	6 ³⁰	"	Bicske, Triest
4006	12 ¹⁵	Szv.	Esztergom	328	6 ⁴⁰	"	Hatvan
4010	2 ¹⁸	"	Esztergom	920	7 ²⁵	"	Kunszentmiklós-Tass
4012	6 ²⁰	"	Dorog	524	7 ¹⁰	"	Nagykátá, Szolnok
4016	11 ⁰³	"	Esztergom	16	7 ²⁰	"	Győr
A vonatok érkezése Budapest nyugati p.-u.-ra.				332	7 ³⁰	"	Gödöllő
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		1514	8 ⁰⁵	"	Kassa, Csorba
Délután				910	8 ²⁰	"	Szabadka, Brod
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa	1908	8 ⁴⁰	"	Pécs, Dalj
339	5 ¹⁵	"	Ruttka	1308	9 ¹⁵	"	Győr, Graz
645	5 ²⁵	"	Szolnok	610	9 ⁴⁰	"	Arad, Brassó
309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan	482	10 ¹⁵	Vv.	(Kassa, Lawoczne, Homonna, Kőrösmező)
1905	5 ⁴⁵	"	Osijek	1010	10 ²⁵	Szv.	Fiume, Tapolca, Brod
609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad	12	10 ³⁵	"	Szombathely, Wien
909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások	338	11 ²⁵	Vv.	Ruttka, Poprád-Felka
17	6 ⁰⁵	"	Komárom	614	11 ⁴⁵	Szv.	Debrecen
423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány	14a	11 ⁵⁵	Szv.	Bicske
11	6 ²⁵	Szv.	Wien	A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.			
1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb	9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass
315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő	3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron
513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár	A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.			
317	7 ³⁰	"	Gödöllő	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
319	7 ⁴⁰	"	Hatvan	Délután			
21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring	417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa
1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa	339	5 ¹⁵	"	Ruttka
911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka	645	5 ²⁵	"	Szolnok
519	8 ³⁵	"	Szolnok	309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan
1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred	1905	5 ⁴⁵	"	Osijek
13	9 ¹⁵	Szv.	Győr	609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad
913	9 ²⁵	"	Szabadka	909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások
307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka	17	6 ⁰⁵	"	Komárom
409	10 ²⁰	"	Miskolc	423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány
A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.				11	6 ²⁵	Szv.	Wien
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb
Délután				315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass	513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár
3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron	317	7 ³⁰	"	Gödöllő
A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.				319	7 ⁴⁰	"	Hatvan
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske
Délután				1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa	1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa
339	5 ¹⁵	"	Ruttka	911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka
645	5 ²⁵	"	Szolnok	519	8 ³⁵	"	Szolnok
309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan	1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred
1905	5 ⁴⁵	"	Osijek	13	9 ¹⁵	Szv.	Győr
609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad	913	9 ²⁵	"	Szabadka
909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások	307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka
17	6 ⁰⁵	"	Komárom	409	10 ²⁰	"	Miskolc
423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány	A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.			
11	6 ²⁵	Szv.	Wien	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb	Délután			
315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár	9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass
317	7 ³⁰	"	Gödöllő	3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron
319	7 ⁴⁰	"	Hatvan	A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.			
21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring	Délután			
1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka	417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa
519	8 ³⁵	"	Szolnok	339	5 ¹⁵	"	Ruttka
1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred	645	5 ²⁵	"	Szolnok
13	9 ¹⁵	Szv.	Győr	309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan
913	9 ²⁵	"	Szabadka	1905	5 ⁴⁵	"	Osijek
307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka	609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad
409	10 ²⁰	"	Miskolc	909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások
A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.				17	6 ⁰⁵	"	Komárom
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány
Délután				11	6 ²⁵	Szv.	Wien
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass	1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb
3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron	315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő
A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.				513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		317	7 ³⁰	"	Gödöllő
Délután				319	7 ⁴⁰	"	Hatvan
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa	21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske
339	5 ¹⁵	"	Ruttka	1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring
645	5 ²⁵	"	Szolnok	1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa
309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan	911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka
1905	5 ⁴⁵	"	Osijek	519	8 ³⁵	"	Szolnok
609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad	1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred
909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások	13	9 ¹⁵	Szv.	Győr
17	6 ⁰⁵	"	Komárom	913	9 ²⁵	"	Szabadka
423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány	307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka
11	6 ²⁵	Szv.	Wien	409	10 ²⁰	"	Miskolc
1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb	A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.			
315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár	Délután			
317	7 ³⁰	"	Gödöllő	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
319	7 ⁴⁰	"	Hatvan	9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass
21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske	3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron
1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring	A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.			
1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka	Délután			
519	8 ³⁵	"	Szolnok	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred	417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa
13	9 ¹⁵	Szv.	Győr	339	5 ¹⁵	"	Ruttka
913	9 ²⁵	"	Szabadka	645	5 ²⁵	"	Szolnok
307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka	309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan
409	10 ²⁰	"	Miskolc	1905	5 ⁴⁵	"	Osijek
A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.				609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások
Délután				17	6 ⁰⁵	"	Komárom
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány
9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass	11	6 ²⁵	Szv.	Wien
3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron	1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb
A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.				315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár
Délután				317	7 ³⁰	"	Gödöllő
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	319	7 ⁴⁰	"	Hatvan
417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa	21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske
339	5 ¹⁵	"	Ruttka	1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring
645	5 ²⁵	"	Szolnok	1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa
309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan	911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka
1905	5 ⁴⁵	"	Osijek	519	8 ³⁵	"	Szolnok
609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad	1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred
909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások	13	9 ¹⁵	Szv.	Győr
17	6 ⁰⁵	"	Komárom	913	9 ²⁵	"	Szabadka
423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány	307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka
11	6 ²⁵	Szv.	Wien	409	10 ²⁰	"	Miskolc
1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb	A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.			
315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár	Délután			
317	7 ³⁰	"	Gödöllő	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
319	7 ⁴⁰	"	Hatvan	9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass
21	7 ⁴⁵	"	Paks, Bicske	3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron
1309	8 ⁰⁰	"	Graz, Fehring	A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.			
1513	8 ¹⁵	"	Csorba, Bártfa, Kassa	Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.	
911	8 ²⁰	"	Brod, Szabadka	Délután			
519	8 ³⁵	"	Szolnok	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
1005	9 ⁰⁰	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred	417	4 ⁴⁵	Szv.	Bártfa, Kassa
13	9 ¹⁵	Szv.	Győr	339	5 ¹⁵	"	Ruttka
913	9 ²⁵	"	Szabadka	645	5 ²⁵	"	Szolnok
307	9 ³⁵	"	Oderberg, Ruttka	309	5 ³⁰	Szv.	Hatvan
409	10 ²⁰	"	Miskolc	1905	5 ⁴⁵	"	Osijek
A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.				609	5 ⁵⁵	"	Brassó, Arad
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		909	5 ⁵⁵	"	Zimonyi szállások
Délután				17	6 ⁰⁵	"	Komárom
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	423	6 ¹⁰	Vv.	Bátvány
9176/b	6 ¹⁷	Szv.	Kunszentmiklós-Tass	11	6 ²⁵	Szv.	Wien
3	11 ²⁵	Gyv.	Wien, Sopron	1007	6 ⁴⁵	"	Fiume, Zagreb
A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.				315	7 ⁰⁵	Szv.	Gödöllő
Délelőtt		Érvényes 1915 május hó 1-től.		513	7 ²⁰	"	Brassó, Kolozsvár
Délután				317	7 ³⁰	"	Gödöllő
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	319	7 ⁴⁰	"	Hatvan
417	4 ⁴⁵						

A vonatok érkezése Budapest nyugoti p.-u.-ra.											
Délelőtt				Érvényes 1915 május hó 1-től.				Délután			
vonat- szám	óra	perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra	perc	vonat név	honnan		
151	5 ⁰⁵		Szv.	Dunakeszi-Alag	165	12 ⁵⁰		Szv.	Rákospalota-Ujpest		
6701	5 ¹⁰		"	Szolnok, Cegléd	703	1 ²⁵		Gyv.	Csernahévíz, Temesvár J.		
4103	5 ¹⁵		"	Esztergom	167	1 ⁴⁵		Szv.	Rákospalota-Ujpest		
723	5 ²⁰		"	Üllő, Ocsa	103	2 ⁰⁰		Gyv.	Basel, Zürich, Wien		
133	5 ²⁵		"	Nagymaros	4111	2 ⁰⁸		Szv.	Esztergom		
725	6 ⁰⁰		"	Monor	6503	3 ⁴⁰		"	Kecskemét, Lajosmizse		
153	6 ¹⁵		"	Rákospalota-Ujpest	173	3 ⁵⁰		"	Rákospalota-Ujpest		
6507	6 ²⁰		"	Lajosmizse	713	4 ⁰⁵		"	Szolnok, Cegléd		
1407	6 ⁴⁰		"	Oderberg, Zsolna	139	4 ¹⁰		"	Nagymaros		
113	7 ¹⁰		"	Basel, Zürich, Wien	175	5 ¹⁵		"	Rákospalota-Ujpest		
727	7 ¹⁵		"	Cegléd	4113	5 ⁴⁰		"	Esztergom		
155	7 ²⁰		"	Rákospalota-Ujpest	115	6 ¹⁰		"	Wien		
4105	7 ²⁵		"	Esztergom	707	6 ²⁰		Gyv.	Csernahévíz, Temesvár J.		
709	7 ³⁰		"	Csernahévíz, Temesvár J.	177	6 ²⁵		Szv.	Rákospalota-Ujpest		
501	7 ³⁵		Gyv.	(Bukarest, Kolozsvár)	105	6 ⁴⁰		Gyv.	Wien		
125	7 ⁴⁵		Szv.	Parkány-Nána	711	7 ⁵⁰		Szv.	Versecz, Temesvár J.		
6501	7 ⁵⁰		"	Kecskemét, Lajosmizse	179	8 ⁰⁰		"	Rákospalota-Ujpest		
155a	8 ¹⁵		"	Rákospalota-Ujpest	131	8 ⁵⁵		"	Nagymaros		
4107	8 ²⁵		"	Esztergom	109	9 ⁰⁵		Gyv.	Wien		
129	8 ⁴⁵		"	Vác	6505	9 ³⁰		Szv.	Kecskemét, Lajosmizse		
1401	9 ⁴⁰		Gyv.	Berlin, Zsolna, Pozsony	1405	9 ⁴⁵		Gyv.	Berlin, Zsolna		
4109	9 ⁵⁵		Szv.	Esztergom	4115	10 ⁰⁰		Szv.	Esztergom		
161	10 ³⁰		"	Rákospalota-Ujpest	6513	10 ²⁰		"	Ocsa		
715	10 ⁴⁵		"	Szeged	717	11 ¹⁰		"	Versecz, Temesvár J.		
119	11 ²⁵		"	Galánta	117	11 ²⁵		"	Ersekújvár		
163	12 ⁰⁰		"	Rákospalota-Ujpest							

A vonatok érkezése Buda-Császárfürdőbe.							
4001	5 ³⁰	Szv.	Dorog	4011	2 ¹⁰	Szv.	Esztergom
4005	7 ³³	"	Esztergom	4013	5 ⁴⁶	"	Esztergom
4007	8 ⁴⁰	"	Esztergom	4015	10 ⁰⁷	"	Esztergom
4009	10 ⁰⁴	"	Esztergom				

A vonatok érkezése Budapest keleti p.-u.-ra.							
Délelőti.				Érvényes 1915 május hó 1-től.			
Délután							
vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat név	honnan
417	4:45	Szv.	Bártfa, Kassa	7	1:20	Szv.	Bicske
339	5:15	"	Ruttka	640	1:25	Gyv.	Bukarest, Arad
645	5:25	"	Szolnok	1201	1:30	"	(Sarajevo, Indjija, Szabadka)
309	5:30	Szv.	Hatvan	1	1:40	"	Basel, Zürich, Wien
1905	5:45	"	Osijek	325	2:40	Szv.	Hatvan
609	5:55	"	Brassó, Arad	1501	2:40	Gyv.	Poprád-Felka, Kassa
909	5:55	"	Zimonyi szállások	521	3:40	Szv.	Nagykátá
17	6:05	"	Komárom	320	3:45	"	Gödöllő
423	6:10	Vv.	Bátú	511	4:00	"	Bukarest, Debrecen
11	6:25	Szv.	Wien	1705	4:00	"	Bruck-Királyhida
1007	6:45	"	Fiume, Zagreb	1705	4:00	"	Debrecen
315	7:05	Szv.	Gödöllő	907	4:00	"	Zimonyi szállások
513	7:20	"	Brassó, Kolozsvár	607	4:00	"	Bukarest, Arad
317	7:30	"	Gödöllő	1109	4:00	"	Tapolca, Balatonfüred
319	7:40	"	Hatvan	305	4:00	"	Ruttka
21	7:45	"	Paks, Bicske	25	4:00	"	Bicske
1309	8:00	"	Graz, Fehring	1000	8:00	"	Fiume, Brod
1513	8:15	"	Csorba, Bártfa, Kassa	405	8:00	"	(Munkács, Sátoraljaújhely, Kőrösmező, Wien, Szombathely)
911	8:20	"	Brod, Szabadka	1511	8:00	"	Kassa
519	8:35	"	Szolnok	1001	8:00	Gyv.	Fiume, Pécs
1005	9:00	Gyv.	Tapolca, Balatonfüred	27	8:00	Szv.	Bicske
13	9:15	Szv.	Győr	303	8:00	Gyv.	Berlin, Ruttka
913	9:25	"	Szabadka	905	10:00	"	Brod, Újvidék
307	9:35	"	Oderberg, Ruttka	1303	10:00	Szv.	Graz, Triest
409	10:20	"	Miskolcz	325	10:00	"	Szolnok
A vonatok érkezése Budapest-Józsefvárosra.				3	11:25	Gyv.	Wien, Sopron
9176/b	6:17	Szv.	Kunszentmiklós-Tass				

JAKOBI G. LAJOS
ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153—94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol-
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

ZSIDÓ KATONÁK TÁBORI LEVELEI

64 levél a szövetséges osztrák-magyar
és német seregek zsidó katonáitól

**200 oldalas könyv díszes
kartonkötésben**

Ára 3 korona 40 fillér

Megrendelhető minden könyvkeres-
kedés útján, vagy

a Jüdischer Verlagnál

Berlin, Sächsische-Strasse 8.

ZSIDÓ ÚJÉVI LEVELEZŐLAPOK

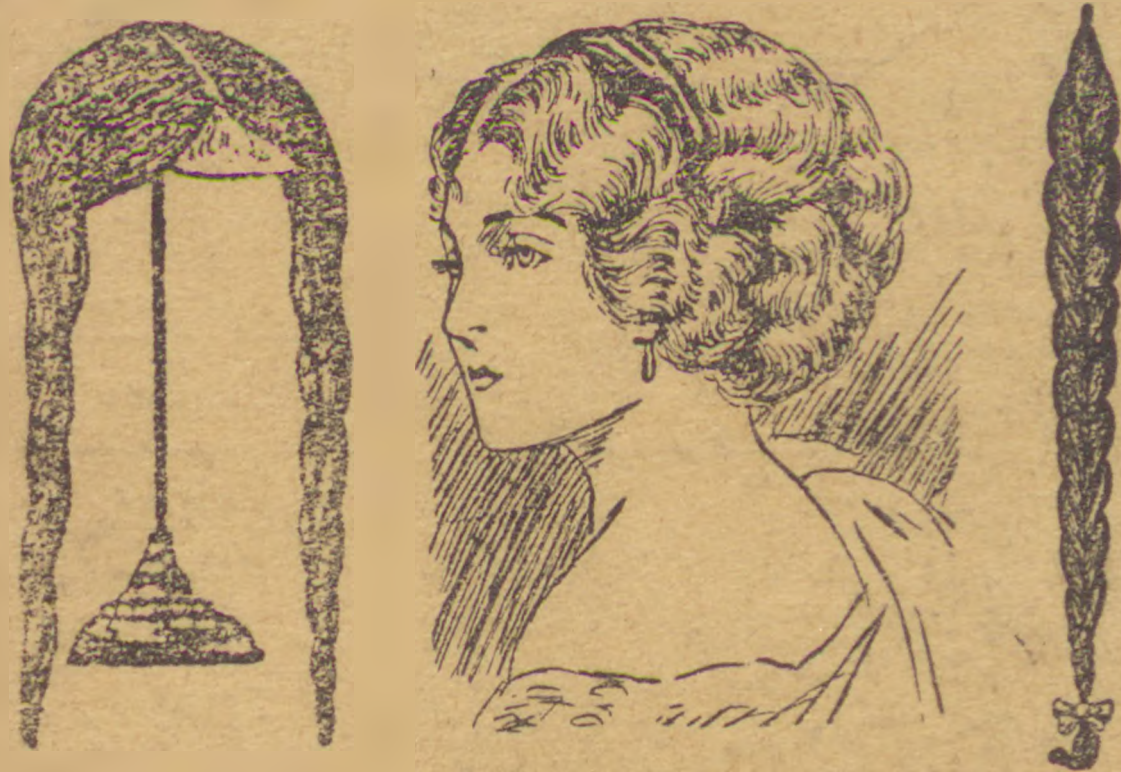
לשנה טובה תכתבו

100 drb egyszerű levelezőlap . . .	—36 K
100 „ könyomatú	1.40 „
100 „ pecsétnyomású	1.40 „
100 „ brozsúra, matt, fekete . . .	2.— „
100 „ brozsúra, színes	2.40 „
100 „ bpesti főkantórok, Tkacs, Quartin és Grünwald . . .	2.— „
100 „ Gelatin, tükörfényű . . .	3.40 „
100 „ Flitteres, fényes	5.50 „
100 „ háborús-ima a két szö- vetséges király képével . . .	1.20 „
100 „ Mázkir ima, magyar és német nyelven	2.— „
100 „ zsidó újévi ima a táborban, német és magyar új- donság	2.40 „

GRINGLINGER JOACHIM

papirnagykereskedés,

Budapest, VII., Wesselényi-utca 36.

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRASZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.

KELETI-BUDAPEST

csász. és kir. szabad. sérvkötők. orvossebészeti mű-
szer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapított 1878-ban.

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.
Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer, kötszer, testgyenesítő gépek,
múlábak, műkezek, cs. és kir. szabadalmazott sérvkötők,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gummiárúk, légpárnák, melegítő thermophorok
raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természettudományi
műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06